

ELS JOVES OBRERS I
EL SEU TREBALL

Equip de recerca

Raimon Bonal, Joaquim Casal, Miquel Codina,
Jaume Funes, Nicolas Lorite, Manuel Ludevid,
Montse Otalora, Josep Maria Viladot.

Direcció

Manuel Ludevid

SUMARI

	<u>Pág.</u>
<u>Presentació</u>	1
<u>Introducció</u>	8
<u>Metodologia</u>	21
I. Com viuen els joves obrers el seu treball...	28
II. L'escola i el treball	81
III. La transició al treball	103
IV. Opinions sobre l'atur	121
V. Discriminació en el treball per raó de sexe o edat	132
VI. Com veuen els joves els sindicats	142
<u>Conclusions</u>	154

El llibre que teniu a les mans és el resultat de la col.laboració d'un equip de sociòlegs i estudiosos catalans en un projecte de recerca comparativa encarregat per la Direcció de la Joventut de la UNESCO al Consell Internacional de Ciències Socials.

El Consell va demanar-me la redacció d'un projecte de viabilitat d'un estudi adreçat a comparar la situació, opinions i estils de vida dels joves treballadors de la indústria de països tan diversos com l'Índia, el Senegal, l'Uruguai, Hongria, Argèlia i Espanya. El projecte fou escrit i aprovat i, a partir d'una reunió de tots els equips de treball proposats per la UNESCO celebrada a Barcelona, vam posar-nos a treballar mirant de fer-ho amb una metodologia el més homogènia possible.

El projecte internacional tenia dos etapes. En la primera, es tractava de fer un estudi fonamentalment qualitatiu, basat en dades secundàries ja a l'abast i en un nombre reduït d'entrevistes en profunditat a joves treballadors del sector industrial (i joves aturats) que responguessin a una tipologia prèviament definida. En la segona, es tractava de realitzar una enquesta massiva sobre una mostra representativa dels joves treballadors industrials i dels joves aturats del seu medi, que permetés qualificar de forma quantitativa el ventall de problemes detectat a la primera etapa.

L'estudi va haver d'acabar-se després de la primera etapa. No va haver-hi més recursos econòmics per part de la UNESCO i vam haver de conformar-nos amb els resultats del treball realitzat a cada país en la fase qualitativa de la recerca.

Pel que fa al nostre país, el treball essencial realitzat va anar adreçat a la realització de trenta-tres entrevistes en profunditat a joves treballadors del sector industrial i joves aturats del medi obrer industrial de tres poblacions força diferents: Cornellà de Llobregat, Barcelona-ciutat i Igualada. Vam definir prèviament onze tipus de joves que volíem analitzar, i cercàrem onze persones a cada una d'aquestes poblacions que reunissin les característiques definides en aquella tipologia. Unes planes més endavant (en l'epígraf dedicat a la "Metodologia") expliquem en detall aquesta tipologia i les raons per les quals la vam definir com ho vam fer.

Quant al contingut, ens interessava saber, sobretot, quina era la vivència de cada jove respecte al seu treball o la seva situació d'atur. Això no obstant, conscients de la importància d'altres factors en la manera de veure el treball per part del jove, vam incloure aspectes sobre l'escola, la família i el lleure.

Les entrevistes van ser realitzades per Nicolás Lorige a Cornellà, per Montse Otálora a Barcelona-ciutat, i per Miquel Codina a Igualada. En el cas de Barcelona-ciutat, l'Àrea de Joventut de l'Ajuntament col.laborà en el projecte subvencionant el cost del treball de recerca. Les tres persones esmentades van resumir i transcriure totes les entrevistes.

Els criteris de definició de la tipologia de joves a entrevistar i l'adaptació del projecte internacional a la realitat catalana, així com el seguiment de tot l'estudi va córrer a càrrec d'un equip de recerca format per Raimon Bonal, Joaquim Casal, Miquel Codina, Jaume Funes, Manuel Ludevid, Montse Otálora i Josep Ma. Viladot. Vam comptar també, en alguna de les reunions, amb el concurs de Josep Ma. Lozano.

Raimon Bonal va realitzar i redactar una primera explotació de les entrevistes en profunditat, que va ésser discutida col·lectivament i enviada com a aportació a la recerca internacional de la UNESCO.

Sobre aquesta base, Raimon Bonal i Manuel Ludevid han realitzat un segon estudi més aprofundit de totes les entrevistes en profunditat. D'aquest estudi, debatut posteriorment amb l'equip de recerca, en surt el present llibre. La redacció d'aquest i la direcció de l'estudi ha estat de Manuel Ludevid. Aquest estudi ha estat possible gràcies al finançament de la Direcció General de la Joventut de la Generalitat de Catalunya.

Un estudi qualitatiu

Les pretensions d'aquest estudi són escasses. Es tracta, tan sols, de plantejar tot el ventall de problemes que plantegen els joves treballadors de la indústria de tres zones de Catalunya sobre la seva vivència del treball i de l'atur.

Com que no és una mostra representativa, l'ambició de l'estudi és plantejar tan sols la diversitat i la heterogeneïtat (i les eventuals analogies) de les opinions dels joves treballadors, com a pas previ per a una posterior quantificació a través de mecanismes basats en enquestes massives. Es tracta, doncs, d'obrir un debat.

Es per això que hem fet una anàlisi interpretativa molt reduïda. I és per això que hem posat l'accent en mostrar el mosaic d'opinions dels joves de la forma més directa i menys sesgada que ens ha semblat possible. La riquesa essencial d'aquest estudi és, justament, l'opinió viva dels joves, les seves vivències a través de les seves paraules,

més que no pas les nostres, sempre limitades, tentatives de sistematització.

D'aquí també que aquest estudi es presenti amb una voluntat de primer pas cap a recerques posteriors. Recerques potser quantitatives que ens permetin mesurar amb xifres el pes real d'aquesta opinió o d'aquella altra. Això permetrà precisar l'encert d'aquestes primeres impressions.

Joves treballadors de la indústria

Un segon límit d'aquest estudi és el referit al tipus de joves que hem entrevistat. Ni són tots els joves de Catalunya, ni són tan sols tots els joves treballadors de Catalunya.

Es tracta d'un col·lectiu molt més acotat: els joves que treballen a la indústria i que viuen als barris obrers de Cornellà, Barcelona i Igualada. Juntament amb ells, hem estudiat els joves aturats que viuen també en aquest medi obrer industrial.

No hi ha dubte que les opinions i vivències de joves d'altres indrets de Catalunya i d'altres ocupacions i nivells de renda serien, possiblement, força diferents de les que aquí presentem.

Obrir un debat sobre les qüestions clau

Pretenem tan sols obrir un debat i encoratjar l'estudi posterior sobre algunes qüestions clau: la percepció del treball i l'atur per part dels joves, la seva valoració dels estudis respecte al treball, el pes de la família en les opcions laborals, la discriminació de la dona, les opinions sobre el sindicalisme.

Pensem que el relat dels joves, que hem mirat de transcriure pràcticament intacte, és suggerent i, a vegades, provocador. Tant de bé que sigui útil.

Agraïments

Voldria acabar aquesta presentació agraint l'esforç i el suport de tantes persones i institucions que han fet possible l'estudi.

Agrair, en primer lloc, a Lluís Ignasi Ramallo, secretari general del Consell Internacional de Ciències Socials i president de la Comissió Espanyola de la UNESCO, l'oportunitat que ens va donar de participar en aquesta recerca. Sense el seu impuls i el seu recolzament, aquesta no hauria estat mai feta.

D'altra banda, vull agrair el suport i l'encoratjament de tot el nostre treball d'Enric Puig, Director General de la Joventut de la Generalitat de Catalunya, que ha fet possible l'estudi que és a la base d'aquest llibre i la seva posterior edició.

Així mateix, vull recordar l'ajut rebut per l'Ajuntament de Barcelona en la conducció de les entrevistes realitzades a la ciutat i l'estímul del Regidor de l'Àrea de Joventut i Esports, Enric Truñó.

Vull agrair també el suport i la comprensió de la direcció de l'Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses (ESADE), tant del seu director Xavier Adroer com del seu degà Lluís M. Pugés. Sense aquest encoratjament, aquestes planes no haurien pogut ser escrites.

Agrair, finalment, l'esforç fet per tot l'equip de re
cerca que en condicions gens fàcils van fer un treball extra
ordinari i entusiasta.

A tots moltes gràcies

Manuel Ludevid
Director de l'Estudi

Un del rars temes en que pràcticament tothom sembla estar d'acord a Catalunya és en la importància del problema del treball dels joves i, més específicament, del seu no-treball: l'atur.

Les xifres son concluints: un de cada dos aturats a Catalunya té menys de 25 anys; i un de cada dos joves menors de 25 anys que podria i voldria treballar, no pot fer-ho. El problema és, doncs, real.⁽¹⁾ A diferència de l'atur d'altres èpoques, l'atur actual a Catalunya és un atur juvenil, en molts casos un atur de joves que cerquen la primera ocupació.

Les conseqüències per a la societat poden esser importants. El treball és cada cop menys un agent de socialització del jove, d'integració d'aquest en la societat. La manca d'experiència laboral allarga forçosament l'adolescència i, en ocasions, facilita la instal·lació definitiva del jove en una situació de marginalitat respecte a la societat. Els valors de molts d'aquests joves poden veure's seriosament modificats per aquesta nova situació.

Així, doncs, el repte sembla clar per a la societat tant en termes econòmics com polítics. Però si la importància sembla fora de dubte, el coneixement concret de la realitat no

(1) Per a una anàlisi de les dades estadístiques disponibles veieu LUDEVID Manuel. Ocupació i atur juvenil a Catalunya, dins el llibre col·lectiu "La joventut a la Catalunya dels 80" editat pel Servei d'Esports i Joventut de la Diputació de Barcelona, el novembre de 1983

sembla proporcionat a les dimensions del problema.

Ho ignorem gairebé tot

De fet sobre el treball (i el no treball: l'atur) dels joves ho ignorem gairebé tot. Són molt escasos els estudis realitzats sobre aquest tema i els seus resultats ens donen tan sols informacions molt parcials.

A Catalunya comptem avui només amb dos tipus de bases d'informació concreta:

(a) Les dades de l'Instituto Nacional de Estadística a través de l'Enquesta sobre la Població Activa, que a Catalunya publica periòdicament la Conselleria de Treball de la Generalitat. Aquestes dades ens orienten sobre l'evolució de l'atur i de la població activa entre els joves. També a través de la Conselleria de Treball podem assabentar-nos de les xifres d'atur registrat. Finalment, la Conselleria d'Economia va realitzar fa tres anys un estudi interessant sobre sis oficines d'ocupació.⁽²⁾

(b) Els estudis locals sobre la joventut encoratjats per alguns Ajuntaments. Així tenim recerques fetes a Cornellà de Llobregat, a Barcelona, a Osona, a

(2) Vegeu Encuesta sobre la población activa. Editat trimestralment per l'I.N.E.
 Conselleria de Treball. Butlletí d'Ocupació (trim)
Full mensual d'Ocupació
 Conselleria d'Economia i Finances. Naturalesa i durada de l'atur a Catalunya
 F.I.E.S. Los trabajadores en paro, a "Papeles de Economía Española", nº8, 1981

Igualada, a Mataró i a Girona, entre altres.⁽³⁾ Aquestes recerques solen ser generals (no sols referides al treball) i quantitatives i aporten una informació escassa centrada en uns pocs temes, especialment els referits a les formes de contractació, la cobertura de la Seguretat Social, i alguns aspectes de les condicions de treball. Sols la recerca de Girona (dirigida per Raimon Banal) aporta aspectes qualitatius en base a entrevistes en profunditat. La majoria d'aquestes recerques han comptat amb pocs recursos i gent experta, el que s'ha traduït, a vegades, en una fiabilitat escassa. Destaquem, no obstant, els esforços fets en aquest moments per l'Ajuntament de Barcelona, a través del Projecte Jove, per aportar noves dades en l'anàlisi de la situació laboral de la joventut de la ciutat.

En síntesi, doncs, podem dir que a Catalunya tenim, tret d'alguna excepció, tan sols informació que és o massa genèrica (les dades de l'INE) o massa fragmentària (les recerques municipals) per a fer-se una idea cabdal dels problemes laborals de la joventut. Cap recerca de conjunt ha estat realitzada específicament adreçada a analitzar els problemes del treball dels joves.

Apocalíptics i visionaris

El que sapiguem poc, dades en mà, del treball dels joves no vol pas dir que sobre aquest tema no s'hi escrigui, es teoritzi i, fins i tot, es pontifiqui.

(3) Els estudis de Cornellà, Barcelona i Osona van ésser publicats per la Generalitat de Catalunya sota el títol La joventut a Catalunya, després d'un previ treball de coordinació de Joaquim Casal, Direcció General de la Joventut, Barcelona, 1981.

En els darrers anys han sovintejat els escrits adreçats a interpretar els canvis que s'operen en l'ocupació dels joves i a plantejar solucions alternatives de futur.

Entre aquestes interpretacions ha estat freqüent trobar una visió apocalíptica de la realitat actual i l'inmediat futur del treball dels joves. Una visió que s'ha vist sovint acompanyada per propostes de solució preteseament radicals o manifestament visionàries.

Una interpretació que ha gaudit de certa difusió ha estat la que, en base a l'augment sostingut de l'atur juvenil i de la precarització creixent del treball dels joves, pronostica el final proper i definitiu del treball fixe i directament productiu, a l'hora que anuncia fins i tot el final de la "cultura" i la "ètica del treball", que seria substituïda per la cultura i la ètica de l'oci i el temps lliure.⁽⁴⁾

Les solucions i alternatives que solen sorgir d'aquestes anàlisis apocalíptiques acostumen a ser radicals i impregnades d'utopía. Així es defensen les propostes de dràstiques reduccions de jornada laboral o la consecució d'un "salari ciutadà" per a tothom no sotmés a la lògica productiva. (5)

Independentment de les opinions que ens mereixin la rigorositat d'aquestes anàlisis aplicades al nostre país i al realisme i oportunitat d'aquestes propostes, una cosa és ben clara: cap d'elles està basada en un estudi concret del que passa ara mateix al treball dels joves de Catalunya, i de com viuen els mateixos joves el seu treball.

(4) Vegeu, com exemple, RACIONERO, Luis. Del paro al ocio. Editorial Anagrama. Barcelona, 1983

(5) Vegeu, per exemple, GARCIA-NIETO, J.N. Trabajo-paro: un inquietante reto para el futuro. "Razón y Fe", Madrid Septiembre, 1984. En el umbral de una sociedad de "no-trabajo" y las nuevas ocupaciones. "Revista Trabajo Social", Barcelona, 1984.

Partir de les condicions de treball

A l'hora de dissenyar el nostre treball de recerca, aprofitant l'oferiment de la UNESCO que ja hem comentat, vam partir d'un principi fonamental: l'anàlisi concreta del treball del jove i (en el seu cas) de la seva vivència d'atur. Reconstruir el seu itinerari de feina i de desocupació i esbrinar com aquest és viscut pels mateixos joves.

A partir d'aquesta dada fonamental, preteniem avaluar el pes que, en l'experiència de treball i d'atur del jove, tenen la família, l'escola, el medi social, i les formes de lleure i cultura.

Això és el que hem fet de forma molt modesta a través de les trenta-tres entrevistes en profunditat realitzades a Cornellà, Barcelona i Igualada.

La segmentació del món juvenil

Des del primer moment va ésser clar per a nosaltres que amb el terme "jove treballador" (àdhuc quan parlem de "jove treballador industrial") estem parlant d'un conjunt extraordinàriament heterogeni de persones.

L'experiència de la recerca ens ha confirmat aquesta impressió i ens ha assenyalat les grans diferències entre els mateixos joves en funció del tipus de treball (i d'experiència de treball) que realitzin, de la situació familiar en que visquin, del nivell cultural del jove i dels qui l'envolten i altres variables.

Dintre d'aquesta segmentació, cal fer un èmfasi especial en la divisió dels joves en quatre grups:

- (1) Els joves amb treball fixe, contracte i cobertura de la Seguretat Social, treballant per a una empresa normalment mitjana o gran.
- (2) Els joves a la recerca de la primera ocupació, que no han treballat mai.
- (3) Els joves aturats que ja tenen una experiència prèvia de treball.
- (4) Els joves que treballen de forma precària, sense contracte ni Seguretat Social, a domicili, en treballs ambulants o en petits negocis al sector de l'economia submergida.

De joves del primer grup, a les zones obreres i industrials, de baixa renda, on hem concentrat el nostre estudi, n'hi ha pocs. Cada cop menys. Tenen una cultura de treball específica, més tradicional.

Els joves que cerquen la primera ocupació són molts, cada dia més. Representen un grup específic, ben diferenciat de la resta. Amb expectatives i imatges del que és el treball també diferents.

Els grups tercer i quart es troben sovint molt interrelacionats. Els itineraris professionals de molts joves estàn fets de curts períodes de treball precari amb intervals més o menys breus d'atur. Aquests dos grups podrien ésser estudiats com un tercer bloc.

Diferenciar aquestes tres situacions és fonamental. I segmentar, a l'interior de cada un d'aquests grups, les diferents situacions en funció de condicions familiars, escolars o altres.

El difícil terreny de les actituds

L'estudi que la UNESCO ens demanava havia d'aportar evidència sobre les actituds dels joves sobre el treball, així com les seves opinions i estils de vida.

L'anàlisi de les actituds és complicada i nosaltres hem preferit parlar de les vivències de treball. Entenem per vivència de treball la forma com el jove sent i percep cotidianament la seva situació laboral o d'atur. Per a classificar i analitzar aquestes vivències, com expliquem amb més detall al proper capítol, hem avaluat la importància relativa del treball dins l'escala de valors del jove (centralitat), la resposta del jove davant el repte del treball o de l'atur (pro-activa, passiva o de bloqueig) i les situacions concretes de les condicions de treball del jove. El relat de les històries de vida ens ha aportat indicis d'aquestes vivències tant quan el jove ens ha descrit les seves condicions concretes de treball o d'atur, com quan ha expressat les seves idees generals sobre perquè hi ha atur i què podria fer-se per resoldre aquest problema.

Malgrat els importants riscos que per l'analista té l'estudi de les actituds (el perill de projectar l'escala de valors del sociòleg és molt gran) esperem haver iniciat un debat col·lectiu a través de la discussió dels casos que mostrem a les planes que segueixen.

Diferents dimensions del treball

Una altra qüestió que ha aparegut amb força durant aquesta breu recerca ha estat la importància de distingir en l'experiència de treball les seves diferents dimensions.

Hi ha, ben cert, una dimensió econòmica del treball, la que veu el treball com a mitjà de supervivència i consum, però també (i en molts joves, sobretot) com a mitjà d'independència familiar i social.

Juntament amb aquesta dimensió econòmica, hi ha la dimensió social o, si voleu, relacional del treball. El treball serveix per eixamplar el cercle de coneixences, per vincular-se al món adult de forma sòlida, per sentir-se formar part de la societat.

En tercer lloc, hi ha la dimensió de realització personal, de creixement i millorament personal a través del treball. Amb el treball, a vegades, hom pot fins i tot disfrutar-hi.

Distingir aquests diferents nivells (n'hi hauria potser més encara) és fonamental. És possible (el lector podrà decidir per ell mateix al final d'aquestes planes) que molts dels joves treballadors industrials de Catalunya tinguin escasses expectatives respecte a les possibilitats de realització personal en el seu treball present i futur. Però pot ser que aquest fet no fagi minvar les seves ganes de treballar, pel que aquest fet suposa en termes d'independència econòmica i de relació i integració social. En aquest darrer aspecte no cal oblidar la necessària anàlisi dels mitjans de socialització "alternatius" al del treball, especialment als barris suburbials obrers.

Distingir entre canvis en el mercat de treball i canvis en la cultura de treball.

La nostra experiència ens ha demostrat, també, que cal distingir bé entre els canvis operats en el mercat de treball i els que s'operen en el que podem anomenar "cultura de treball".

És a dir, que pot ser molt bé que el treball es precaritzi (augment de l'eventualitat i el treball negre) i es faci cada dia més escàs, i no per això desaparegui la cultura de treball.

La cultura de treball té que veure no només amb l'experiència concreta del jove, sino també amb la que viu a la seva família i al seu barri, a com està estructurat el seu habitat (ciutats dormitori pensades essencialment en termes de cultura de treball), a com està organitzat el seu lleure.

Canviar una cultura de treball per un altra vol dir, a més, que hi ha alternatives culturals que substitueixen la vigent, com a resultat de models nous de societat que s'imposen poc a poc entre la gent.

Vist des d'aquesta perspectiva pot entendre's el que per a nosaltres sembla una conclusió del nostre petit estudi: malgrat els canvis en el mercat de treball, la cultura de treball segueix essent avui per avui important, gairebé única, als barris obrers industrials que hem analitzat.

Quina cultura de treball?

Arribats a aquest punt seria potser oportú aprofundir en quins són els trets de la cultura de treball dominants avui a Catalunya i a Espanya, i que influeixen decisivament en la vida del jove. Seria interessant plantejar-nos si aquesta cultura de treball és semblant o no a la d'altres països del centre i del nord d'Europa.

Naturalment, aquí la segmentació per sectors socials, nivells de renda i educació hauria de ser fonamental. És ben segur que la cultura de treball d'un petit comerciant català serà diferent que la d'un camperol d'Almeria recent emigrat a Catalunya o la d'un quadre que treballa per una gran empresa multinacional.

Però, fent abstracció d'aquesta segmentació que és important, caldria plantejar-se si la cultura de treball en general a Espanya (i Catalunya no és l'excepció) està molt menys basada que a altres països europeus (i no diguem als Estats Units) en la idea de l'esforç personal i individual. La nostra cultura de treball està impregnada sovint de corporativisme i hom reclama sovint el "dret a treballar" a terceres persones (l'estat, les empreses), com si aquest dret no estigués vinculat també a l'esforç individual i personal.

Si això fos així (hi ha indicis per a pensar-ho i és un tema a aprofundir) aquest fet tindria notables repercussions a l'hora d'endegar polítiques de foment de l'ocupació dels joves. Quan hom parla, amb raó, de la necessitat d'encoratjar la creació de noves empreses, hom es troba amb la transcendència d'aquest factor: la voluntat creadora individual, la ètica del treball basada en l'esforç personal.

Seria també molt interessant analitzar els elements que han contribuït a aquesta nostra cultura de treball "diferent". No hi ha dubte que el franquisme ha influït decisivament en la configuració del corporativisme de moltes persones i en la voluntat de molts sectors d'esdevenir d'una o altra manera "funcionari públic". Ha primat l'estabilitat sobre l'esforç, el dret de per vida al treball sobre l'interès, la creativitat i l'autonomia.(6)

Però no podem pensar solament en el franquisme per a entendre aquest fenomen. Caldria analitzar també la feblesa d'una cultura empresarial d'iniciativa privada poderosa a Espanya i a Catalunya. Si hom compara àdhuc la història de Catalunya (on hi ha alguns dels més clars símptomes de cultura empresarial d'Espanya) amb la dels Estats Units, Anglaterra o Holanda, hom arriba a la conclusió de que la ètica del treball basada en l'esforç individual que confereix independència i autosatisfacció, ha estat al nostre país extraordinàriament feble. Hom s'adona que el pes dels "emprenadors" (en l'acceptació americana del terme) ha estat sempre força petit en el conjunt de la vida col·lectiva.

Si avui hi ha pocs joves a Catalunya que vulguin emprendre, esdevenir empresaris o autònoms, no pot atribuir-se només a factors conjuntuals. Hi ha tot un entramat històric en que es fonamenta la nostra cultura col·lectiva.

(6) Una discussió sobre el corporativisme del franquisme per trobar-se a LUDEVID, Manuel. Labor Relations during the Spanish Transition Period (1975-1981) Ford Foundation Southern European Fellowship Conference. Castel Gandolfo, Març 1982.

Si aquest és el cas, fóra abusiu carregar la responsabilitat d'aquest tipus de cultura de treball exclusivament als joves. Els joves reproduïen en bona mesura una cultura de treball heredada dels seus pares, i en la que viuen inmersos. El paper transformador que podria haver jugat l'escola en aquest aspecte ha estat molt petit, donada entre altres factors, la separació entre el sistema escolar i la vida real de les empreses i del món del treball.

Esperem que aquests materials contribueixin a obrir un debat sobre les grans qüestions que hi ha al fons de l'estudi del treball dels joves obrers. Un debat fonamental per entendre les bases actuals de la nostra societat i les seves possibilitats reals de desenvolupament futur.

Abans d'entrar en el contingut pròpiament dit de l'estudi, és previ aclarir quina ha estat la metodologia emprada. Ho farem abordant quatre qüestions:

1. Quina ha estat la tipologia de joves treballadors i aturats que hem fet servir per a realitzar les entrevistes en profunditat.
2. Quines han estat les variables emprades per a fixar aquesta tipologia i quina és la importància i el valor que concedim a cadascuna d'aquestes variables.
3. Quin tipus d'entrevista hem realitzat i com la hem realitzat.
4. Quin tipus d'anàlisi i explotació hem fet de les entrevistes. Com hem presentat les opinions dels joves i com hem elaborat unes breus conclusions.

Onze tipus de joves treballadors

L'equip de recerca definí onze tipus de joves a entrevistar a cadascuna de les tres poblacions. Aquests tipus eren:

A. Joves de 22 a 24 anys (3 entrevistes)

1. Un home d'una empresa mitjana o gran, qualificat.
2. Una dona d'una empresa mitjana o gran, qualificada.
3. Un home o una dona aturat/da, que ja hagi treballat abans.

B. Joves de 19 a 21 anys (6 entrevistes)

4. Un home d'una empresa mitjana o gran, no qualificat.
5. Una dona d'una empresa mitjana o gran, administrativa.
6. Un home d'una empresa petita o submergida
7. Una dona d'una empresa petita o submergida
8. Un home o una dona aturat/da, que no hagi treballat mai.
9. Un home o una dona que estudiï a la sortida de la feina.

C. Joves de 16 a 18 anys (2 entrevistes)

10. Un home o una dona aturat/da, que no hagi treballat mai.
11. Un home o una dona d'una empresa petita o submergida.

Les variables considerades

Les variables que han estat considerades a l'hora de definir aquesta tipologia són les següents.

1. L'hàbitat. Considerem que és un criteri essencial, ja que el tipus de nucli urbà pot condicionar notablement la vivència del treball i les actituds socials. Hem triat tres hàbitats força diferents:

- a. Un centre urbà de creació recent, d'immigració força recent també (amb un alt percentatge d'immigrants), amb un alt grau d'activitat sindical fins fa poc: Cornellà de Llobregat.
- b. Un centre urbà antic, interclassista, amb un percentatge mig d'immigrants (molts d'ells antics), amb una activitat sindical intermedia: Barcelona-ciutat.
- c. Un nucli industrial de petites dimensions, en contacte amb el món rural, amb una activitat sindical reduïda: Igualada.

2. Sexe. Ens interessa saber les diferències entre les opinions dels homes i de les dones. D'aquí que triem un nombre aproximadament igual d'homes i de dones entre els enquestats.

3. Edat. Hem definit tres segments que ens han semblat significatius:

- a. Dels 16 als 18 anys. Període comprès entre l'e-

dat legal d'incorporació al treball i l'edat legal de la majoria d'edat.

b. Dels 19 als 21 anys. Període entre la majoria d'edat legal i l'edat normal d'acompliment del servei militar.

c. Dels 22 als 24 anys. Període comprès entre la realització del servei militar i el límit arbitrari establert internacionalment per a definir la joventut (25 anys).

4. Tipus d'activitat laboral. Ens semblà, també, que les actituds sobre el treball podrien veure's afectades de forma important pel tipus d'activitat laboral efectivament realitzat. En aquest terreny hem definit els grups següents:

A. Els joves aturats. Distingint, dins d'aquest grup, perquè pensem que la seva percepció del treball pot ser força diferent, dos subgrups en funció de la seva experiència prèvia d'ocupació:

- a. Els joves aturats que cerquen la seva primera feina i que no han treballat mai.
- b. Els joves aturats amb experiència prèvia de treball.

B. Els joves treballadors del sector industrial. Dins d'aquest grup, el criteri que hem usat per a classificar les diferents activitats laborals ha estat doble: el tamany/tipus de l'empresa on treballa, i la qualificació del jove treballador. Quant al tamany/tipus hem distingit dos situacions:

- a. Empresa mitjana o gran
- b. Empresa petita o submergida

Quant a la qualificació hem distingit tres nivells:

- a. Els treballadors qualificats (manuals)
- b. Els treballadors no qualificats (manuals)
- c. Els administratius.

5. Al marge de totes aquestes consideracions, ens va semblar també oportú incloure dins la tipologia la del(la) jove que treballa i estudia alhora, per poder aprofundir en els problemes específics d'aquest tipus de jove.

L'entrevista

L'entrevista realitzada ha estat una entrevista en profunditat i no directiva. Es a dir, l'entrevistador ha evitat la dinàmica pregunta/resposta breu i ha estimulat el relat fluït de l'entrevistat emmarcat en la seva història de vida. L'entrevistador ha mirat tant sols d'introduir els diferents temes que ens interessava abordar, deixant que el jove s'expressés amb el màxim de llibertat en el seu propi lèxic i amb les seves pròpies seqüències de llenguatge.

L'anàlisi

Les opinions dels joves han estat presentades en el marc d'una tipologia d'actituds enfront del treball. En elaborar aquesta tipologia s'ha posat l'accent en l'exposició de la diversitat d'actituds en presència més que no pas en les analogies.

Les correlacions establertes entre les actituds sobre el treball i les diverses variables de lloc de treball, família, escola o medi social, són generals i expressen grans

tendències. Ens limitem a assenyalar les conclusions més evidents que sorgeixen del relat. Correlacions més precises i concloents exigirien una metodologia diferent, incloent sistemes d'enquesta quantitativa basats en mostres representatives.

L'anàlisi del treball i de l'atur dels joves no pot reduir-se a la seva quantificació en termes econòmics.

Hi ha, com hem comentat, altres dimensions del problema.

Una d'aquestes dimensions és de tipus social, doncs el treball (i la seva absència: l'atur) afecta d'una forma important l'equilibri interior del jove. El treball és un punt de referència, un ordenador del temps, un estructurador de la ment. La seva absència produeix, sovint, angoixa i buit. Especialment, com hem dit, en una societat mancada de "cultures alternatives" a la cultura de treball (1)

D'aquí que tan important com la seva quantificació en termes econòmics sigui l'anàlisi de com és viscut el treball i l'atur per part dels joves.

La vivència del treball i l'atur és força diferent entre els diversos grups de joves. A aquesta diferència hi contribueixen no sols la situació de treball (condicions i clima de treball) sinó també un ampli conjunt de factors d'entorn com són la situació familiar, l'experiència escolar, la influència dels amics i del medi social, i l'organització del lleure.

A detectar quines són les diferents vivències del treball per part dels joves i quins són els factors fonamentals

(1) Per a una ampliació d'aquesta discussió, vegeu J. HAYES i P. NUTMAN, Comprendre les chômeurs, Pierre Bardaga Editeur, Bruxelles, 1981.

que les condicionen hem dedicat el present estudi. Amb la intenció de que pugui enriquir el coneixement que és previ a tota política d'ajuda. Una política d'ajuda que haurà de ser, previsiblement, força diversificada per respondre a situacions juvenils bastant diferents.

Criteris de classificació

Per a classificar les vivències de treball dels joves treballadors industrials que hem entrevistat, hem fet servir tres criteris: la importància (centralitat) del treball en la vida del jove, la seva resposta al repte del treball (o de l'atur) i les situacions concretes de treball que viu aquest jove.

1. La centralitat del treball. Es tracta d'avaluar quina importància té el treball en l'escala de valors del jove, en la seva vida quotidiana. Si el treball és percebut com a decisiu o no a l'hora de judicar l'èxit o el fracàs a la vida. Si el jove "se sent treballador" (real o en potència) o no se'n sent. Entorn a aquest criteri, hem definit dos grups de joves:

- a) Joves per als que el treball és un valor central. El jove "se sent treballador" o "treballador potencial en atur". El treball és quelcom essencial en la vida del jove. La seva absència ho és també.
- b) Joves per als que el treball és un valor secundari. El jove no se sent "treballador" ni "treballador en atur". El treball no és essencial en la seva vida quotidiana. Hi ha altres activitats que omplen la vida del jove i que tenen més importància que el treball. En aquest grup hi ha joves que viuen el treball des de la marginalitat.

2. La resposta al repte del treball. Sigui quina sigui la importància relativa que el jove confereixi al treball, la seva resposta concreta als problemes quotidians que aquest planteja pot ser bastant diferent. Pot ser que adopti una actitud passiva, o pot ser que l'experiència de treball l'angoixi fins a l'extrem de que el bloqueigi personalment. Així, doncs, hem distingit, entorn a aquest criteri, tres grups de joves:

- a) Joves amb una resposta pro-activa. Són els que lluiten (per raons diverses) activament per millorar la seva situació de treball o per sortir de la seva situació d'atur. Aquesta actitud pot prendre moltes formes, des de la purament individual a la d'acció col·lectiva.
- b) Joves amb una resposta de bloqueig o d'angoixa. Són els que viuen l'experiència de treball com una experiència essencialment dolorosa i de sofriment. Són els que se senten bloquejats per la seva vivència diària de treball o d'atur.
- c) Joves amb una resposta passiva. Aquests joves no pateixen el treball (o l'atur) ni es mouen activament per a millorar: simplement miren de passar el més desapercebut possible, en una actitud de plàcida indiferència.

3. Les diferents situacions de treball. Dins els sis grups de joves que poden definir-se com a creuament dels dos criteris anteriors, hi ha situacions concretes de treball diferents. Aquest ha estat el nostre tercer criteri de classificació. Un exemple del que diem, pot aplicar-se dins del grup dels joves que viuen l'experiència de treball de forma angoixada i de bloqueig.

Dins aquest grup, hi hauria dues situacions de treball diferents: els que busquen desesperadament feina i els que pateixen dures condicions de treball (sovint a l'economia submergida). Ambdues situacions de treball, en aquest cas, poden fer possible aquesta vivència traumàtica.

Tres preocupacions bàsiques

La tria d'aquests tres criteris de classificació respon a la nostra voluntat de debatre tres hipòtesis bàsiques o, si voleu, de sistematitzar informació entorn a tres preocupacions fonamentals:

- 1) Existeix entre els joves obrers industrials (i els aturats del seu medi social) una disminució dels valors treball? Hi ha altres valors que substitueixen el paper preeminent del treball a altres èpoques? El treball està perdent el paper de socialització que ha tingut fins ara? Quins mecanismes alternatius de socialització estan substituint el treball, si és que aquest és el cas? Per a discutir aquests temes hem intentat la primera classificació entorn a la centralitat del treball.
- 2) Els joves obrers industrials d'avui (i els aturats del seu medi) "passen" de treballar més que les generacions anteriors? Quines són les reaccions personals al repte del treball o l'atur? Quines les raons per les que tenen actituds actives? Per a debatre aquestes qüestions hem procedit a la segona classificació en funció de la resposta al treball o l'atur.
- 3) Les diferents situacions de treball són decisives a l'hora de configurar la forma de viure el treball?

Hi ha altres factors no laborals decisius en aquesta configuració (família, escola, medi social, oci)?
Quin és el pes relatiu de tots aquests factors? Per a plantejar aquest problema hem proposat la tercera classificació sobre les situacions de treball.

Un quadre de vivències

En base a aquests tres criteris hem classificat les diferents històries de vida en un conjunt de grups de vivències de treball. Aquests grups queden reflexats al Quadre nº 1.

A continuació descriurem cada un d'aquests grups a partir de les pròpies històries de vida dels joves enquestats, re produint fragments de les seves pròpies paraules.

QUADRE Nº 1 TIPOLOGIA DE VIVENCIES DE TREBALL

1. La <u>centralitat</u> del treball en la vida del jove	2. La <u>resposta</u> del jove al repte del treball	3. Les diferents <u>situacions</u> de treball
<p>I. <u>El treball com a valor central</u> (Els joves se senten treballadors o aturats)</p>	<p>I.a. <u>Pro-activa</u></p>	<p>I.a.1. Motivació: diners I.a.2. Motivació: desenvolupament personal I.a.3. Motivació: la integració a l'empresa I.a.4. Motivació: la supervivència i la consciència de la crisi.</p>
	<p>I.b. <u>D'angoixa o bloqueig</u></p>	<p>I.b.1. La recerca desesperada de feina I.b.2. Les dures condicions de treball</p>
	<p>I.c. <u>Passiva</u></p>	<p>I.c.1. Els desanimats I.c.2. Els acomodaticis</p>
<p>II. <u>El treball com a valor secundari</u> (Els joves no se senten ni treballadors ni aturats)</p>	<p>II.a. <u>Pro-activa</u></p>	<p>II.a.1. La recerca desesperada de feina II.a.2. El treball marginal</p>
	<p>II.b. <u>D'angoixa o bloqueig</u></p>	<p>II.b.1. La recerca desesperada de feina II.b.2. El treball marginal en condicions de sobreexplotació</p>
	<p>II.c. <u>Passiva</u></p>	<p>II.c.1 Passius amb pressió familiar II.c.2. Altres prioritats II.c.3. Temperament acomodaticis</p>

I. EL TREBALL COM A VALOR CENTRAL

Per a aquests joves, ja ho hem dit, el treball és una qüestió fonamental. Les raons poden ser diverses. Pot ser que aquesta centralitat parteixi d'un mateix o parteixi, també, de la influència de la família, els amics o el medi social. També seran diferents els objectius que el joves pretenen amb aquest treball: la independència i autonomia personal, la integració social, o d'altra mena.

I.a. Resposta pro-activa

Per a aquests joves, precisament perquè el treball és una qüestió decisiva, l'actitud de resposta és d'activitat constant per millorar la seva situació de treball o d'atur.

Les raons per les que es produeix aquesta tensió positiva poden ser molt diferents. Nosaltres n'hem assenyalat quatre:

- I.a.1. Els diners
- I.a.2. El desenvolupament personal
- I.a.3. La integració a l'empresa
- I.a.4. La supervivència i la consciència de la crisi.

Vegem aquests grups de vivències un per un.

I.a.1. Els diners

Hi ha un primer grup de joves que troba en els diners la seva situació essencial per a moure's activament per millorar la seva situació de treball. Es tracta de joves que solen tenir una actitud de millora individual (quan no individualista) i poc predisposada a consideracions solidàries o col·lectives. El treball, per a ells, és el més important perquè permet guanyar diners i superar-se individualment.

Aquest és el cas d'un jove de 22 anys del barri de Gràcia de Barcelona, qualificat a una empresa mitjana. En el seu relat queda clara la centralitat del treball en la seva vida i la seva resposta pro-activa (el treball entés com a lluita):

"Trabajo desde las seis hasta las tres en la fábrica y por la tarde hago de representante de salas de espera de médicos, abogados, etc. Me gusta más este trabajo que la fábrica, porque no me controlan tanto, no tengo que estar cerrado y además me satisface por el hecho de que el trabajo depende de mi esfuerzo, es un esfuerzo para mí..."

"El trabajo es para mí una lucha y una forma de realizarme como persona, de sentir que sirvo para algo." (Els subratllats són nostres)

Aquesta actitud de millora individual va sovint acompanyada d'una visió integrativa de l'empresa, és a dir, una visió que creu positiva la unió d'esforços de treballadors i empresaris en una tasca comuna. En el relat que estàvem reproduint podem llegir, en efecte, el següent:

"Pienso que tiene que haber una compenetración entre trabajador y empresario, porque el beneficio tiene que ser para todos. Yo a veces me pongo de parte del trabajador y otras del empresario, según mi criterio de quien tenga razón. A veces pienso que los empresarios toman medidas contra los trabajadores pero, de hecho, tienen razón. Creo que no deben existir rivalidades porque saldrían perdiendo las dos partes."

La component insolidària a que ens referíem abans, queda reflexada en les reflexions que fa el jove que estem citant de Barcelona respecte a la pluri-ocupació i l'atur:

"Yo practico el puriempleo para poder ganar más, por egoismo y porque me sale, porque así estoy más ocupado, y como salgo pronto de la fábrica..."

"Si no tuviera trabajo, me buscaría cualquier cosa. Ahora no me preocupa, quizás porque no es mi situación y también porque siendo como soy pienso que algo encontraría."

I.a.2. El desenvolupament personal

Un segon grup de joves que prioritzen el treball i són pro-actius, ho són per raons que tenen que veure amb el seu desenvolupament personal a través del treball. Per a uns es tracta de lluitar, dinc el lloc de treball, per a conseguir una feina en què sigui possible la realització personal. Per a uns altres del que es tracta, sobretot, és d'aconseguir el màxim grau d'autonomia possible dins del treball, doncs per a ells l'autonomia és la mesura del major o me-

nor desenvolupament personal en el treball.

Un exemple del primer grup el tenim en un noi de 24 anys del barri de les Gavarres (tocant a Sant Ildefons) de Cornellà de Llobregat, que treballa com a obrer qualificat a una gran empresa de la zona. Aquesta és la valoració que ell fa d'un lloc de treball:

"A la hora de valorar un puesto de trabajo y de tomarlo por un motivo concreto sería, sobre todo, por las personas que están trabajando alrededor tuyo, por las relaciones personales y porque el trabajo te realice. Nunca lo haría por el dinero, porque en cualquier parte que pueda ocupar en la empresa actualmente se paga lo mismo."

(El subratllat és nostre)

En aquesta concepció queda clara, d'altra banda, la dimensió "relacional" del treball a la que hem aludit amb anterioritat.

El mateix jove expressa més endavant la seva actitud activa de lluita per millorar el propi lloc de treball:

"Esta faena no es lo que me llena, pero de momento me tengo que conformar con ella. Voy luchando por ir haciendo algo distinto dentro de la misma empresa. Hacerlo fuera lo veo imposible de momento."

Un exemple dels joves que lluiten per una major autonomia dins el seu treball el trobem en el cas d'un noi de 24 anys que viu a l'Eixample de Barcelona i que està aturat però amb experiència prèvia de treball. Després de descriure una història accidentada

de treball previ, sempre amb l'horitzó de la consecució d'una autonomia personal, descriu així la seva actitud actual:

"Ahora estoy interesado en poner algo, ya veremos. Porque, claro, el paro lo cobré medio año y no he cobrado nada más. Yo encuentro que es un fallo muy grande esto, que ni te dan trabajo ni cobras. Es que también al no darles dinero a los jóvenes o gente mayor, por no gastar se quedan encerrados en casa y no hacen nada, porque no pueden gastar. Si tuvieran dinero mucha gente se espabilaría por su cuenta."

"Ahora estoy mirando varias cosas, a ver que sale, es que es muy complicado poner un negocio, porque para empezar un negocio tienes que tener un margen para poderlo montar y hacer dinero. Y hoy en día con tanto impuesto y la competencia que hay de las grandes empresas, es muy difícil poder tirar adelante. Entonces yo lo que pienso hacer no lo sé todavía, estoy mirando varias cosas para ver si puedo tirar adelante. No miro para entrar en una empresa porque no hay nada."

"Si hubiera una empresa que me pagara un sueldo, ya me gustaría, pero veo que nadie me traerá el trabajo y por eso miro yo de montar algo."

(El subratllat és nostre)

Aquesta actitud d'emprendre pel seu compte, ja assajada en el passat, amb èxit desigual pel jove que ens ha parlat, representa un dels exemples més clars d'actitud pro-activa i de lluita per l'autonomia.

També pot incloure's en aquest grup la noia de 25 anys del barri de Sant Andreu de Barcelona, que treballa

com a obrera qualificada per a una empresa mitjana. La seva valoració del que hauria de ser el treball és similar als altres joves que donen prioritat al desenvolupament personal:

"Pienso que el trabajo tiene que ser algo que te encuentres a gusto, que sea algo que te guste, tiene que ser algo donde poderte realizar como persona. Claro que todos los trabajos son necesarios, pero hay trabajos y trabajos, y precisamente el mío no me gusta, no me encuentro realizada envasando un jarabe o unas pastillas, y además es muy monótono, siempre es igual."

(Els subratllats són nostres)

En aquest cas, com en tants d'altres, aquest horitzó de treball desitjat contrasta vivament amb una realitat de treball frustrant:

"Empecé a trabajar a los 15 años. Antes estuve un año sin hacer nada, porque no encontraba nada que me gustara. Cuando encontré lo del laboratorio pensé que me hacía gracia, porque me imaginé que sería otra cosa. Imaginé que sería estar con probetas y haciendo experimentos y esas cosas. Y de eso nada, claro."

"Las condiciones allí son horribles, la higiene es muy mala. Tragamos mucho polvo porque no hay aspiradores. Los frascos no se lavan porque ha subido mucho el agua. No estamos suficientemente mecanizados y tenemos que hacer muchas cosas. Es un trabajo muy pesado, rutinario y me canso mucho."

En el cas que comentem la noia voldria promocionar-se, però hi ha serioses dificultats per motius de representació antisindical:

"No tengo perspectivas de promocionarme porque he sido del Comité de Empresa y todos los que lo hemos sido lo tenemos muy claro de que allí nos quedaremos sin promocionarnos nunca. Yo pienso que tengo una cierta responsabilidad, que cumplo bien y me preocupo, pero esto allí no cuenta para nada."

(Els subratllats són nostres)

Malgrat tot, també en aquest tercer exemple, l'actitud final és activa, de lluitar per un treball millor, més d'acord amb les possibilitats de desenvolupament personal:

"Ahora no hago nada por buscarme otro trabajo, pero más adelante, cuando el niño sea mayor, cuando lo pueda llevar a una guardería, sí que quiero hacer puericultura o algo así."

I.a.3. La integració a l'empresa

Alguns joves mantenen una actitud activa respecte al treball, fonamentalment perquè se senten formar part de l'empresa, integrats en ella. Aquest sentiment de pertinença els gratifica i els empeny a treballar.

Es el cas d'una noia de 24 anys del barri de Sant Ildefons de Cornellà, que treballa com a obrera qualificada a una gran empresa. La seva visió del treball és decididament activa, dins un contexte de forta valorització de la seva importància. Això es posa

de manifest quan parla del problema de l'atur:

"He pensado que si tengo que fregar suelos, los fregaré si necesito para comer. A mi hermano lo despidieron y no le ha faltado trabajo después. Se ha movido. Primero estuvo con unos amigos, ayudándoles a montar un pub. Le salió la oportunidad de quedarse de camarero en el mismo local, pero consideraba que no era lo suyo, y se movió hasta que consiguió entrar en otra empresa. En cambio mi cuñado lleva tres años en el paro y no se mueve ni acepta cualquier empleo. Quizás hay mucha gente que está en paro a la fuerza, pero quizás haya otra por voluntad."

Dins d'aquesta actitud activa global, ella posa l'accent en la importància de la seva integració a l'empresa i en la seva situació relativament bona de treball:

"Tengo bastante confianza con mis jefes. Me gusta quedar bien con ellos. Es verdad que estoy muy mal mirada por las compañeras, pero veo que si estoy cabreada por algo no tengo que pagarlo con una máquina porque es lo que me está dando de comer. Pienso que tal y como está la vida, los problemas que tenemos las mujeres, que nos quieren sacar todas a fuera, se debe procurar hacer las cosas bien y cuando toque la sirena se despreocupe totalmente."

"Siempre he tenido mucha libertad en esta empresa porque me la he ganado. Tenía un jefe anteriormente que se jubiló y para él era su morenita. No me costaba ningún trabajo traerle un café

si me lo pedía. Ciertas compañeras no piensan lo mismo. Consideran que por qué tienen que traerle un café a un encargado. No soy "miñona" de nadie pero si voy a por un café y de paso se lo traigo a él no pasa nada. Pues esto no lo ven ellas."

(Els subratllats són nostres)

I.a.4. La supervivència i la consciència de la crisi

Existeix un darrer grup de joves actius, que valoritzen fortament el treball, que troben la seva motivació en l'instint de supervivència i la consciència de la crisi econòmica. Són joves que han patit amb anterioritat la duresa del treball precari i de l'atur. Quan troben una feina mínimament estable i regular, reaccionen de forma positiva i activa, enlluernats.

Aquest és el cas d'un noi de 21 anys, que viu a la Ciutat Satèl·lit de Sant Ildefons a Cornellà, i que treballa com a obrer no qualificat, amb contracte temporal, a una empresa mitjana. Després de relatar el seu itinerari laboral anterior precari, descriu la seva situació actual en aquests termes:

"Me he quedado con la boca abierta por las pagas, los puntos, las primas, en fin te vuelves loco cuando estás acostumbrado a no coger ni una. Cuando llevas cuatro años sin saber qué es eso, ni el tener un salario fijo cada mes, se nota bastante."

"No es que se gane mucho porque se suele pagar de cincuenta a sesenta mil pesetas, pero eso limpio está muy bien. Yo estoy acostumbrado a

pillarme los dedos a la hora de hacer un piso. Como nunca pido mucho por la faena, porque no me saldría siquiera, igual pensaba ganarme treinta mil y tan solo me quedan veinticinco. Con la moto, de recadero, a lo mejor me sacaba cincuenta mil pesetas, pero diez mil se iban en gasolina, cinco en multas y tres en averías, o sea no tenía casi nada de limpio. Aquí cobras eso cada mes limpio y tan solo tienes que pensar en levantarte a una hora cada mañana. Tampoco tienes que pensar en ahorrar para el verano porque piensas en tu paga. Yo hasta ahora lo había pasado bastante mal los meses de julio y agosto porque está todo cerrado y no sabía a donde ir."

Malgrat aquesta valoració tan positiva del treball present, el jove del que parlem no perd de vista la realitat de la crisi i la possibilitat de tornar al treball precari. Això no obstant, no perd la seva actitud activa. Aquestes són les seves paraules:

"En caso de que la fábrica no me renovara el contrato, tengo la moto lista para volver de mensajero. Estoy en una casa que ya saben que cuando me quedo sin trabajo acudo a ellos y no me ponen pegos. No me preocupa, porque soy consciente de que me encontraré más o menos como otras veces. No te puedes hacer ilusiones."

El record de l'experiència d'atur és fonamental per a comprendre aquesta adaptabilitat. En el cas que comentem, es valorava així l'impacte quotidià de la vida d'aturat:

"He llegado a pensar miles de cosas sobre el paro durante el tiempo que me ha afectado. Creo que destroza poco a poco. Tenía miles de ilusiones que se me han ido rompiendo en estos cuatro años. Con la mujer también hemos tenido muchas discusiones por problemas económicos. Creo que cuando hay problemas económicos la cosa se va derrumbando. Lo he hablado bastante con mi mujer. Es el único tema que tenemos..."

I.b. Resposta d'angoixa a bloqueig

En aquest cas, el fet de que el jove confereixi al treball un valor essencial es tradueix en angoixa i en bloqueig, en comprovar que aquest treball no és possible de trobar (aturats) o que el treball efectivament realitzat és frustrant i no respon en absolut a les expectatives del que hauria de ser. D'aquí, doncs, una vivència del treball (o l'atur) essencialment com a sofriment. El treball (o la recerca desesperada d'aquest) aclapara i bloqueja l'individu fins al punt d'anul·lar-lo.

No hi ha dubte que en la presència d'aquesta vivència hi intervé no sols la situació de treball, sinó molt especialment el contexte familiar i social.

Dins aquest grup de vivències, hi ha dos subgrups essencials, que responen a dos situacions ben diferenciades:

I.b.1. La recerca desesperada de feina

I.b.2. Les dures condicions de treball

Veiem-les amb detall entorn als relats dels joves.

I.b.1. La recerca desesperada de feina

"Te sientes mal si no tienes trabajo, porque notas que te tienen que mantener y que los fines de semana tienes que pedir dinero a los padres y que en más de una ocasión tienes que quedarte en casa porque no puedes ir de cena o a la discoteca con los amigos."

Aquesta era la forma com ens explicava la seva experiència d'atur una noia de 19 anys, que viu al barri del Centre de Cornellà, que no ha treballat mai encara i busca la primera ocupació. Precisament perquè dóna importància bàsica al treball, viu la seva absència angoixada. Una angoixa que té molt a veure amb la dependència forçada que l'atur crea respecte a la família i amb les dificultats que crea de relació amb els altres (amics o companys). La mateixa noia continuava així el seu relat:

"El estar parado afecta en el sentido de que hay amistades que trabajan y se pueden permitir el lujo de ir a cenar cada sábado por ahí. Yo no puedo hacer eso cada fin de semana. Yo no puedo decirles a mis padres que me den dinero para gastármelo en diversiones. Sabe mal quedarse y sabe mal pedirlo."

En aquests casos, és freqüent un sentiment de fatalisme sobre les possibilitats de trobar feina, al que s'afegeix, a vegades, una certa tendència a la culpabilització. Aquesta és la visió del cas que veïm comentant:

"Me saqué el título de mecanógrafa y me presenté a ciertas empresas u organismos, como

el Ayuntamiento, que pedían personas para ocupar oficios de estas características. El problema es que al margen de la mecanografía te exigen otros requisitos como el de la contabilidad. Igual sólo necesitan una mecanógrafa, pero como hay gente que sabe mucho más, siempre son los que se hacen con los puestos. Hay tanta gente parada y tanta gente instruida sin faena, que a la hora de acudir a una de estas pruebas ya se sabe que personas como yo siempre nos vamos a quedar atrás."

I.b.2. Les dures condicions de treball

Per a aquest segon grup, la centralitat del treball es tradueix en angoixa en la mesura que hi ha una diferència insalvable entre les expectatives i la realitat del treball. La frustració de les condicions reals de treball porta al bloqueig d'uns joves per als que el treball és el més important.

Aquesta és la situació d'un noi de 19 anys, que viu al barri de Verdum de Barcelona, que treballa en una ocupació submergida. Per a aquest jove, com per a tots els que hem analitzat fins ara, el treball és central a la seva vida. Preguntat sobre si l'èxit o el fracàs a la vida depèn bàsicament del treball, diu:

"¡Hombre, claro! ¡Bueno, hay que moverse! Es una idea que siempre he tenido clara. Pero a la hora que te has movido tanto y te llega una época mala, eres capaz de cualquier cosa, es decir, es un fracaso tu vida... Y yo por-

que, bueno, no estoy casado ni nada, pero alguien que esté casado debe ser horrible..."

"Para mí el trabajo es, en primer lugar, una realización personal, que va conjunto con una subsistencia económica, y es muy importante. Es que sino, no te sientes realizado como persona, ni nada. Aparte tienes que depender de otras personas y a mí, particularmente, no me gusta eso."

(Els subratllats són nostres)

En l'actualitat, aquest jove fa treball submergit o, millor dit, desenvolupa activitats marginals, com la venda de productes d'artesanía que fa a casa. El seu itinerari laboral és, també, un continu de treballs precaris i marginals, amb períodes d'atur total. En aquest cas, com en d'altres, la línia divisòria entre l'atur i el treball marginal o precari és molt petita. Ell voldria trobar una feina estable, però no té ja moltes esperances:

"Antes miraba muchos trabajos por La Vanguardia, cada lunes y miércoles, que es cuando hay más anuncios. Me dedicaba a ir por las empresas. Pero como he visto que no es rentable... Bueno, nunca lo ha sido, ¿no?... Pero siempre te queda la esperanza... Ahora ya estoy hartado. Esto lo he hecho mucho tiempo, desde los 15 años. Después, hace tres años y cinco meses que estoy apuntado a la Oficina de Empleo. Me paso cada semana o cada dos semanas. Me conocen ya... Y nunca me han llamado para nada. Estoy supermosca. Pero va pasando, pasando..."

L'actitud és crispada, d'una persona cremada a prop de la desesperació:

"Mi futuro laboral lo veo muy negro. Me sigo moviendo y espero que salga algo... luego, si no, como estoy muy cabreado iré a la Generalitat y armaré un cirio. Ya llevo mucho tiempo pensándolo. Porque me muevo mucho y que no te cojan te fastidia. La mili no la tengo que hacer, entonces tengo un campo libre, a mí no me coarta nada,... entonces que te digan que no te cogen por la edad... muy bien. No deja de ser una mierda."

"El Plan de Empleo Comunitario es malo, es buena idea pero no sirve de nada, porque a mí si me dan trabajo durante seis meses ¡fenomenal! Pero sé que se terminarán esos seis meses y es tás otra vez igual. Te saca un poquitín del atolladero pero cuando empiezas a levantar cabeza, te la hunden otra vez. Ya no tengo muchas esperanzas, estoy muy desengañado."

També cal incloure en aquest grup l'experiència d'un noi de 21 anys d'Igualada, que treballa com a obrer no qualificat en una empresa mitjana. Ha hagut de treballar forçat per les necessitats de la família i la seva experiència fins ara ha estat frustrant i angoixant:

"Yo pienso que he tenido una juventud muy alborotada, muy golfa. Cuando iba al colegio del barrio a los 12 años trabajaba ya repartiendo pan. Mi padre no trabajaba ya hace tiempo, por larga enfermedad. Entonces la solución económica era que yo trabajara..."

"A mí este trabajo no me gusta nada. A mí me pasó que ya desde niño a la salida del colegio lo que quería era trabajar para tener un dinero. Incluso recuerdo que una vez, estando trabajando ya en esta empresa, a través de una amiga de mi madre podría haber entrado a trabajar en la RENFE, pero allí donde estoy ya ganaba un dinero. Pero no, no me gusta nada este trabajo."

(El subratllat és nostre)

Les perspectives de canvi de treball són, en la seva opinió, pràcticament nul·les i això augmenta la sensació d'angoixa i de bloqueig:

"Me gustaría encontrar otro trabajo, pero ahora mismo no sé qué tipo de trabajo. ¿Mecánico quizás? El porvenir que tengo yo como tejedor estoy seguro que salgo de Cataluña y no voy a encontrar trabajo de este oficio."

I.c. Resposta passiva

Hi ha finalment els joves que, malgrat considerar important el treball, no es mouen activament per canviar-lo. Són joves que tampoc viuen l'experiència del treball o l'atur com a sofriment. Miren de passar el seu temps de feina o d'espera el més plàcidament possible, externs al màxim possible als problemes de treball, sense implicar en aquest tipus de problema importants energies vitals.

Són joves, molt sovint, que valoren el treball com a important de forma induïda, és a dir, influenciats per la pressió familiar o del medi.

Dins aquest grup de passius podríem distingir dos situacions:

1.c.1. Els desanimats

1.c.2. Els acomodaticis

Els uns són passius perquè són fatalistes respecte al seu futur de treball. Els altres ho són perquè tenen una actitud i una manera de fer acomodaticia respecte a la seva situació de treball.

1.c.1. Els desanimats

El fatalisme sobre el futur del treball pot trobar-se a la base d'aquestes actituds passives.

Aquest sembla el cas d'un jove de 20 anys, que viu al barri del Carmel de Barcelona, que està aturat i no ha treballat mai encara:

"Busco trabajo dentro de lo que cabe. Me muevo poco, la verdad. Soy de los que dicen 'para qué me voy a mover, si no lo voy a encontrar, para qué moverse'"

"Ahora no busco trabajo. Antes lo solía hacer, mirar muchas casas, pero siempre iba de fracaso en fracaso. Daba muchas vueltas y gastaba mucho dinero en autobuses y metros y es una estupidez, dar tantas vueltas y gastar tanto dinero. Esto lo hacía el año pasado, antes del verano. Mirábamos el periódico, iba siempre con un amigo en plan socio, pero nada, no en-

contrábamos nada. Ya me cansé y que alguien lo haga por mí, si quieren, bueno, algo parecido."

"No sé, puede que sí que la Oficina de Empleo me encuentre algo, vete a saber, igual sí, igual no. Pero me parece que me voy a tener que mover otra vez, tal como está el asunto... está muy desorganizado todo..."

(Els subratllats són nostres)

Malgrat aquesta actitud passiva, la valoració del treball és important i juga, per a aquesta persona que comentem, un paper central. Una valoració que, com en d'altres casos que hem exposat, es centra tant en la possibilitat de realització personal com en les possibilitats de llibertat que donen els diners. Aquesta consecució d'autonomia faria acceptable per a ell un treball monòton:

"Antes buscaba trabajo por los padres, tanto comerte el coco de que tienes que trabajar... Pero ahora te das cuenta de que te va a hacer falta, porque por ejemplo el día que se mueran tus padres, ¿de qué comes tú?, ¡como no vayas a robar un Banco o así, como se suele decir!"

"También tienes más libertad de movimiento si trabajas, no te pueden exigir tanto, ni decirte: oye tú, que has perdido mucho dinero, ¿qué pasa?"

"Yo creo que sí, que en parte el trabajo es un medio de realizarse personalmente, uno se siente satisfecho de saber que trabaja por algo, aunque sólo sea el dinero, te trae un poco de libertad. Pero sin eso, no harías nada, casi."

"No me importaría trabajar en una fábrica, aunque también es bastante monótono, pero antes que un trabajo de oficina, sí me gustaría..."

(Els subratllats són nostres)

La pressió de la família en aquest cas, com en d'altres, és important, i cal deduir que la valoració del treball ve en part influïda per aquesta pressió. En el cas que comentem aquesta és la situació:

"Mi familia me come mucho el coco, te dicen que eres un vago, a veces cuando les pillas de mal humor, que no quieres trabajar, que no buscas nada. En parte tienen un poco de razón, porque yo veo que no me muevo lo suficiente para buscarlo, y tienen razón. Aunque ellos también saben que hay mucha gente que está igual que yo, pero también dicen que si no se busca no se encuentra. Ellos me dicen que coja el periódico y que vaya a dar vueltas por la ciudad, a buscarlo."

La vivència de l'atur en aquest cas (com altres) no és, no obstant, angoixada. Hi ha un cert sentiment de buit, però que no arriba a la tristesa. És una passivitat plàcida:

"No sé... Me siento un poco vacío, me falta algo. Triste no me siento, me lo pienso y ya está, mejor pensarlo que ponerte triste, no sirve de nada. Esperanza siempre hay."

I.c.2. Els acomodatiscis

Hi ha un segon grup de passius, els que ho són perquè, degut a la seva tímidesa, al temperament maleable o a la por, s'amotllen fàcilment a la situació de treball, malgrat que aquesta no els sigui satisfactòria.

Un exemple del que diem el tenim en un noi de 19 anys, que viu al barri de la Bordeta de Barcelona, i treballa com obrer no qualificat a una empresa mitjana, una fàbrica de vidre. Per a ell és clar que el treball juga un paper central a la seva vida:

"Yo creo que el éxito o fracaso de la vida depende básicamente de tu trabajo. Porque si no trabajas no tienes dinero, no puedes hacerte un futuro y tus padres no van a hacerte el futuro, te lo tienes que buscar tú, ¿no? Tú ya tienes la edad para pensar ¿no?, y decir "esto es así" y buscarte un futuro. Pero si no trabajas, o si trabajas como yo, y voy a estar a lo mejor hasta los 23 o 24 años o más cobrando una miseria, yo no me puedo hacer ningún futuro. Porque yo la mitad de la semana se la doy a mi madre y la otra me la quedo yo pues, si guardo, guardaré 500 pesetas a la semana, si me sobran. No, no hay futuro aquí."

(El subratllat és nostre)

Malgrat aquesta importància, la realitat del treball és aquí, com a la majoria de casos, decepcionant.

"¡Hombre! gustarme, gustarme el trabajo, no sé. De vez en cuando me gusta y otras veces no. Es que te hartas y encima la porquería

que hay y todo, los humos, el polvo, sólo ves suciedad. Otras faenas son más limpias, también traças y eso... pero es que aquí se pasan. Aquí cada dos por tres te tienes que lavar porque el polvo va para arriba y cae, y te llenas todo de porquería y te ensucias todo del polvo. Y con nada que te descuidas ya te quemas, te puede saltar un vidrio en el ojo. ¡Ya ves! Cosas así malas ¿no?, a lo mejor coges una caña que te crees que está fría, ¿no?, como me ha pasado a mí aquí en la mano, que creía que estaba fría, y la cogí y toda la mano achicharrada. Y cosas así."

Això no obstant, l'actitud davant d'aquesta realitat frustrant no és ni de voluntat de canvi ni d'angoixa. És una actitud d'amotllar-se el més bé possible a la situació. Al final, els encarregats tenen sovint raó:

"El encargado es buena persona. Con los chavales, con algunos ¿no?, se mete. Es que (los) hay también que son vagos. Hay bastantes que son vaguillos y cuando les dicen algo dicen "¡Paso de hacer esta faena!". Y si se la mandan, pues tendrán que hacerla, ¿no? Siempre hay alguno que se quiere pegar el vacileo y se pasa con él."

Un altre cas de posició acomodaticia ens l'explica un jove de 21 anys, que viu al barri del Padró de Cornellà, i que treballa d'administratiu en una empresa i estudia a la sortida de la feina. Fa una feina que hauria d'ésser més valorada, però no gosa reclamar, afirma que ho hauria de veure l'empresa:

"Actualmente estoy realizando un trabajo que lo hacía otra persona y que corresponde a una categoría superior a la mía. Lo de subir de categoría lo tendría que ver la propia empresa, es decir, que se den cuenta de que estoy desempeñando un trabajo distinto y que me merezco un sueldo superior. Que no te lo den como si fuera una limosna."

(El subratllat és nostre)

En aquesta circumstància, el jove es troba enlluernat per la capacitat del seu patró. Expressa una certa immaduresa i tendeix a evitar tota situació conflictiva per la via de la tolerància i de la frivolitzaó:

"Concretamente mi jefe es una buena persona, es muy listo, tiene una cabeza algo seria porque tiene una memoria y una capacidad fuera de serie; no se le va ni un detalle. Yo le admiro porque empezó como yo y actualmente ya es apoderado de la empresa. Ha ido subiendo, subiendo y sabe incluso más que el director gerente. Lo que pasa es que es una persona que exige mucho y que quiere que los demás sean casi como él y esto es imposible. Si fuéramos todos como él sabríamos tanto como él, pero nunca llegaríamos a tanto porque él ya se guarda de decir según qué cosas. Hay personas que te incitan, que te dan una bronca con ánimo de seguir haciéndolo todo mejor. Esta persona no lo hace así. Igual te llama burro, subnormal, o te dice que eso es de tontos. Te encierra más en tí mismo. Lo que pasa es que esto es cuestión de conocerlo. Ahora ya sé sus reacciones y a veces no le das

la más mínima importancia. A veces le respondo que cómo es posible que le dé por hablar con tontos o con burros y procuro que la cosa derive en el plano de la broma. Trato de pasar del cabreo a la broma porque son ocho horas metido en un mismo lugar y hay que intentar pasarlo bien."

(Els subratllats són nostres)

II. EL TREBALL COM A VALOR SECUNDARI

Un segon bloc de joves manifesten, d'una o altra manera, que el treball és per a ells un valor secundari a la seva vida. La majoria de joves d'aquest grup no se senten "treballadors" o "treballadors potencials en atur". Molts d'ells viuen la seva experiència de treball o d'atur des de la marginalitat social.

També aquí es vàlida la reflexió de que aquesta visió secundària o "externa" del treball depèn no tan sols de la situació de treball sinó també de les influències familiars i socials.

En aquest bloc, distingirem també les tres actituds de respostes ja enunciades: pro-activa, d'angoixa-bloqueig i passiva.

II.a. Resposta pro-activa

Hi ha un grup reduït de joves que viuen el treball com una cosa secundària, vista sovint des de la marginalitat, i que, malgrat la precarietat laboral i social de la seva situació, mantenen una actitud activa i de lluita.

En aquest grup podem distingir dos situacions: la de recerca desesperada de feina i la del treball marginal.

II.a.1. La recerca desesperada de feina

Aquest és el cas d'una noia de 17 anys d'Igualada, aturada a la recerca de la primera ocupació des de fa dos anys. La seva situació és de marginalitat forçada per la situació d'atur: ha hagut d'abandonar el seu projecte professional per amotllar-se a qualsevol tipus de feina, a la desesperada. Així descriu la seva situació:

"Estoy sin trabajo, he buscado por toda Igualada, estoy apuntada en la oficina de desempleo y algunas fábricas, cuando fui a buscar trabajo, me apuntaron los datos para avisarme en caso de necesitar personal."

"Al principio buscaba un trabajo concreto, al tener la mecanografía hecha, buscaba trabajo en alguna oficina de administrativa. Pero, al no encontrarlo, me decidí por buscar cualquier tipo de trabajo, y si lo encuentro me acogeré a él como aquel que encuentra una tabla de salvación."

(Els subratllats són nostres)

Malgrat aquesta situació de marginalitat per la destrucció a la pràctica del seu projecte professional, la noia a la que ens referim manté una posició proactiva, de lluita pel millorament de la seva situació:

"Me he movido un poco por aprender varias cosas en caso que me puedan facilitar el encontrar trabajo. Aparte de la mecanografía, he estado aprendiendo a bordar y a remallar tratando como he dicho antes de aprender las co-

sas que pueda; actualmente también estoy aprendiendo Corte y Confección."

(El subratllat és nostre)

II.a.2. El treball marginal

Els joves d'aquest grup tampoc se senten treballadors. La seva actitud, malgrat la duresa i la precarietat del treball marginal, no és ni angoixada ni passiva: és una actitud d'iniciativa.

Un exemple d'aquest tipus de vivència el trobem en el relat d'una noia de 20 anys, que viu al barri de la Sagrera de Barcelona i treballa en una empresa submergida. La descripció del seu treball és d'un optimisme que deixa entreveure una certa immaduresa:

"Estamos sin seguro. Es muy divertido: son unas chicas muy simpáticas..."

"Las demás te pueden decir un trabajo determinado, pero precisamente yo hago de todo. Hay una máquina preciosa de grabación con la que trabajo. Después también estuches que en el fondo se les pone una seda. Generalmente sólo montamos las cajas y cuando la fábrica está muy agobiada, nos manda también los bolígrafos para que los montemos."

El treball no li agrada, és clarament secundari en la seva vida, però troba elements positius en la relació humana amb les seves companyes (dimensió relacional):

"Gustarme no me gusta, pero es una excusa para podérmelo pasar bien... Con la gente sí, con la gente estoy encantada, me llevo fantástico con todos. Además me quieren mucho a pesar de que les hago las mil y una..."

"A mí me gustaría trabajar en algo que me gustara. Pero aquí estoy bien. También hace mucho si te llevas bien con la gente que estás. En parte estoy deseando llegar allí por hablar y todo, no por el trabajo en sí."

"El éxito o fracaso de mi vida no depende básicamente del trabajo. Depende de mí."

(Els subratllats són nostres)

Veü el futur amb preocupació però amb una certa esperança de millora:

"Mi ambición es que me aseguren, ¿no? Es lógico: por las pagas y vacaciones pagadas, ¡qué maravilla!, ¿no? Entonces veo que la máquina esta es peligrosilla y van a poner otra maquinita. Y entonces pienso que si el trabajo prospera, lo más lógico es que aseguren a alguien, ¿no?"

II.b. Resposta d'angoixa o bloqueig

Una gran quantitat (podem dir que el nombre més gran) de joves que no se senten treballadors i/o que consideren el treball com quelcom secundari a la seva vida, viuen la seva experiència laboral (o d'atur) de forma traumàtica.

La marginalitat que els crea la seva situació de treball o d'atur els angoixa i els bloqueja. Neutralitza les seves ganes de lluitar i d'actuar per canviar les coses.

Es tracta de joves disposats, en general, a treballar del que sigui. No tenen cap projecte de treball definit, cap consciència corporativa de "treballador".

Són joves sovint cremats per una experiència de recerca de feina i de treball ocasional precari profundament decepcionant.

Dins d'aquest grup, podem distingir situacions de recerca desesperada de feina i situacions de treball marginal en condicions extraordinàriament dures.

II.b.1. La recerca desesperada de feina

Aquest és el cas d'un noi de 18 anys, que viu a les Cases Barates del barri de la Zona Franca de Barcelona, que està aturat i busca la seva primera feina. Desesperat per les dificultats, busca feina del que sigui:

"Voy preguntando si necesitan, voy a las empresas. El periódico miro, pero la verdad el periódico menos trabajo normal te pone de todo. Ahora ya no te puedes fiar de los cartelitos esos que ponían que se necesita... o sea preguntas si necesitan, porque ya no ponen los cartelitos."

"Busco trabajo de lo que sea"

"Cada día, cada día no voy. Voy a dos o tres empresas o lo que sea, un taller o lo que sea. Dos o tres veces al mes voy a buscar trabajo. En la Oficina de Empleo miro a ver si hay algo cuando voy a fichar, pero la mayoría te ponen que si idiomas, que si esto que si lo otro..."

(El subratllat és nostre)

La situació d'atur afecta profundament la vida quotidiana i crea, en aquest grup de joves, actituds de replegament. En el cas que estem comentant, aquesta és la situació:

"Salgo pocas veces porque no me gusta abusar de mis padres y cuando tengo que comprar algo se lo pido a mi madre."

"Psicológicamente me afecta, porque estoy allí en casa sin hacer nada. Me desanimo bastante y estoy triste."

(El subratllat és nostre)

Un altre exemple d'aquest tipus de vivència ens l'ofereix el relat d'un jove de 22 anys, que viu al barri del Padró de Cornellà, que està aturat en aquests moments després d'un accidentat itinerari de treballs precaris i marginals. La seva experiència de treball l'ha convençut de l'arbitrarietat en la valoració i remuneració d'aquest tipus de subocupacions tan freqüents entre els joves:

"Cuando trabajas menos igual te pagan más. A lo mejor he estado trabajando dieciseis horas diarias y me han pagado una miseria. A lo mejor he trabajado ocho horas y me han pagado el doble o el triple."

No hi ha en aquest cas, tampoc, cap projecte professional precís. Ell treballaria de qualsevol cosa, on sigui:

"Igual que si ahora me dicen que en Alianza Popular hay trabajo, aunque no los trago, voy para allí. Yo me apunto en un sitio para trabajar. Yo puedo tener los pensamientos que quiera, pero me dicen que aquí voy a comer y allí voy. Si me dicen que ahora hay trabajo en Madrid, me voy a Madrid o a Sevilla, donde haya trabajo."

Vist des d'aquesta perspectiva, el treball de fàbrica, malgrat ser rutinari i sorollós, apareix com a desitjable:

"No he trabajado nunca en una fàbrica. En una fàbrica todos los días se oyen muchos ruidos y llega un momento en que caes en la rutina, todos los días igual. Aún así, me gustaría trabajar en esto pero preferiblemente por el dinero."

(El subratllat és nostre)

II.b.2. El treball marginal en condicions de sobreexplotació

Un segon grup de joves d'aquest apartat viuen el treball amb angoixa degut a les condicions d'un treball marginal, gairebé sempre submergit, realitzat normalment en condicions de sobreexplotació.

Aquest es el cas d'un noi de 21 anys, que viu als pisos de la Siemens de Cornellà, i que treballa a casa seva dins l'economia submergida, fent feina que els hi fa arribar una empresa "legal". Per a ell aquesta feina és l'única que ha trobat i hom s'agafa al que troba, encara que sigui dolent i que hom estigui pensant constantment en deixar-ho:

"En el momento en que estamos, es un trabajo al que se agarra cualquiera. Creo que está bastante mal y que tendría que estar mejor pagado. Además es malo porque acabo con un fuerte dolor de espalda cada día.

"Cada noche pienso en dejar esta faena, pero no puedo. Siempre estoy buscando otra cosa, pero es que tampoco puedo levantarme y pasar un día buscando una solicitud en un sitio: no puedo, porque entonces pierdo el día y no hago esto."

(El subratllat és nostre)

L'impacte que té aquest tipus de feina en la vida quotidiana és molt important, i malbarata molts esquemes de lleure. En paraules del jove de Cornellà que estem comentant:

"Este tipo de trabajo me impide planear otro tipo de vida. He llegado a trabajar incluso durante los sábados y domingos, porque durante la semana no hemos tenido nada y a lo mejor han querido veinte mil para el lunes. Estos pedidos imprevistos me rompen todos mis esquemas de diversión del fin de semana."

D'altra banda, l'acció col·lectiva per a millorar la situació sol ser vista com a impossible, el que crea un sentiment de fatalisme. En el cas a que ens referim, la situació és aquesta:

"Con los otros trabajadores que se llevan faenas del taller a casa he comentado en alguna ocasión si les habían dado para hacer ese día. Nunca hemos hablado de su situación laboral. Es una situación de buitre, de a ver quien agarrará más de la empresa. Mis ideas no van con este tipo de cosas pero es que te tienes que aguantar."

(Els subratllats són nostres)

Es comprén, així, que per a aquests joves el treball tradicional de fàbrica, apareixi com una aspiració, malgrat la seva duresa. El jove al que estem aludint ho descriu així:

"El trabajo de una fábrica no me gusta porque no es nada creativo, pero si en este momento me dan un trabajo en una cadena de montaje, me meto de cabeza, pero porque está el asunto así."

(El subratllat és nostre)

* * *

Un segon exemple d'aquest grup de joves el trobem en l'exposició d'una noia de 22 anys, que viu a la Zona Franca de Barcelona i que treballa com a obrer no qualificada a una petita empresa. Per a aquesta noia el treball ha anat deixant de ser el més important a la seva vida:

"En estos momentos pienso que sí, que el éxito o el fracaso de mi vida depende básicamente de mi trabajo, porque es mucha parte de mi vida la que me paso trabajando aquí y muchas historias que realmente me afectan. Ahora últimamente no, porque he decidido que cuando salgo del taller se ha terminado todo hasta el día siguiente a las siete. Pero si he tenido un mal día en el trabajo, me afecta durante muchos días."

(El subratllat és nostre)

En aquest cas, la vivència del treball dins l'empresa és angoixant, perquè es veu obligada a aguantar una feina que detesta per necessitat econòmica de la família. Hi haurien altres casos semblants a aquest:

"Ahora realmente estoy trabajando porque necesitamos el dinero, porque si no, lo habría dejado, porque hemos tenido muchas broncas, cosas muy raras y seguramente lo hubiera dejado. Pero me siento obligada por mis padres, cuentan con mi sueldo para todo."

"Este trabajo no tiene ninguna finalidad personal para mí. No me sirve para nada. Voy como una máquina que tengo que hacer una serie de cosas y toda la responsabilidad la llevo yo.

Como además soy la única que está trabajando, somos el jefe, la jefa y yo, lo que está mal es culpa mía."

"Normalmente, si no hago una cosa mal, hago otra, y me siento realmente inútil, que no sirvo para nada. Yo estoy segura de que lo sé hacer y lo hago, pero me grita mucho, más de lo necesario..."

"El jefe en una ocasión me pegó y me echó del taller a la fuerza. Yo lo denuncié en una comisaría, pero como no tenía señales no se pudo hacer nada. Montamos un cirio increíble y al día siguiente yo volvía a trabajar." (...)

"Hace unos meses que me hacían todas las posibles para que yo me sintiera mal y quisiera irme de la empresa, porque si me despiden ellos tendrían que darme el carnet de paro. Pero ahora ya se les ha pasado."

(El subratllat és nostre)

La vivència angoixada del treball té repercussions directes en la vida de relació amb els altres. La noia de la Zona Franca sobre la que estem parlant ho explica amb claredat:

"Los domingos, por ejemplo, la gente no quiere salir conmigo porque me entra la neura de que el lunes tengo que ir a trabajar y levantarme a las seis, y entonces estoy de mala leche y paso de salir porque todo el mundo me lo dice. Me da rabia y no tengo ganas de hacer nada. Realmente estoy muy agobiada por el trabajo."

Es una parte muy importante de mi vida. Suerte que por las tardes paso cuatro horas en la Facultad, con la gente y me desahogo. Realmente es una delicia para mí tener que ir a la Facultad: es evadirme de las ocho horas que he estado allí trabajando."

També en aquest cas hi trobem una visió fatalista del futur del treball. En aquesta ocasió no s'apunta tant a la insolidaritat col·lectiva (com en el cas anterior) com al temperament personal (cobardia, indecisió):

"No he pensado nunca en hacer nada para mejorar las condiciones de mi trabajo, pero he pensado en hacer otras cosas para poderme ir de aquí. Pero quizás soy un poco cobarde y no me decido. Podría dedicarme a hacer muñecas por mi cuenta, con mi madre, porque lo tenemos muy por la mano. Estoy segura de que no lo haré nunca."

(Els subratllats són nostres)

* * *

Un jove de 17 anys, d'Igualada, que treballa també a l'economia submergida, ens ofereix un tercer exemple. Hi trobem, també, una visió marginal del treball, un sentiment d'angoixa i d'esceptisme respecte a ell i una actitud final d'acomodació al que es considera inevitable:

"Separo y clasifico etiquetas de marcas de vinos y champan y otras marcas comerciales que nos traen a casa de una imprenta."

"Estoy hecho a la idea del trabajo que tengo y me gusta hacerlo más que otros... Además, yo había trabajado anteriormente en un taller de chapistería y no me gustaba ni el trabajo ni el ambiente que había. Cada cual iba a su aire y, como que además el empresario no venía nunca por allí, el taller acabó cerrándose y nos encontramos sin trabajo. Yo aún tuve suerte y encontré lo que hago ahora."

* * *

Finalment, un quart cas de joves d'aquest grup és el d'una noia de 21 anys, que viu al barri de Sant Ildefons a Cornellà i que treballa a casa fent feines de confecció, dins l'economia submergida. La descripció que ella fa del treball submergit es troba impregnada de fatalisme:

"Hago vestidos de señora en mi casa con una máquina de coser. Voy a buscar la faena a un taller que hace de intermediario de una fábrica. No nos dicen que fábrica es. Si me dicen que casa es, voy directamente y le quito la faena."

"Hago dos o tres vestidos al día (...) De los que hago dos en un día los pagan a quinientas pesetas, de los que hago tres a 375 pesetas. Me puedo sacar unas mil pesetas diarias trabajando un total de siete u ocho horas. Setecientas u ochocientas pesetas sería un precio justo para el trabajo que tengo. A veces he planteado lo de los precios bajos, pero me han dicho que a ellos también se lo pagan bajo, ¿qué vas a hacer?"

"Generalmente, no me permiten hacer menos de dos o tres vestidos durante el día. En caso de que un día caiga enferma no pasaría nada si aviso con suficiente antelación. Si me retraso en alguna entrega puedo recibir una bronca de la dueña del taller, pero creo que no me despediría."

"No tengo Seguridad Social. No nos lo hemos planteado con las otras compañeras, ni se lo hemos dicho a la dueña del taller. Si un día me pillo un dedo en la máquina de coser, haría servir la cartilla del seguro de mis padres y le diría al médico que estaba cosiendo una sábana y me pillé un dedo."

"Tampoco hemos hablado de un contrato laboral. Si te tienen que pagar contrato y seguro ya te echan. Para eso prefieren quedarse sin gente."

A més dels problemes descrits, aquests joves han d'afrontar sovint l'escassa consideració social del seu treball. Un treball que sol ser més dur que el treball tradicional de fàbrica. En paraules de la noia de Cornellà de la que estàvem parlant:

"El trabajo que hago no lo considero bien mirado porque hay mucha gente que al decirle que trabajo en casa, piensa que no trabajo. Igual estás trabajando más que una persona de una fábrica, porque sabes que si no trabajas no te dan el dinero. En una fábrica llegas a tu tope y no tienes la obligación de hacer más, pero aquí sabes que lo que hagas es lo que cobras."

II.c. Resposta passiva

Un altre grup important de joves que consideren secundari i/o marginal el treball i que no se senten treballadors, és el dels que "passen" de la feina. Precisament perquè el treball és colateral en les seves vides i perquè hi ha coses molt més importants en què aboquen energies, aquests joves miren de viure la seva situació de treball o d'atur cremant-hi la menor quantitat possible d'esforç, de dedicació i de tensió.

En aquest grup de joves, distingirem tres situacions de treball: els joves passius que viuen el treball estrictament com una pressió familiar externa, els que tenen altres prioritats diferents de la del treball, i els que són passius per qüestions referides al temperament (timidesa, tendència acomodaticia).

II.c.1. Passius amb pressió familiar

Una noia de 18 anys del barri de Sant Ildefons de Cornellà, que treballa a l'economia submergida, ens ofereix un primer exemple d'aquest tipus de vivència del treball. La seva actitud de passivitat respecte a la recerca d'una feina alternativa es veu contrarrestada per la pressió familiar:

"A veces miro en el periódico otros trabajos, como oposiciones que se hacen para entrar de administrativa. Pero dejar este trabajo para coger otro que te paguen menos, en casa no sería aceptado. Más que nada miro cosas que fueran bien con lo que estoy estudiando. Si consiguiera un trabajo de administrativa, ganando

tres mil pesetas a la semana, estaría dispuesta a aceptarlo, pero al estar en casa no cuenta sólo tu opinión. Tus padres también entran y se tendría que discutir."

(Els subratllats són nostres)

El treball el fa per la insistència de la família. No és tant, diu, una qüestió de diners sinó de principis:

"Estudio y trabajo porque en mi casa me obligaron a conseguir un empleo, porque el no tenerlo es vivir de la sopa boba. Tampoco es que se necesite dinero en casa, pero es aquello que dicen: al menos está trabajando."

* * *

Un altre cas de pressió familiar és el d'una noia de 21 anys, que viu al barri del Padró de Cornellà, i que treballa d'administrativa en una empresa mitjana. Per a ella, la pressió de la família fou decisiva per a entrar a treballar. Abans de fer-ho ella no se sentia en absolut una "treballadora potencial en atur":

"Yo no quería entrar a trabajar en esta empresa para no estar con mi hermana. Estamos en oficinas las dos pero en departamentos distintos. Antes de conseguir este empleo yo no me consideraba parada ni sentía la necesidad del trabajo, ni me veía sin dinero, ni me sentía en el paro, ni marginada ni nada de eso."

"Empecé a trabajar a los diecisiete años no porque tuvieran la necesidad en mi casa sino porque mi madre quería que fuésemos las dos

iguales. Como mi hermana empezó a trabajar a los catorce años, ella no quería que yo no trabajase."

(El subratllat és nostre)

* * *

El tercer exemple el trobem en la història d'un jove de 17 anys, que viu al barri de Sant Andreu de Barcelona i que treballa a casa en un treball submergit. Per a ell, el treball és quelcom clarament secundari i al que ha arribat induït directament per la família. Ha arribat a aquesta feina "negra" gairebé sense adonar-se'n:

"El éxito o el fracaso en la vida depende de muchas cosas. No sólo del trabajo."

"A mí me gusta más que nada salir los fines de semana, pero no salir más horas porque son demasiadas horas en la calle y aunque uno no quiera, también se vuelve golfo. Entonces, como sólo estudiaba por la mañana, pues me iba por la tarde un rato a ayudar un poco, unas dos horas..."

"No me pagaban nada por hacer este trabajo, sólo los fines de semana me daban algo, como tampoco necesito nada..."

"Trabajo no he buscado nunca."

Aquest jove viu el treball de forma molt externa, sense conèixer ni el que es guanya amb ell, ni la

seva situació legal, ni si hi ha problemes. Viu una situació de total despreocupació:

"No sé cuanto se gana con este trabajo. Sólo sé que cuando llega el fin de semana me dan, es lo único que sé. Algún día pediré algo, más adelante, pero ahora no quiero nada."

"No sé si nuestra empresa está legalizada. No sé nada, no me meto en eso porque no tengo los 18 años. Mi hermano y todos me van diciendo ¡tú, a callar! No me dicen nada. Cuando están allí en casa con papeles, yo me meto en la habitación a escuchar música y nada más."

"No sé, me gusta bastante este trabajo, estoy muy a gusto. ¡Hombre!, me gustaría no hacer nada y ganar dinero, eso seguro, pero..."

* * *

Una noia de 20 anys d'Igualada, que està aturada y cerca encara la primera ocupació, manifesta així mateix la seva escassa consciència d'ésser "treballadora" i l'aprofitament de la situació familiar per a mantenir una actitud passiva. Aquí el paper de la família s'ha invertit respecte als exemples precedents:

"Trabajo muy esporádicamente de canguero, en familias trabajadoras en las que trabajan marido y mujer. Eso de los niños, me gusta cuidarlos..."

"Otro tipo de trabajos (fábrica, oficinas) no los he buscado nunca porque no me gustan. Llevo ya más de un año apuntada en las oficinas del INEM pero no me han avisado. Tampoco me interesa demasiado."

"Yo no necesito trabajar para nada. No he de mantener a mi familia. Voy encontrando para mis gastos trabajo de cuidar niños y ya está."

"Cuando no tengo dinero para mí, mi familia me da el que necesito. No cambiaría mi tipo de vida por trabajar en una fábrica."

(Els subratllats són nostres)

II.c.2. Altres prioritats

Hi ha joves que "passen" de treball i que no se senten implicats en aquesta qüestió perquè tenen ben definides altes prioritats.

Per a aquest noi de 17 anys, que viu als blocs de la Segarra, prop de la Ciutat Satèl.lit de Cornellà, i que busca ocupació per primera vegada, la prioritat són els estudis:

"Me gustaría encontrar un curro por las tardes, que lo pudiera compartir con el estudio, aunque fuera de dos o tres horas. En caso de que me ofrecieran un trabajo con un horario normal de ocho horas, no sabría qué hacer y, en todo caso, lo hablaría con mis padres."

Mentre no troba aquest treball compatible amb l'estudi, l'estar aturat no li crea cap trauma (entre d'altres raons perquè la família no l'apreta):

"De momento no me considero un parado."

"El verano pasado busqué trabajo. Miraba en "La Vanguardia" los anuncios y estuve a punto de coger una faena de repartidor de publicidad por las casas, pero al final lo dejé correr. Desde entonces no he buscado nada."

"El carecer de trabajo no me causa ningún trauma. Durante el día no pienso lo más mínimo en conseguir un puesto de trabajo. Mis padres no me insisten demasiado en este tema a pesar de que mi padre está cobrando el subsidio de desempleo en estos momentos y mi madre se saca cuatro duros haciendo faenas por las casas."

* * *

Per a aquesta noia de 21 anys d'Igualada, aturada amb experiència prèvia de treball, la prioritat és tenir un fill:

"Actualmente estoy parada, ya que el trabajo que hacía antes de casarme, al decidir con mi marido establecernos en Vilanova, lo dejé. Era una empresa pequeña y sumergida, pues de las diez trabajadoras que estábamos no había ninguna asegurada, pero era lo único que había y lo conservábamos. Porque si

no, nos hubiéramos visto sin trabajo, y no están los tiempos para ir a buscar trabajo."

"Ahora en estos momentos no me he planteado buscar trabajo en firme, he buscado algo pero no mucho y ahora, embarazada como estoy, creo que no me será fácil ya que a mi estado hay que añadir la situación de falta de trabajo que hay hoy en Igualada."

"Con lo que gana mi marido tenemos justo para ir tirando sin demasiadas abundancias, pero por ahora vamos bien. No nos podemos quejar."

II.c.3. Temperament acomodaticí

El darrer grup de joves passius és el d'aquells que adopten aquesta actitud per tímidesa o per temperament acomodaticí.

Per a aquest noi de 19 anys d'Igualada, que treballa d'administratiu i estudia alhora, la situació del treball i els seus problemes és una qüestió externa que no acaba de comprendre i que el depassa. A ell ja li està bé la feina:

"Me comenzaron a tener como el chico de los recados y yo empecé a conformarme, ya que en principio al entrar en el despacho yo creía que iba a ser el amo del mundo. Entonces marchó a la mili un chico que ocupaba el puesto que tengo ahora y creyeron que yo lo podía hacer y me lo dieron, de lo cual ahora me alegro porque este trabajo me gusta."

"El sueldo creo que, para el trabajo que hago y la edad que tengo, está más que bien. Estoy muy de acuerdo con lo que me pagan."

"La relación con la dirección de la empresa es buena, yo el único problema que tuve al principio fue de adaptación. Superado este problema, me encuentro muy a gusto."

"Problemas laborales hubo al principio de entrar a trabajar allí. Se rumoreaba que había dos días de huelga. Yo no sabía por qué, ni tampoco me interesaba mucho. Pensaba que era muy joven para preocuparme de ello. El caso es que me encontré yo solo en el despacho y fuera unos cien trabajadores del ramo de mi empresa y de otras. Yo estaba muy asustado y mi problema era como salir de allí. Cuando salí me dijeron de todo, desde cabrón hasta hijo de puta. Cuando los hube dejado atrás empecé a correr como un desesperado."

(El subratllat és nostre)

El problema d'aquesta noia de 21 anys, administrativa, del barri del Padró de Cornellà (de la que ja hem parlat en aludir a la pressió familiar) és, en canvi, de tímidesa:

"El trabajo en que estoy ahora es el único de la oficina con posibilidades de promoción. Pero creo que nunca subiré más de lo que estoy porque soy una persona tan tonta y tan

tímida que no me atrevo. En el aspecto econó
mico me encantaría. Ahora estoy más contenta
que cuando hacía de operadora, que tenía el
brazo derecho muerto. Ahora estoy mejor, pero
lo más importante, a mi parecer, es el dinero."

(El subratllat és nostre)

Presentades les diferents formes de viure el treball a partir dels relats dels mateixos joves obrers o aturats, recollim ara les seves opinions relatives a tota una sèrie de qüestions que tenen a veure amb el món del treball i amb la manera com aquest és viscut.

La primera d'aquestes qüestions és la relacionada amb l'experiència escolar dels joves referida a la seva posterior experiència de treball. Sobre els relats referents a l'escola hi haurien molts temes a analitzar. Nosaltres n'hem abordat solament tres que ens interessaven perquè tenen relació directa amb l'objectiu central del nostre estudi:

1. Valoració de la utilitat dels estudis. Serveix d'alguna cosa estudiar avui, en el contexte de la crisi? Els estudis serveixen per a trobar feina més fàcilment? La feina trobada, és millor si s'han tingut estudis? Els estudis són interessants, àdhuc al marge de la feina, per a millorar el nivell cultural i per a ésser més feliç a la vida? Quins desajustaments hi ha a l'hora de començar a treballar en relació amb el que s'ha estudiat?

2. Els itineraris escolars i el treball. Quines són les raons del fracàs escolar i de l'abandó dels estudis? Quins són els motius de la continuació dels estudis, àdhuc en un contexte hostil? Com es realitza l'opció entre el Batxillerat i la Formació Professional? Determina l'empresa, en alguns casos, les opcions educatives? Hi ha possibilitats d'educació dins l'empresa?

3. La influència familiar en les opcions educatives i de treball. És decisiva aquesta influència? Quins són els condicionants positius i negatius respecte a la prossecució dels estudis? Quin és l'impacte que té el nivell cultural dels pares en les opcions escolars i de treball dels fills?

Hem mirat de sistematitzar algunes opinions significatives sobre aquests temes, totes elles relacionades amb el treball. En les històries de vida hi ha molts altres temes interessants que no hem abordat com, per exemple, les opinions sobre el contingut i metodologia de l'ensenyament i les relacions que els joves estableixen amb els seus companys d'escola i els seus professors.

1. LA VALORACIÓ DE LA UTILITAT DELS ESTUDIS

a. Els estudis serveixen per a trobar feina

La gran majoria dels joves treballadors i dels joves aturats que hem entrevistat consideren que tenir estudis ajuda avui a trobar feina i que aquesta sigui interessant.

La crisi econòmica fa, d'altra banda, que ara s'exigeixin nivells d'escolarització superiors que fa uns anys per a les mateixes feines. Uns nivells d'escolarització, sovint superiors a l'estrictament necessari per a aquell lloc de treball.

Aquesta és l'opinió d'un noi de 17 anys, aturat a la recerca de la primera ocupació, que viu al barri de La Segarra, a prop de la Ciutat Satèl.lit de Cornellà:

"Considero que los estudios tienen una utilidad porque ahora en cualquier sitio que quieras entrar tienes que tener algo, unos estudios"

Una opinió semblant és la que emet un aturat amb experiència prèvia de treball, de 22 anys, que viu al barri del Padró de Cornellà, encara que en el seu cas matitza que en aquests moments ell no estaria disposat a sacrificar un eventual treball a la prossecució dels estudis:

"Los estudios sí que sirven. Ser inteligente, haber estudiado, siempre es bueno. Siempre te cogen antes si has estudiado. Aparte eso lo tengo comprobado. Tu vas a un trabajo y lo primero que te piden son unos estudios, y si no los tienes te dan de lado. Ahora, antes de coger unos estudios, en estos momentos procuraría conseguir un trabajo".

Hi ha, en aquesta qüestió, els joves que es penedeixen de no haver estudiat més quan ja és, pot ser, massa tard en la seva opinió. Aquest és el cas del noi de 21 anys, del barri de Sant Ildefons de Cornellà, que treballa en una feina no qualificada a una empresa mitjana:

"Si hubiera estudiado algo de mi agrado ahora estaría trabajando en algo distinto. A lo mejor con un nivel cultural más alto podría haber conseguido algo mejor. Siempre se tienen más posibilidades cuando están las cosas tan mal. Esto lo pensé después de casado, hasta entonces fui bastante loco. Cuando me han comenzado a faltar las habichuelas es cuando me he empezado a comer el coco y a recordar como he sido. Incluso si me hubieras pillado hace un par de años no te habría hablado de esta forma"

b. El valor de la cultura, més enllà del treball

Alguns joves, un sector minoritari hauriem de dir, assenyalen el valor dels estudis com a vehicle d'adquisició de cultura, més enllà de la utilitat certa en relació amb el treball. Estudiar serveix no sols per trobar feina, sinó per adquirir un nivell cultural que és important a la vida i que contribueix a la felicitat de la persona.

Una noia de 18 anys del barri de Sant Ildefons de Cornellà que treballa en una empresa submergida, destaca aquest valor dels estudis i l'impacte que té la cultura en qüestions de la vida quotidiana com, per exemple, el llenguatge:

"Los estudios tienen bastante utilidad. Quizás alguna gente piensa que total para qué si luego no van a encontrar trabajo, pero yo encuentro una satisfacción porque tienes una cultura. Cuando te encuentras con alguien de EGB que estudió contigo y dejó de estudiar, notas que en según que temas, como el lenguaje, es diferente y que su cultura no ha seguido más que hasta octavo. Para mi es importante estudiar. Encuentro una estupidez que luego cuando

se llega a una cierta edad se diga: ¡ay!, ¡es que me arrepiento de no haber estudiado! Lo encuentro estúpido, cuando tú podrías haber seguido estudiando"

Hi ha joves treballadors que plantegen una crítica respecte a l'actitud de molts joves davant als estudis, especialment als barris obrers. El relat d'aquesta noia de 21 anys del barri del Padró de Cornellà que fa d'administrativa en una empresa mitjana, és revelador al respecte i posa de manifest el diferent impacte que tenen els estudis segons els nivells de renda:

"El estudio es primordial en todo: en las relaciones con la gente, para poder ver la vida de otra manera y para poder darte una seguridad... Lo encuentro más importante que el trabajo, aunque éste sea superbueno.

La mayoría de los jóvenes no le dan importancia a los estudios. Se le da mucha importancia a eso del paro juvenil y a que no se tiene dinero para el estudio. La verdad es que si no hay dinero para estudiar es posible instruirse de muchas maneras, asistiendo a la biblioteca, por ejemplo... Creo que es bueno estudiar y la juventud de hoy día no quiere saber mucho de los estudios, por lo menos en los barrios en que estamos viviendo nosotros. Conozco gente de Derecho que son muy ricos, que le dan mucha importancia a los estudios, pero no para tener una seguridad o una base por si el día de mañana sale algo a nivel de trabajo: la gente rica lo hace más como una costumbre eso de ir a la Facultad, porque todos sus antepasados lo hicieron"

c. Els desajustaments entre els estudis i la realitat del treball

Aquesta alta valoració dels estudis per part de la majoria de joves topa sovint amb la realitat frustrant del treball tal com aquest es presenta a la vida real. Sovint els joves es demanen sobre les possibilitats reals d'aplicar tot el que s'ha estudiat en la pràctica del treball.

Un exemple del que diem ens l'ofereix el relat d'un administratiu de 21 anys, del barri Padró de Cornellà, que estudia a la sortida de la feina. La utilitat dels seus estudis de Formació Professional va ser relativa a l'hora d'aplicar concretament els seus coneixements:

Tener unos conocimientos es bueno, pero lo difícil es llegar a la empresa y ponerte a actuar con esos conocimientos. Cuando entré en la empresa me decían: tienes que hacer esto así, yo le aseguraba que en la FP lo había aprendido de otra forma, pero ellos me decían que me olvidara de la escuela y que me amoldara a las necesidades de la empresa. A partir de ese momento empiezas a dudar si habrás hecho bien o mal una cosa. De todas formas, llega un momento, al cabo de un año, por ejemplo, que intentas introducir cosas propias: una carta la redactas como aprendiste en el colegio y cuela sin ningún problema. Les dan el visto bueno y así se pueden introducir otras cosas.

Los estudios de administrativo de la FP son un tanto flojos de cara al trabajo, porque cuando entras a trabajar en una fábrica (por ejemplo, yo que trabajo en una oficina) notas un cambio radical, casi de la misma manera que cuando cambias de la EGB a otros estudios. Lo único que me ha servido bastante ha sido el saber escribir a máquina y el tener un poco de idea de la contabilidad. Tampoco mucha, porque dentro de una oficina hay diferentes secciones (proveedores, ventas y otras) y nosotros en el colegio lo hemos dado todo de una manera global. El lenguaje tampoco me ha servido para nada, porque es diferente trabajar de cara al público que en una empresa pequeña en la que se tocan sólo temas sobre el trabajo. Tampoco me gusta humanísticas, se tendría que suprimir y en su lugar que pusieran más prácticas de informática, porque sólo damos una hora al día".

D'una forma semblant s'expressava una noia de 20 anys de La Sagrera (Barcelona) que treballa a una empresa submergida. En el seu relat el sentiment de frustració ve aparellat, a més, amb la constatació de certes arbitrietats a l'hora d'avaluar el treball veritablement realitzat:

"No sé, creo que por todos lados te van dando un poco de palos. Sales con mucha ilusión con un sobresaliente en la mano y piensas... ¡Espérate! Vas a una

oficina y ves una chica muy mona que escribe lentamente a máquina y piensas y yo que hay 300 pulsaciones ¡no veas! Entonces vas a un sitio que buscan secretaria, vas con toda la ilusión y te dicen 'estás bien ¿no?' y ¿la taquigrafía qué? Y ya pasas ¿no? Llegas a pensar ¿todo el mundo es igual o qué? Y al final acabas trabajando en algo que ni fu ni fa. Trabajas porque sabes que si algún día te gusta una película puedes ir a verla"

d. Els que donen prioritat al treball

Ja hem vist en alguns dels casos anteriors que la urgència de trobar feina fa que forces joves sacrifiquin la continuació dels estudis davant la possibilitat d'un treball encara que sigui precari.

Alguns joves (els menys, dins el col·lectiu entrevistat) donen prioritat al treball sobre l'estudi. També en termes de la major duresa que suposa aquest sobre aquell. Aquest es el cas dels nois o noies als que costa més estudiar, com aquest noi de 20 anys del Carmelo de Barcelona, aturat a la recerca de la primera feina, que ens deia:

"Yo prefiero más bien un trabajo. Porque con el estudio te cansas más de la cabeza. Lo físico siempre puedes descansar físicamente"

Dins aquest grup minoritari, hi ha també qui pensa que el sacrifici dels que fa uns anys van renunciar a possibilitats de feina per a estudiar no ha valgut la pena. Que calia aprofitar aquelles oportunitats de treball per sobre de tot:

"Mis amigos parados se encuentran bastante mal. Hacen lo que pueden. Consiguen contratos temporales y se encuentran frustrados porque la mayoría ha estudiado. Les duele mucho haber perdido el tiempo en unos estudios que ahora no les sirven de nada, y el haber rechazado entrar de aprendiz en alguna empresa hace unos años, cuando había trabajo. Ahora están de oposiciones continuamente"

(Noi de 24 anys, qualificat, empresa gran, Cornellà).

2. ELS INTINERARIS ESCOLARS I DE TREBALL

a. El fracàs escolar i els seus motius

Un gran nombre dels joves treballadors que hem entrevistat s'han vist afectats pel fracàs escolar, és a dir, han abandonat els estudis abans d'acabar-los, de grat o per força.

Aquest fracàs escolar, d'altra banda, determina fortament l'experiència i possibilitats de treball. Les raons de l'abandonament dels estudis són molt diverses, però destaquen per la seva importància les necessitats econòmiques de les famílies. La majoria dels joves que deixen d'estudiar ho fan perquè a casa fa falta el seu sou.

Les principals raons són:

- a.1. Les necessitats econòmiques de la família
- a.2. La dificultat de compatibilitzar estudis i treball.
- a.3. La mandra o la immaduresa.
- a.4. L'obsessió pel treball
- a.5. L'ambient familiar respecte als estudis.

Veiem exemples de cadascuna d'aquestes situacions.

a.1. Les necessitats econòmiques de la família

La major part de casos de fracàs escolar venen motivats directa o indirectament per les necessitats econòmiques de la família del jove. Sigui perquè la família li ho demana obertament, sigui (el que és més freqüent) perquè el jove s'adona de que a casa fa falta el seu ajut i no vol abusar,

per aquesta raó molts joves deixen uns estudis que la majoria valoren positivament:

"He cursado la EGB incompleta. Hacía falta en casa y me salí"

(Noi de 22 anys, aturat amb experiència prèvia de treball, barri Padró de Cornellà)

"Entonces yo dejé de estudiar administrativo porque veía que mi padre tenía que dejar de trabajar y mi hermana estudiaba y yo también. Mi madre empezó a hacer faenas por las casa y tal. Pensé como si estuviera aprovechándome de ellos de alguna manera. Entonces dejé mis estudios y me puse a vender mis cuadros, que era lo que yo más quería..."

(Noia de 20 anys, treballa a una empresa submergida, barri de La Sagrera, Barcelona)

En alguns casos, l'abandonament dels estudis es preveu inicialment com a temporal, però a la llarga es sol fer definitiu:

"Tengo la EGB e hice hasta el tercero de Bachiller. No lo acabé debido a la situación familiar que había en mi casa con mis padres enfermos. Esto me llevó a buscar trabajo y a ponerme a trabajar. Al principio trabajaba y estudiaba, pero después, debido a la situación nerviosa que tenía con el sistema de trabajo y a que me tuvieron que operar de apendicitis, lo dejé. Lo dejé porque esto último me hizo retrasar bastante. Después de la operación intenté volver, pero como vi que iba bastante retrasada y como no tenía excesiva fuerza para continuar, lo dejé"

(Noia de 24 anys, qualificada a una empresa mitjana de Igualada).

En d'altres casos, aquest abandó, que es preveu inicialment com a temporal, constitueix l'origen de canvis succesius d'opció educativa dins del camp de l'ensenyament "reglat" i "no reglat" (acadèmies privades, per exemple):

"Cuando estaba estudiando segundo de BUP me salió este trabajo que estoy haciendo ahora. Entonces mi padre tenía bastantes problemas en su trabajo y, al salirme esto a mí y como no tenía intención de hacer carrera, no lo tenía claro, pensé que este trabajo de oficina pues sí que me gustaba. Estuve un poco indecisa porque estaba a mitad de curso y me sabía mal dejar el curso. Al final dije ¡bueno! me pongo a trabajar y ya lo acabaré.

Entonces al curso siguiente me apunté nocturna en un Instituto. Me apunté libre para poder acabar el segundo curso de BUP. Podía ir de oyente a las clases y tenía derecho a exámenes, pero pasó que no hice nada. Me volví a apuntar otra vez, al año siguiente, pero de oficial por la noche, para hacer segundo y tercero. De hecho, tengo asignaturas pendientes todavía. Era muy pesado para mí. Yo veía que tenía trabajo, tenía la vida solucionada, como aquel que dice, y dije yo no me mato más y lo dejo correr.

Estuve un año que no hice nada. Me saqué el carnet de conducir. Al otro año me apunté a una Academia y en dos años hice un curso de administrativa: hice Secretariado, lo tengo acabado. Y ya no he hecho nada más."

(Noia de 21 anys, administrativa, empresa mitjana, barri de Gràcia, Barcelona)

a.2. La dificultat de compatibilitzar estudi i treball

Un altre grup de joves es veuen obligats a abandonar els estudis perquè treballen ja i no es veuen amb cor de compatibilitzar una cosa amb l'altra. És un problema de temps i d'esgotament físic i mental:

"Derecho es una carrera en la que necesitas estudiar mucho. Yo llegaba a casa a las diez y media o las once. Tenía las clases de siete a diez de la noche. Salía de la empresa a las seis de la tarde. Iba con el tiempo justo y llegaba a casa rendida. Los primeros días pasaba los apuntes a limpio, pero luego ya los dejaba...

Para hacer Derecho necesitaría mucho tiempo y, sobre todo, dejar de trabajar. Porque recuerdo el haber

leído páginas enteras de apuntes y no haberme enterado de nada.

Si tuviera que decidir entre trabajo o estudio, no dudaría en seleccionar lo segundo siempre y cuando tuviera dinero para poder desempeñarlo"

(Noia de 21 anys, administrativa d'una empresa mitjana, barri del Padró de Cornellà).

a.3. La mandra o la immaduresa

Hi ha alguns joves que deixen d'estudiar per motius de mandra o bé d'immaduresa, és a dir, relacionats amb la frivolitat inconscient pròpia de molts adolescents. Molts d'aquests joves es penedeixen sovint, més tard, de no haver seguit estudiant:

"Me arrepiento de no haber continuado estudiando. Me falta fuerza de voluntad para iniciar cualquier tipo de estudios en este momento... En casa he cogido la máquina de escribir para intentar recuperar lo que he perdido de práctica. El primer día muy bien, igual me tiro dos horas, pero el segundo me digo: ¿ahora?. Llevo diez años sin tocar los estudios, desde que llevo trabajando."

(Noia de 24 anys, qualificada a una gran empresa, barri de Sant Ildefons de Cornellà)

a.4. L'obsessió pel treball

Un quart tipus de motiu de fracàs escolar, sovint relacionat amb els ja descrits, és el de l'obsessió pel treball. La preocupació de trobar feina és tant gran que, davant els primers símptomes d'escàs rendiment en els estudis i d'aburrim_{en}t a l'escola, alguns joves opten per mirar de posar-se a treballar a la recerca d'una seguretat:

"Ya estaba cansado y tampoco me iba muy bien. Sacaba malas notas y sé que las sacaba porque no estudiaba, porque no me atraía nada. En ese momento pensé que

ya estaba harto y que tenía que ponerme a trabajar. De eso hace ya cuatro años y durante este espacio de tiempo he pensado en más de una ocasión en volver a estudiar el BUP, pero no lo he hecho porque ahora lo que más me interesa es establecerme, conseguir un trabajo, algo seguro, para después poder hacer las cosas que me gustan."

(Noi de 21 anys, economia submergida, pisos de la Siemens, Cornellà).

Com deiem en casos precedents, aquesta absència de l'escola, pensada sovint com a transitòria, es converteix sovint en definitiva.

a.5. L'ambient familiar respecte als estudis

En alguns casos la família, pròpia o sobrevinguda, influeix en les opcions educatives, més enllà del problema econòmic. La valoració que la família faci de la importància dels estudis i de la cultura per al jove, apareix com un factor important:

"Conseguí el certificado escolar y me faltó muy poquita cosa para conseguir el graduado. Si no lo logré fue porque tendría que haberlo estudiado durante los dos meses del verano y durante esas vacaciones ya encontré un trabajo en un taller de carpintería donde aprendí el oficio.

Si después del colegio no continué estudiando fue porque no me lo inculcaron en casa de pequeño."

(Noi de 21 anys, no qualificat a una empresa mitjana, barri de Sant Ildefons de Cornellà).

"Después empecé Periodismo en la Universidad. El primer curso me suspendieron tres asignaturas. En aquel tiempo salía con un chico, bastante en serio, y su familia pensaba que lo que yo estudiaba no tenía ninguna salida y que el haber suspendido era una muestra de que no servía para estudiar. Me convencieron y lo dejé. Estuve un año sin estudiar. Me

sentí muy mal, pensaba que era como una inútil que sólo trabajaba, y entonces decidí volver a estudiar. El año pasado hice las asignaturas que me quedaban y este año estoy haciendo segundo. Ahora estoy muy animada, voy adelante y pienso que esta vez lo acabo."

(Noia de 22 anys, no qualificada a una empresa petita, Zona Franca, Barcelona).

b. Els que continuen estudiant i les seves raons

Tant important com analitzar els motius pels quals els joves abandonen els seus estudis ho és esbrinar les raons que fan que alguns d'ells prossegueixin el seu camí escolar.

Dins d'aquestes raons, en els nostres relats hem trobat dos vessants: la referida a motius positius de tipus familiar i la referida a motivacions professionals.

b.1. La influència positiva de la família

Un primer grup de joves assenyalen que el fet que la família els hagi motivat, sense angoixar-los amb una pressió excessiva, a seguir estudiant, ha estat decisiu per a evitar el fracàs escolar:

"Si no he abandonado los estudios es porque mis padres no me han presionado en los momentos difíciles y porque en todo momento me han dejado elegir. Cuando les presentaba los suspensos me decían que si estaba perdiendo el tiempo, pero al mismo tiempo me animaban a repetir para ver si en el curso siguiente tenía más suerte"

(Noia de 19 anys, aturada a la recerca de la primera feina, barri Centre de Cornellà).

b.2. La motivació professional

Un altre grup de joves apunta a l'atracció per una professió concreta com a motivació essencial que el manté continuant els estudis. Això es particularment clar en algunes especialitats de Formació Professional:

"Seleccioné los estudios de Formación Profesional porque me gustaba hacer un oficio. Me gustaba la electrónica. Me sigue gustando y me gustaría aplicarla dentro del campo industrial, sobre todo en lo referente a la reparación de ordenadores"

(Noi de 17 anys, aturat a la recerca de la primera feina, barri de Sant Ildefons, Cornellà).

c. La difícil opció entre BUP i FP

Les històries de vida del present estudi aporten algunes dades sobre el problema de la difícil opció que tenen els joves en acabar l'EGB, a l'hora de triar entre el Batxillerat Unificat i Polivalent (BUP) i la Formació Professional (FP)*. La FP s'ha convertit en bona mesura en una branca d'ensenyament de segona categoria per a joves amb fracàs escolar a l'EGB, en comptes de representar una veritable i desitjable opció tècnico-professional a la branca "acadèmica" del BUP. Aquesta situació ha desfigurat el tipus d'opció d'estudis que s'obliga fer als nois i noies de 14 anys si volen continuar estudis. Així es comprén que els factors que influeixin en aquesta decisió siguin aleatoris i, àdhuc, arbitraris:

* Per a una descripció d'aquest problema vegeu CASAL J., LUDEVID M., MEDIO M. i PLANAS J. La transición de la escuela al trabajo en España. International Workshop on "New Technologies, Youth Employment and the Transition from School to Work". Sofia, 11-14 de novembre de 1984.

Quizás lo vi claro porque no tuve oportunidad de ver otra posibilidad. No dije: tengo que elegir entre BUP y Formación Profesional. No conocía la FP. En esta elección influyen los amigos, porque todos se iban a BUP. También me acuerdo que uno de los pocos contactos que tenía con los profesores, no solía tener mucho, fue el de preguntarle a uno de ellos qué le parecía lo que debía hacer. Me dijo BUP, pero pienso que es como si me hubiera dicho Formación Profesional."

(Noi de 21 anys, economia submergida, pisos de la Siemens, Cornellà).

"Decidí hacer Formación Profesional porque los estudios no se me daban muy bien. Saqué "suficiente" en la global de Graduado y me aconsejaron los profesores que hiciera FP. Además, me dijeron que el BUP no tenía salidas."

(Noi de 17 anys, empresa submergida, barri de Sant Andreu, Barcelona).

d. L'opció escolar decidida per l'empresa

Hi ha alguns casos en els que és l'empresa la que condiciona en bona mesura el tipus d'itinerari escolar del jove. Es tracta dels joves, afortunats hem de dir, que tenen en general una feina fixa a una empresa mitjana o gran. L'empresa, en aquest cas, sol forçar les opcions educatives cap a estudis molt especialitzats de Formació Professional en detriment d'opcions educatives més globals:

"Si cursé Formación Profesional fue porque la empresa me obligó y no porque me gustara. La empresa decidió por mí. Entré de aprendiz y en la cláusula del contrato ponía que era imprescindible estudiar Formación Profesional. Mi intención por entonces era la de acabar el Bachiller y cursar una carrera universitaria, lo que pasa es que las cosas vinieron como vinieron y tuve que conformarme con eso. Ahora no estoy dispuesto a estudiar una carrera universitaria, ahora lo que me gusta es realizar cursillos, como

los de informática y tomármelos como un hobby. En caso de haber cursado una carrera, hubiera cogido la rama de ciencias."

(Noi de 24 anys, qualificat treballant a una gran empresa, barri Gavarrès, Cornellà).

"Yo tengo la EGB y después hice dos cursos de oficialía industrial en la rama de delineación. No lo acabé porque no me gustaba demasiado y porque en la empresa me cambiaron de trabajo y me pusieron en el taller eléctrico, con lo cual empezó a interesarme la electricidad. Comencé la especialidad de electricidad y no la acabé porque no me gustaba demasiado estudiar."

(Noi de 24 anys, qualificat a una empresa mitjana, Igualada).

e. Les escasses possibilitats de formació dins l'empresa

Un darrer aspecte referent als itineraris escolars i de treball que emergeix de les entrevistes en profunditat fa referència a les cada dia més escasses possibilitats d'educació o de formació dins l'empresa. Adhuc on n'hi havia en el passat, ara s'observa una obturació creixent d'aquestes possibilitats educatives:

"Los estudios los tendría que realizar al margen de la empresa, porque dentro de ella no se da nada de esto. Anteriormente se hacían algunos cursillos, pero muy poco relacionados con la empresa: se hacían de psicología infantil y de catalán. De mecánica neumática también han habido, aunque con escasas plazas."

(Noia de 24 anys, qualificada a una gran empresa, barri de Sant Ildefons, Cornellà)

"No te dejan llegar más arriba dentro de la empresa, porque no hay promoción para la mujer. Desde hace cinco años entran hombres con contratos eventuales. Ellos se ocupan de nuestros puestos de trabajo."

Antes había promociones, ahora no hay ninguna. Había, por ejemplo, la posibilidad de que las mujeres de la fábrica pudiesen llegar a desempeñar un puesto de administrativa. He tenido esta ocasión, pero en ese momento estaba de delegada sindical y como necesitaban a una persona fija que no tuviera reuniones, pusieron a otra persona."

(Noia de 24 anys, qualificada a una empresa gran, Cornellà).

3. LA INFLUÈNCIA FAMILIAR EN LES OPCIONS EDUCATIVES I DE TREBALL

Ja hem comentat, de passada, la influència de la família a l'hora d'explicar el fracàs escolar o la prossecució dels estudis, tant en l'aspecte de necessitats econòmiques com del nivell o ambient cultural. Aquesta influència s'exerceix tant de forma directa i explícita, com de forma indirecta.

Veiem alguns relats directament adreçats a descriure la forma com opera la influència familiar en aquestes importants opcions.

a. Condicionaments negatius

Com hem assenyalat ja, hi ha dos nivells en els que s'opera la influència familiar en un sentit descoratjador de l'opció educativa i d'eventual afavoriment de la incorporació immediata al treball: el nivell de les necessitats econòmiques i el de la valoració global de la cultura.

a.1. La necessitat econòmica

Quan fa falta l'ajut del jove per a contribuir a l'economia familiar, això constitueix un argument contundent per a començar a treballar i abandonar els estudis:

"La postura de mis padres respecto a los estudios era un tanto distante, quizás por su cultura. La verdad es que ellos tampoco nos podían ayudar puesto que nosotros les hemos enseñado a multiplicar y dividir.

A los catorce años, cuando terminé la EGB, recuerdo que mis padres me propusieron escoger entre seguir

estudiando o ponerme a trabajar. No obstante, soy consciente que por entonces tenía que ponerme a trabajar porque mi hermano mayor no trabajaba y mi madre estaba haciendo faenas por las casas. Se me presentó un trabajo en una editorial de Esplugues, donde estuve tres meses, luego ingresé en esta empresa y aquí he estado hasta la fecha. Por tanto, nada más salir de la escuela me introduje en el mundo del trabajo por decisión propia pero, sobre todo, por la postura que adoptaron mis padres."

(Noia de 24 anys, qualificada a una gran empresa, barri Sant Ildefons, Cornellà).

"Mis padres han intervenido tímidamente en este aspecto. Ellos querían que estudiara, pero más que nada si yo quería. A los catorce años me dijeron que era mejor trabajar que estudiar pero... al no haber trabajo... Conseguí un trabajo cuando iba a empezar primero de BUP, yo quería estudiar y dijeron que probara a ver..."

(Noia de 18 anys, economia submergida, barri Sant Ildefons de Cornellà).

"En mi caso no tuve presiones para que continuara estudiando BUP, pero me hubiera sido difícil dejar totalmente los estudios después de terminar la EGB porque mi padre tiene muy claro que hay que ser algo y que la única forma de conseguirlo es mediante el estudio.

Yo decidí no seguir estudiando. Se lo dije a mi padre y en ese momento quizás no me dijo nada porque pensaba que tenía que trabajar. Vió la posibilidad de que entrara más dinero en casa. Posteriormente nunca hemos vuelto a comentar la cuestión y en caso de que decidiera ingresar de nuevo en el Instituto, lo haría por mí mismo."

(Noi de 21 anys, economia submergida, pisos de la Siemens, Cornellà).

a.2. L'escassa valoració dels estudis

Algunes famílies poden descoratjar la continuació dels estudis dels joves a través d'una escassa valoració dels mateixos i de la cultura en general. Aquesta influència sol ser indirecta i va sovint lligada a l'escassa experiència cultural i educativa dels mateixos pares. Aquest és no obstant el cas d'una minoria de famílies, doncs n'hi ha força que, malgrat (o precisament per això) l'escàs nivell d'estudis que ells han pogut aconseguir per a ells, volen un futur millor per als seus fills. Heus ací un exemple del tipus de descoratjament que comentem:

"Si después del colegio no continué estudiando fue porque no me lo inculcaron en casa de pequeño. En mi familia nunca se ha valorado el tener estudios, no hemos pasado nunca hambre porque siempre hemos tenido un televisor, por ejemplo, pero de pequeño te crían en este ambiente y luego es difícil estudiar. Incluso cuando estaba en la escuela ya trabajaba bastante con mi padre que era albañil."

(Noi de 21 anys, no qualificat a una empresa mitjana, barri de Sant Ildefons, Cornellà).

b. Condicionaments positius

Hi ha així mateix, influències de signe contrari, si bé en el nostre cas, el nombre de joves que ho fan explícit és una mica menor. Influències familiars que ajuden, sense agobiar, als joves en el seu períple escolar. La jove aturada de 19 anys del barri del Centre de Cornellà, la història de la qual es reproduïx a la plana 94, és un exemple del que diem.

c. Impacte del nivell cultural dels pares

Entre els joves entrevistats existeixen diferències de criteris sobre l'impacte que té el nivell cultural assolit

pels pares en la seva actitud respecte a les opcions educatives i de treball dels seus fills.

Per a alguns, més fatalistes, aquest nivell no influeix: el paper dels pares hagués estat el mateix en qualsevol cas:

"En ningún momento el nivel de instrucción modifica la forma de ser de las personas, mis padres no cambiarían lo más mínimo en caso de tener más estudios."

(Noi de 17 anys, aturat a la recerca de la primera feina, barri de Sant Ildefons de Cornellà).

"No creo que hubiera cambiado nuestra vida si el nivel de estudios de mis padres hubiera sido superior. Lo único: hubieran tenido más cultura. Pero ellos serían iguales."

(Noia de 25 anys, qualificada a empresa mitjana, barri de Sant Andreu, Barcelona).

D'altre, en canvi, valoren que la influència existeix:

"Pienso que si mis padres hubieran tenido un nivel superior de estudios, nosotros habiéramos tenido una forma de vida mejor. Quizás nos hubieran inculcado más el estudio a los hijos."

(Noia de 22 anys, qualificada, d'empresa mitjana, barri de Gràcia, Barcelona).

Vist el pes que l'experiència escolar té en les opcions de treball, és interessant observar quins són els mecanismes concrets que fan servir els joves per a trobar feina.

Analitzarem, doncs, els més importants d'aquests mecanismes i mostrarem després quatre exemples de transició al treball que poden constituir, a parer nostre, quatre models diferents i força representatius.

1. ELS MECANISMES DE LA TRANSICIO AL TREBALL

a. La familia

La familia constitueix, amb molt, el mecanisme més utilitzat pels joves per a trobar feina. Aquest fet és encara més clar pel que fa referència a aquells joves que comencen a treballar dins l'economia submergida. Tot sembla apuntar a que com més s'intensifica la crisi econòmica i la precarietat en el mercat de treball, més augmenta el tradicional predomini de la família en les gestions que fan possible finalment l'inici de l'experiència laboral del jove.

En alguns casos, es tracta, simplement, de la incorporació del jove a l'activitat submergida que ja està realitzant la família:

"Mi madre hacía muchos años que trabajaba haciendo muñecas y habló con su jefe para que fuera yo".
(Noia, 22 anys, no qualificada a empresa petita, estudia a la sortida de la feina, Zona Franca, Barcelona).

En d'altres, el fet que un parent treballi a l'empresa, fa que el jove tingui notícia de la feina i pugui sol·licitar entrar-hi. En ocasions, el parent mira d'enxufar el millor possible el jove que cerca feina:

"Este trabajo lo encontré a través de mi hermano mayor, que ya trabajaba en esta empresa y que me avisó que necesitaban aprendices. Entré de aprendiz de delineante durante un cierto tiempo, luego pasé a trabajar en el taller eléctrico".
(Noi, 24 anys, qualificat, empresa mitjana, Igualada).

"Empecé a trabajar a los 15 años, porque me salió esta oportunidad. Yo tengo familia trabajando en la empresa y desde pequeña siempre me habían dicho que yo trabajaría allí. Yo decía que no, pero yo sabía que

estaba apuntada para el día de mañana y cuando hubiera una plaza, llamarme".

"En mi casa me dijeron que era una buena oportunidad y que estaría bien colocada. Como no tenía interés en ninguna carrera, porque realmente sufría mucho estudiando, pues me puse a trabajar. En casa, además, también existía el problema del trabajo de mi padre, siempre estaban en huelgas y no sabían si cerrarían y yo pensé, si puedes ayudar, pues vale la pena. Y entré a trabajar."

(Noia, 21 anys, administrativa a una empresa mitjana barri de Gràcia, Barcelona).

"Hi vaig entrar a través d'un amic de la família, que treballava allà. El Gerent era amic d'un tiet".
(Noia, 21 anys, administrativa, empresa gran, Igualada).

"Empecé a trabajar a los diecisiete años, no porque tuvieran la necesidad en mi casa, sino porque mi madre quería que fuéramos las dos iguales. Como mi hermana empezó a trabajar a los catorce años, ella no quería que yo no trabajase. Encontré esto por enchufe. Mi padre es albañil, pero siempre estaba en esta empresa haciendo chapuzas. Mi hermana entró por él. Más adelante, un día el jefe de mi hermana dijo que si conocía a algún chico joven sin trabajo y mi hermana pensó en mí. No me hicieron prueba, porque era para cuatro meses. Fue una suerte, porque si me llegan a hacer prueba no paso a ningún sitio.
(Noia, 21 anys, administrativa, empresa mitjana, Cornellà).

"Conseguí el empleo mediante un primo mío que trabajaba en esta empresa. Me dijo que hacían falta veinticinco y que entraría gente conocida por los que trabajaban en la empresa. Gente que viniera recomendada, aunque fueran barrenderos, carpinteros como yo, o administrativos".

"Cuando eché la solicitud éramos doscientos o trescientos. Me veía pocas posibilidades, pero me llamaron a los cuatro días y ese mismo día por la noche trabajé. La primera semana nos pusieron a todos los nuevos en el turno de noche y la faena no salía bien. A partir de aquí, nos pusieron por las mañanas con los viejos, para que aprendiésemos. Espero que me vuelvan a poner de noche; la idea que tiene la empresa al meter a estos veinticinco es la de poner un

turno de noche. Ahora que ya sabemos como va la cosa nos pondrán otra vez de noche y si hacemos 360 llantas a la hora, probablemente nos hagan otro contrato. Quizás nos aseguren o nos hagan otro contrato por unos meses".

(Noi, 21 anys, no qualificat a una empresa mitjana, barri de Sant Ildefons, Cornellà).

"Conseguimos el trabajo mediante mi cuñada, la novia de mi hermano, porque mi hermano trabaja en esta empresa y antes lo hacía ella. Unos primos de mi cuñada también lo están haciendo".

(Noi, 21 anys, economia submergida a domicili, barri dels pisos de la Siemens, Cornellà).

"Me dieron el carnet de paro, pero no estuve parado, porque estuve repartiendo cestas de Navidad, hasta que mi padre me dijo para trabajar en su empresa. A mí no me gustó demasiado la idea, pero lo acepté y hace seis años que trabajo allí. No he estado nunca sin trabajar".

(Noi, 22 anys, qualificat a una empresa mitjana, barri de Gràcia, Barcelona).

Si tot el que hem exposat són exemples de feines ja aconseguides a través de la família, també hi ha testimonis de l'activitat d'aquesta en la recerca activa de treball, per als joves que estan en atur:

"Mi padre por donde trabaja, de vez en cuando, cuando sale, va preguntando a ver si se ha jubilado alguien. Pregunta, pero como ahora, cuando van echando gente fuera, no cogen gente nueva, cada vez hay menos gente trabajando"

(Noi, 20 anys, aturat a la recerca de la primera feina, barri del Carmelo, Barcelona).

b. Els amics

Sovint com una extensió del mecanisme familiar, hi ha el recurs dels amics, que és també força important com a sistema de trobar feina. Aquests amics ho són, a vegades, de la família.

"Por un conocido de mi padre, me metí en un bar a los 16 años y medio..."

"Cuando dejé el bar y me llamaban, iba a repartir garrafas de vino, aceite y esas cosas. De esto me enteraba por un amigo..."

"El trabajo actual lo encontré por mi padre. Trabaja aquí. Me dijo ¿que? ¿te vienes? Y dije: sí. Entré a los 17 años recién cumplidos..."

"Antes estuve apuntado a la Oficina de Empleo. Después me corrí el sector industrial del barrio dos o tres veces, y te decían: ven dentro de unos días, ahora no, pásate dentro de un mes. Y nada, no valía la pena. Ibamos siempre dos o tres juntos, y a lo mejor uno entraba en un sitio, el otro en otro y preguntaba: ¿está el jefe? a ver si hacía falta alguien para ayudar o algo."

(Noi, 19 anys, no qualificat, a una empresa mitjana, barri de la Bordeta, Barcelona).

En d'altres casos, es tracta d'amics dels mateixos joves que busquen feina:

"Llevo dos años en este trabajo. Lo conseguí a través de una amiga, que es la hija de la dueña del taller. Le dijo que si necesitaba a alguien que le avisara".

(Noia, 21 anys, empresa submergida, barri de Sant Ildefons, Cornellà).

"Empecé a los 14 años, al salir del colegio. Un amigo del colegio que trabajaba allí, me dijo que faltaba alguien y me aceptaron".

(Noi, 21 anys, no qualificat, empresa mitjana, Igualada).

c. El mateix jove

Hi ha casos en que són els mateixos joves els que obtenen directament una ocupació, a partir dels seus propis esforços, cercant feina pel barri o "buscant-se la vida" d'una manera

o altra. Aquests casos són freqüents, sobre tot, pel que fa a les ocupacions precàries o marginals. El següent cas, d'un noi de 19 anys del barri de Verdúm, de Barcelona, que treballa a l'economia submergida, es un bon exemple del que diem:

"Entonces llegaron los 14 años. Yo estaba en una Párrquia y todo el mundo quería aprender a tocar la guitarra, y yo también. Entonces quería una guitarra y como no me la podían comprar, entonces yo dije: aquí me tengo que buscar la vida para poderme comprar una guitarra. Empecé a hacer collares (...). Hacía los collares y los vendía a amigos, a las madres, en fin... me monté un mercado (...). Se puede decir que fue mi primer trabajo".

"Los trabajos que he hecho te los puedo nombrar, pero han sido variados. Luego repartí propaganda, mucha propaganda. He vendido cursos de inglés, cursos de informática. Luego estuve trabajando aquí en las Ramblas en un bingo, seis meses de camarero: esto fue hace dos años. Esto sin asegurar, estaba fijo pero sin asegurar, porque era un familiar. Pero llegamos a un extremo en que éramos dos camareros, éramos el jefe y yo, y, claro, el jefe se podía sentar a fumar se un cigarro y comerse un bocadillo y yo no podía. El bingo era para mí solo y le dije que o me aumentaba el sueldo o me iba. Yo sólo le dije "encima que no estoy asegurado". Entonces él pensó "lo mismo me puede montar un follón". Y me dijo que no fuera más."

"Estuve dos veranos, tres meses y tres meses, asfaltando calles en Manresa: me levantaba a las cinco, iba a Manresa, trabajaba y luego volvía. Hacía de peón caminero. Luego he estado de peón en obras, sólo unos días. O descargar camiones, lo típico. Estuve trabajando en un bar, una tienda, una panadería. Hacía de dependiente y nada más".

Hi ha joves que tenen menys sort i que la recerca directa de feina té resultats frustrants:

"He ido a pedir trabajo a diferentes fábricas y alguna que otra tienda. También me presenté para ocupar una plaza en una guardería, pero se presentó bastante gente y seleccionaron a chicas con experiencia y un nivel de instrucción alto. Yo quedé apeada".
(Noia, 21 anys, aturada a la recerca de la primera

feina, barri Centre, Cornellà).

d. L'empresa

En alguns casos, els que coincideixen amb els joves que han tingut la sort d'accedir a un lloc de treball fixe i assegurat, a una empresa mitjana o gran, és la propia empresa la que serveix de mecanisme de col.locació, a través de les seves convocatòries obertes, sovint al diari, de places vacants. En aquests casos, els joves han de passar gairebé sempre unes proves de preselecció:

"Una vecina me trajo una instancia de la empresa. La eché, me hicieron unas pruebas y me admitieron".
(Noia, 24 anys, qualificada, empresa gran, barri de Sant Ildefons, Cornellà).

"Me enteré que necesitaban remalladoras, y como yo era un trabajo que había realizado en otra empresa, me aceptaron enseguida y al principio me fue bastante bien".
(Noia, 24 anys, qualificada, empresa mitjana, Igualada).

"Para entrar en la fábrica, tuve que presentarme a unas pruebas de cultura general y manuales. Dichas pruebas se las habían hecho a todos los que entraron antes de mí. Posteriormente, no se han vuelto a realizar, porque no ha entrado nadie fijo en la empresa. Ha entrado gente pero con contrato eventual, sobre todo chicas".
(Noi, 24 anys, qualificat, empresa gran, barri de Gavarres, Cornellà).

e. Les oficines de col.locació (INEM)

Finalment, hi ha les oficines de col.locació. Malgrat el caràcter qualitatiu del nostre estudi, es ben evident que

aquest és el mecanisme menys freqüent d'obtenció de feina, per part dels nostres enquestats. Estem parlant, és clar, de la col·locació directa a través de les oficines de l'INEM sense contacte previ amb l'empresa.

Aquest es el testimoni de l'únic jove dels enquestats que es troba en aquesta situació:

"Cuando empecé a hacer el segundo grado de Formación Profesional nocturno, me apunté a la Oficina de Empleo y entonces, a través de ella, encontré este trabajo".
(Noi, 19 anys, treballa a una empresa mitjana y estudia, Igualada).

2. QUATRE MODELS DE TRANSICIO AL TREBALL

A tall de resum , en base a quatre casos de la nostra recerca, podem definir quatre possibles models "típics" de transició del no-treball al treball, en funció de les següents variables:

- a. Nivell d'escolarització dels pares
- b. Nivell d'escolarització del jove
- c. Mecanisme emprat per trobar feina
- d. Tipus d'ocupació trobada.

Recordem que aquests quatre models o exemples són referits a un medi obrer, urbà i industrial. És evident que hi ha molts altres models de transició, corresponents a d'altres estrats socials, nivells de qualificació i habitat geogràfic.

a. Model nº 1. Jove sense educació bàsica completa, que cerca feina pel seu compte i aconsegueix ocupacions marginals i precàries

Aquest és el cas d'un jove de 22 anys de Cornellà, que està aturat en aquests moments, però que ha treballat amb anterioritat. La seva mare és analfabeta i el seu pare "creu que va acabar el Batxillerat Elemental". El jove en qüestió ha cursat l'ensenyament bàsic (EGB), però va interrompre els estudis i no l'ha acabat: "Hacía falta en casa y me salí". La motivació de la suspensió d'estudis, és, doncs, econòmica.

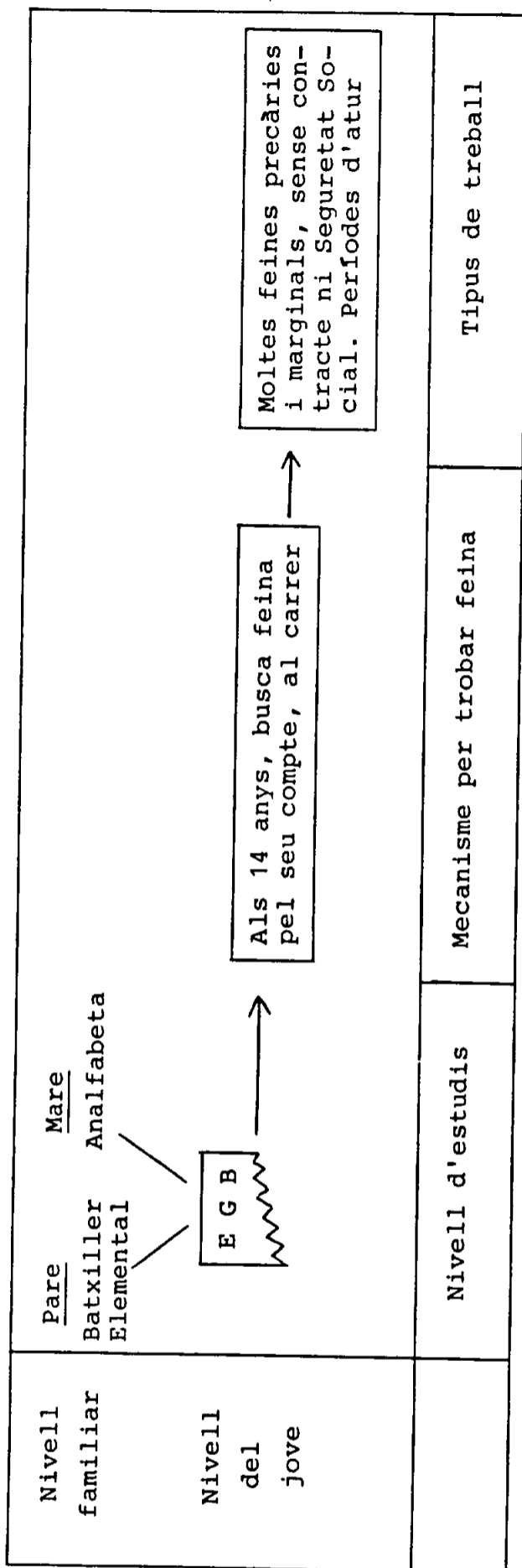
Va començar a treballar pel seu compte, al carrer, venent ninots. Treballà després sis mesos en el bar d'un mercat públic. Després l'home que tenia el bar va cridar-lo i va estar-se a la cuina fent "tapes" quatre anys. Va deixar-ho, perquè eren moltes hores de treball. Va fer unes proves

d'ajudant de cuiner a Barcelona, però no el van acceptar. Després va estar-se vint dies treballant en un "pub". Més endavant se'n va anar a un lloc al Mercat Central de Barcelona, a carregar i descarregar camions i va ser-hi sis mesos. A continuació, aconseguí un contracte de sis mesos amb l'Ajuntament de Cornellà: va fer de peó de paleta.

Quan va acabar el seu contracte amb l'Ajuntament, se'n va anar amb un amic seu a reparar rentadores per les cases. No cobrava ni cinc, però al menys aprenia. També va estar-se amb un oncle seu que és electriciste. D'allà va anar-se'n amb un manyà uns dies, i després va haver d'anar al servei militar.

Després del servei, treballà uns altres sis mesos a l'Ajuntament al Patronat de Cultura: portava cartes, atenia al telèfon, pintava cartells, duia paquets. Després es va quedar aturat, amb la sort de tenir al carnet d'atur. I així està ara.

MODEL No 1. Jove sense educació bàsica completa, que cerca feina pel seu compte i aconsegueix ocupacions marginals i precàries

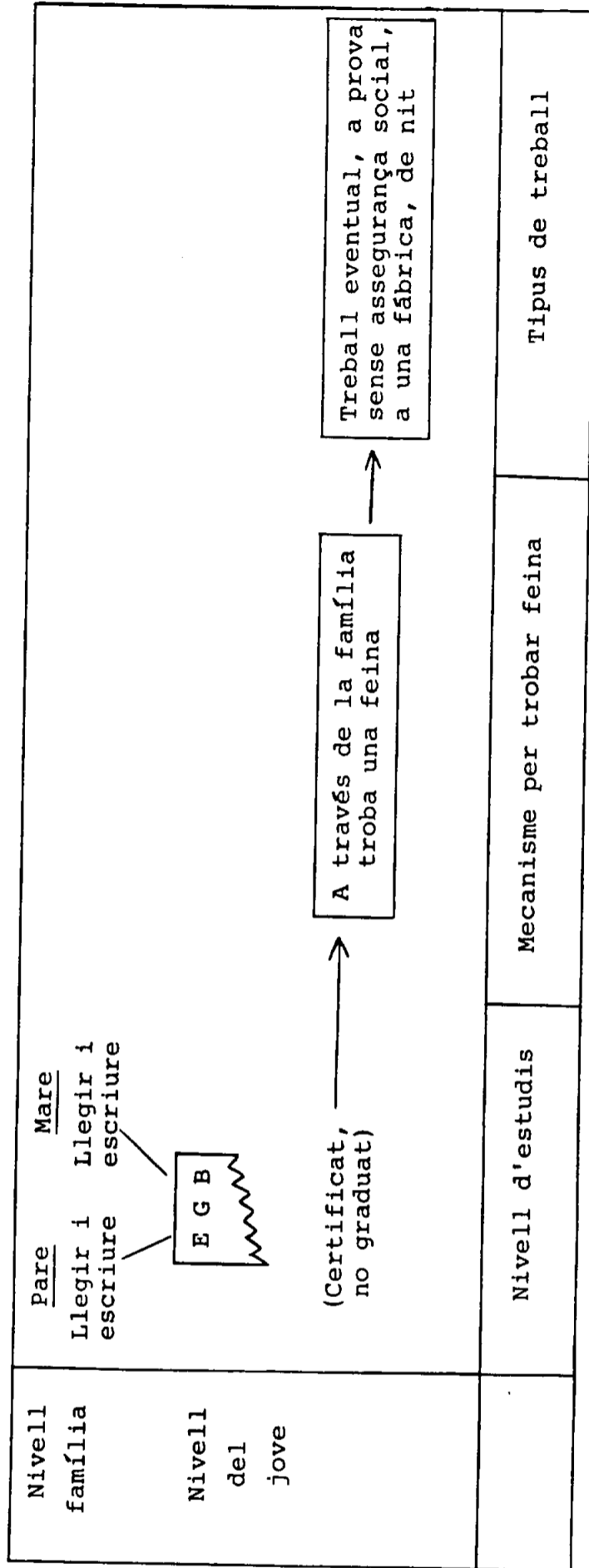

b. Model nº 2. Jove amb escolarització bàsica completa, però insatisfactòria, que obté, a través de la família, un treball eventual a prova i sense assegurança social

Aquesta és la situació d'un jove de 21 anys, també de Corne llà. Els seus pares han estudiat "l'imprescindible". El jove en qüestió, va estudiar l'ensenyament bàsic (EGB), però no va obtenir el nivell suficient ("Graduat") i va quedar-se tan sols amb el "Certificat d'Escolarització". Per a obtenir el "Graduat" hauria d'haver seguit estudiant els mesos d'estiu, i durant aquest període trobà la primera feina en un taller de fusteria. En la seva família, mai s'ha valorat tenir estudis. Els seus primers treballs, també foren precaris. De primer va estar-se una setmana a una peixateria i més tard entrà a una fusteria, on aprengué l'ofici. Ha treballat en aquesta feina, vuit anys. De primer hi treballà cinc anys i mig. L'acomiadaren. Va estar-se un any i mig a l'atur, cosa que aprofità per a casar-se i anar-se'n a Còrdova. En tornar, van agafar-lo novament amb un contracte de quatre mesos. Després va anar-se'n i entrà a un altre taller sis mesos. Van agafar-lo al primer taller dos mesos més, aquesta vegada sense contracte.

Ara treballa a una fàbrica metal·lúrgica, d'uns dos-cents treballadors, amb un contracte per a tres mesos, sense assegurança social. Falten només uns dies per a finalitzar el contracte i l'empresa no li ha dit res. Va entrar a la fàbrica, gràcies a un seu cosí que treballa a l'empresa. Té esperances de que li facin un altre contracte i, fins i tot, que l'assegurin. Però no hi ha res decidit.

MODEL Nº 2. Jove amb escolarització bàsica completa, pero insatisfactòria, que obté, a través de la família, un treball eventual a prova, sense assegurança social

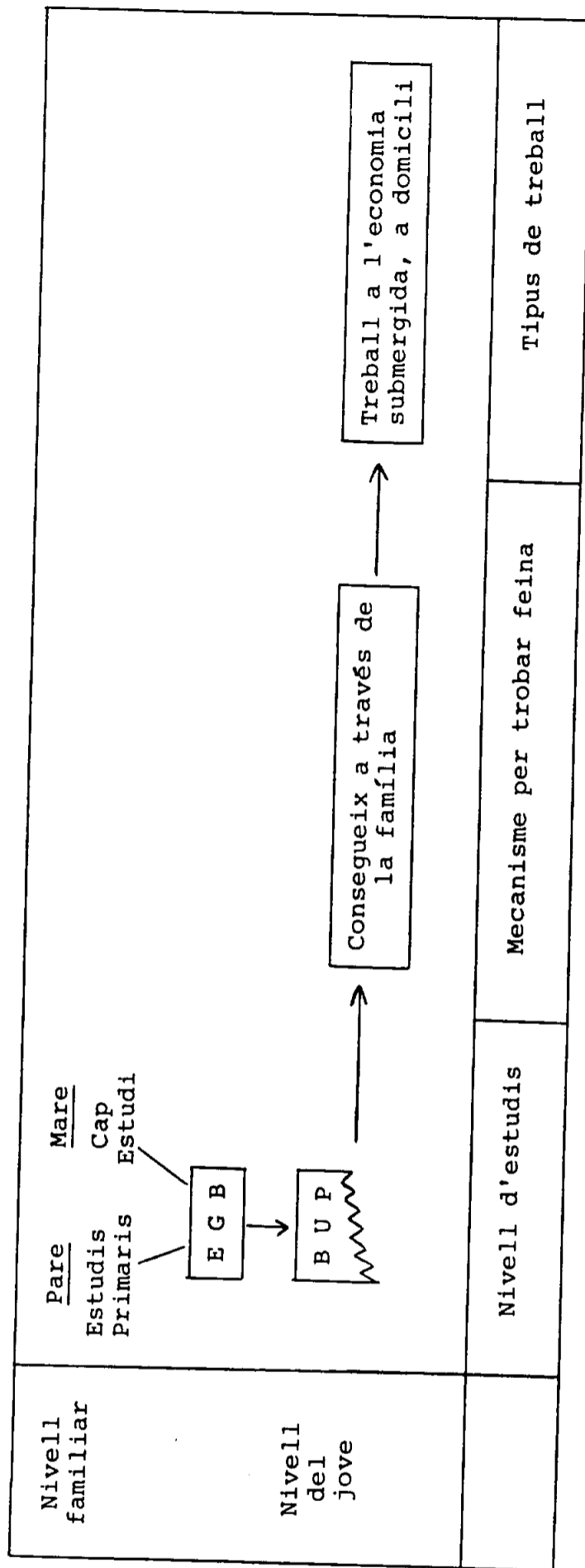
c. Model nº 3. Jove amb estudis de Batxillerat interromput, perquè a través de la seva família, comença a realitzar un treball submergit.

Aquest tercer exemple, de Cornellà, com els altres, correspon a un jove de 21 anys, que treballa a casa seva fent un "treball negre". La seva mare no té cap estudi i el seu pare té un nivell "bàsic" i treballa d'administratiu a una gran empresa, des de fa molts anys. El jove estudià fins al Batxillerat (BUP), el qual abandonà al segon curs, perquè ja estava cansat, i perquè tampoc li anava molt bé. Treia males notes i ell sap que les treia, perquè no estudiava, perquè no l'atreia gens. En aquell moment, pensà que ja n'estava tip i que havia de posar-se a treballar.

L'opció de fer el Batxillerat l'explica, perquè no va veure un altra oportunitat. Hi influïren els amics (tots anaven al Batxillerat) i la recomanació d'un professor.

La feina va aconseguir-la a través de la seva cunyada, la novia del seu germà gran, perquè aquest treballa en una gran empresa, que és la que dona la feina a domicili. Uns cosins d'ella la fan també aquesta feina. El treball consisteix en segellar les garanties que van amb el catàleg dels aparells d'aquesta gran empresa. Ho fan un seu germà petit, i ell. A vegades també solden cables i altres coses que els donen. La gran empresa, dona aquest treball a un taller i aquest els hi el dona a ells. Li paga el taller cinc pessetes per peça i ells els en hi donen dues a ells. No poden demanar directament la feina a l'empresa, perquè aquesta no ho vol.

MODEL Nº 3. Jove amb estudis de Batxillerat interromput, perquè, a través de la seva família, comença a realitzar un treball submergit

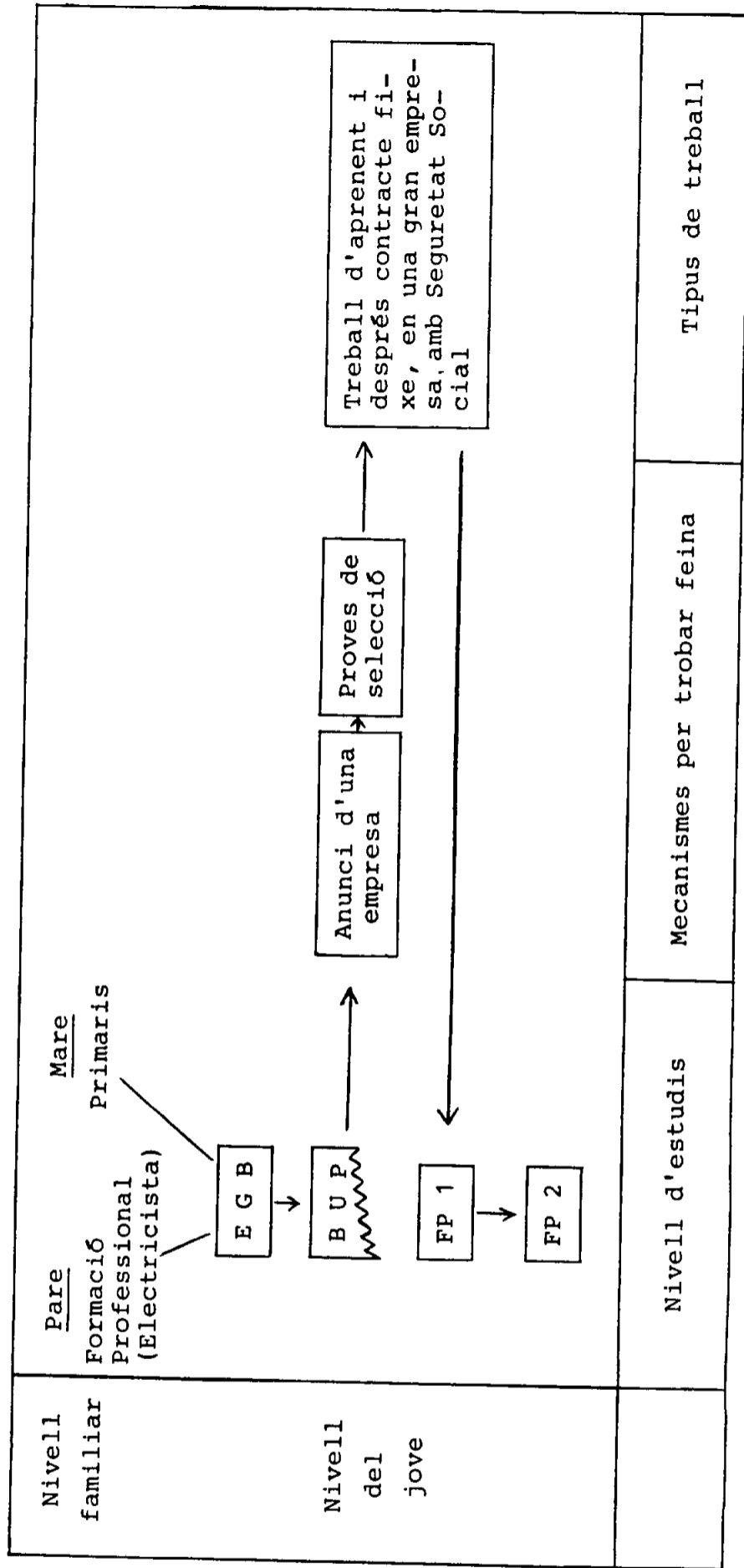

d. Model nº 4. Jove amb el Batxillerat interromput, per a entrar d'aprenent a una gran empresa, amb estudis posteriors complets de Formació Professional

Aquest darrer cas, correspon a un jove de 24 anys, també de Cornellà, que treballa amb contracte fixe i amb Seguretat Social en una gran empresa. La seva mare va fer les "quatre regles" i el seu pare estudià Formació Professional a la branca d'electricitat, després de casar-se. El jove va estudiar fins el Batxillerat, però va haver d'interrompre els seus estudis abans d'acabar, perquè a l'empresa a la que començà a treballar, els obligaren a fer Formació Professional. Va haver d'abandonar, així, la idea d'acabar el Batxillerat i fer una carrera universitària. Ara ja ha abandonat aquest projecte i sols faria algun curset d'informàtica.

Entrà a treballar als 16 anys a aquesta empresa. Abans no havia treballat de res, encara que pogué treballar amb un oncle seu que té un taller d'electricitat i lampisteria i que va ensenyar-li l'ofici. Va presentar la sol.licitud a la empresa, en enterar-se que hi havia places, i l'admeteren gairebé desseguida. Per a entrar a la fàbrica, va haver de presentar-se a unes proves de cultura general i manuals. Porta nou anys a l'empresa: des d'aleshores aquesta no ha tornat a contractar fixe ni un sol jove. Sols ha fet contractes eventuais, especialment per a noies administratives.

MODEL Nº 4. Jove amb el Batxillerat interromput per a entrar d'aprenent a una gran empresa, amb estudis posteriors complets de Formació Professional

Un aspecte que ajuda a avaluar les visions dels joves sobre el treball i els seus problemes al nostre país, és el referent a les opinions dels joves enquestats sobre les raons de l'existència de l'atur i sobre les possibles solucions a aquest problema.

L'espectre de respostes ha estat força variat, el que expressa un cop més la notable heterogeneïtat de valoracions existent en els joves treballadors del nostre estudi.

Podem classificar les respostes en cinc grans grups:

1. Els joves que afirmen que la responsabilitat essencial de l'atur (o una de les més importants) rau en els mateixos joves que es troben sense feina.
 2. Els joves que apunten cap a la situació dels treballadors amb feina, i les seves expressions d'insolidaritat, com són, per exemple, la pluriocupació o les hores extra.
 3. Els que es refereixen al govern i a la seva ineficàcia o manifesta mala fe, per a entendre el problema de l'atur.
 4. Els que es fan ressó de les dificultats existents per a la inversió per part dels posseïdors de diners i dels problemes que existeixen per a la creació de noves empreses.
 5. Els que denuncien un cert clima general anti-jove, que incideix negativament en les possibilitats de treball d'aquests.
- Vegem, un per un, aquests grups d'opinions.

1. LA RESPONSABILITAT DELS MATEIXOS JOVES ATURATS

Un nombre significativament elevat de joves, apunta a la responsabilitat que tenen els propis afectats (els joves aturats), en la seva situació. S'apunta en aquest cas, que molts joves aturats no busquen feina amb prou intensitat, o no accepten qualsevol tipus de treball, encara que aquest es trobi molt per sota de les seves expectatives. Dins d'aquest grup hi ha qui assenyala que la mentalitat respecte a la necessitat de treballar és menor entre els joves del nostre país que entre els joves d'altres països europeus. El plantejament que és darrera de la majoria d'aquestes reflexions, és que els joves aturats haurien de mirar de treballar, d'entrada, del que sigui: i que hi ha qui això no ho vol avui.

"L'atur és molt fomat. Però crec que hi ha gent que no busca la feina. Hi ha gent que no els agrada o no els interessa la feina que els ofereixen. No s'en preocupen"
(Noia, 21 anys, administrativa, empresa gran, Igualada).

"A veces los jóvenes pedimos una cosa determinada y dejamos otros trabajos, porque pensamos que no son de nuestra categoría. Me parece bien que pidas lo que quieras, pero si tienes necesidad, se tendría que coger cualquier cosa, aunque pienses que es denigrante..."

"Conozco gente que ha terminado la carrera hace tres años y que no trabajan, no lo han hecho nunca. Los ves que están agobiados, que piensan que la vida es una mierda y que no están haciendo nada. Yo pienso que estos tendrían que liarse la manta a la cabeza y coger cualquier cosa, para no estar así".

"(Tengo amigos parados) que se dedican a leer y comerse el tarro, en lugar de salir a la calle y pensar que si no son ellos, nadie les traerá un trabajo a casa. Ni esperar a ser ministros, aunque no lo piensan tampoco. A veces pienso que si están así es por culpa de ellos, porque no son muy valientes".

(Noia, 22 anys, no qualificada, empresa petita, estudia a la sortida de la feina, barri de la Zona Franca, Barcelona).

"El parado tendría que recibir subsidio hasta que encontrara un trabajo, aunque de otro lado, él debería hacer todo lo posible por encontrarlo. La mentalidad hace mucho y nosotros no estamos mentalizados para cuestiones de este tipo".

(Noi, 21 anys, administratiu, estudia a la sortida de la feina, barri del Padró (Cornellà)).

"Creo que existe mucha psicosis respecto al paro, yo no conozco a nadie parado. Aunque me imagino que hay muchos, pienso que quizás, éstos buscan trabajo de algo concreto y que deberían coger lo que encontrarán de momento, y después ya se buscarían de lo suyo"

"Me imagino que hay muchos más parados en los barrios periféricos. Encuentro mal el pluriempleo, porque hay muchos parados, pero yo estaría dispuesto a dejar un trabajo si supiera que puedo dar de comer a alguien, al cederle mi trabajo. No sé porqué no encuentran trabajo, yo no me considero una persona fuera de lo normal y pienso que hay personas de mayor nivel que yo que están parados y no entiendo porqué".

"Pienso que el paro tiene solución y ahora no es tan grave la situación. Yo veo que si voy a un restaurante, a una discoteca, a un cine, etc., todo está lleno, aunque estadísticamente se dice que ahora hay más parados".

(Noi, 22 anys, qualificat, empresa mitjana o gran, barri de l'Eixample, Barcelona).

És clar que la majoria dels joves d'aquest grup distingeixen entre els aturats a la força i els que podrien, potser, deixar de ser-ho si volguessin:

"Conozco gente que está en paro y que lo viven mal y otros que pasan mucho, no encuentran trabajo, pero como los mantienen en casa, pues vale. Esperan que el trabajo les venga a llamar a casa. Pero hay gente que realmente lo pasa mal, que tienen estudios, han estado toda la vida sacrificándose y ahora se encuentran que no tienen trabajo, y otros sin estudios que también lo pasan mal".

(Noia, 21 anys, administrativa a una empresa mitjana barri de Gràcia, Barcelona).

Hi ha fins i tot, qui justifica l'atur dels joves en base a la seva escassa professionalitat i sentit del deure:

"Hay tanto paro entre los jóvenes, porque les gusta más pedir dinero que trabajar. Se encuentran más a gusto, por eso. Hay más paro en general, porque hay más innovación de máquinas y van sustituyendo a toda la gente".

"Es que los jóvenes de ahora (...) se portan muy mal en el trabajo, lo hacen todo mal, lo peor que pueden. Yo lo sé por un taller de coches que hay y por eso lo digo..."

(Noi, 17 anys, empresa submergida, barri de Sant Andreu, Barcelona).

2. LA RESPONSABILITAT DELS TREBALLADORS AMB FEINA

La majoria de joves enquestats, es pronuncien en contra de la pluriocupació dels treballadors amb feina: alguns ho fan de forma categòrica i d'altres matitzen que en alguns casos de necessitat pot justificar-se. També hi ha opinions contra les hores extra i a favor de la jubilació anticipada que obri les possibilitats d'ocupació als joves. En tots aquests casos, s'apunta a la responsabilitat dels treballadors que tenen feina, respecte a l'atur dels joves:

"Pienso que el pluriempleo es horrible: que haya gente pidiendo dinero por la calle, que no tienen para comer y que haya gente que tenga más de un empleo. Pienso que es lo peor que podemos hacer los trabajadores".

(Noia, 25 anys, qualificada a una empresa mitjana, Sant Andreu, Barcelona).

"Es demasiado, que haya mucha gente sin trabajar y otros tengan dos o tres trabajos. Claro que hay muchas necesidades y quizás el que trabaja en dos sitios es porque realmente lo necesita; pero mirando desde el otro lado, hay gente que necesita trabajar y no encuentra. Más repartido estarían mejor las cosas. Como esto de las horas extras: aunque, claro, resulta más cómodo que las haga el mismo que está trabajando que no que venga otro de fuera".

(Noia, 22 anys, no qualificada, empresa petita, estudia a la sortida de la feina, barri de la Zona Franca, Barcelona).

"Odio el pluriempleo. Una cosa es hacer trabajos esporádicos sin estar asegurado. Pero no tiene porqué salir de una fábrica y meterse en otra a hacer horas. Eso puede hacerlo otra persona que esté en paro. Es que es odioso: estás hundiendo a otra familia o a una persona que necesita comer"

(Noi, 19 anys, empresa submergida, barri de Verdúm, Barcelona).

"No tendría que ser esto. Una persona que tiene dos o tres empleos, podría dejar dos por lo menos y meter a gente que está en paro".

(Noi, 18 anys, aturat a la recerca de la primera feina, barri de la Zona Franca, Barcelona).

"Lo veo mal, reconozco que hay personas que con un sueldo no pueden vivir, necesitan otro. Esto está mal planteado, los puestos que hay tendrían que darte para vivir y así gente que no hace nada se podría integrar en estos puesto, más repartido".
(Noia, 21 anys, administrativa a una empresa mitjana barri de Gràcia, Barcelona).

"Si el pluriempleo lo hace una persona que tiene un montón de hijos y que sólo trabaja él y que con veinte mil pesetas no le llega y puede ganar otras veinte en otro sitio, pues lo encuentro bien. Lo encuentro mal en el caso del que tiene bastante con un sueldo de cincuenta mil pesetas al mes y se vaya a ganar otras veinte u otras treinta que a otra persona le pueden estar haciendo falta".
(Noia, 21 anys, economía submergida, Cornellà).

"El pluriempleo me parece fatal y horrendo. No hay derecho que haya tanta gente en paro y otros que tengan más de un empleo. Creo que se tendrían que tomar medidas drásticas en lo del pluriempleo, perseguirlo más. Sobre todo a los guardias civiles, militares, etc., que están retirados y que están ocupando otros empleos. Así como aquellos funcionarios que trabajan por la mañana en sitios oficiales y por la tarde van a otros empleos".
(Noia, 17 anys, aturada a la recerca de la primera feina, Igualada).

"Creo que hay muchas personas mayores que tendrían que estar jubiladas o gente que está jubilada (como los guardias civiles) y que además de cobrar lo que cobran, están ocupando puestos de trabajo. Esto no está bien".

"Quizás una solución sería ésta de la jubilación, y que cogieran gente nueva en las empresas, que no su planten aquellos puestos por gente de la empresa o poniendo máquinas".
(Noia, 21 anys, administrativa a una empresa mitjana barri de Gràcia, Barcelona).

"Creo que la jubilación la tendrían que bajar. Si cogieran uno a trabajar por cada uno que se jubila, si lo hicieran así (pero no lo hacen) más de la mitad de los que están parados no lo estarían".

"El pluriempleo me parece mal, pero también según el caso, porque hay trabajos que ganas poco y para mantener una familia hace falta un trabajo más, para complementarlo. Un trabajo tiene que ser, además de uno solo y que esté bien pagado, para mantener a una familia un poco desahogadamente, tampoco mucho".
(Noi, 20 anys, aturat a la recerca de la primera feina, barri del Carmelo, Barcelona).

3. LA RESPONSABILITAT DEL GOVERN

Uns pocs joves apunten al govern a l'hora de buscar responsabilitats en el problema de l'atur i a l'hora de pensar en les possibles solucions a aquesta qüestió. Un jove es de l'opinió de que el govern hauria d'estatitzar més:

"Supongo que el paro tiene solución. Pienso que el gobierno tendría que tomar decisiones y más un gobierno socialista y que, por ejemplo, una empresa que cierra, la tendría que coger el gobierno. Esto es una opinión mía. Claro, yo no estoy en el gobierno y quizás esto es algo fantasioso. Pero se tendría que hacer algo y yo espero que el gobierno haga algo".
(Noia, 25 anys, qualificada, empresa mitjana, barri Sant Andreu, Barcelona).

Un altra opinió, en canvi, eixampla la responsabilitat del que passa al conjunt de partits polítics i, ara en concret, a l'oposició de dreta que vol l'asfíxia econòmica del govern socialista:

"Yo ahora mismo me imagino que la derecha debe tener el dinero guardado para cuando suba al poder y hacer la puñeta, lo más que puedan, a la izquierda. Esto es lo que me imagino yo. Que el pueblo se canse de los socialistas. No soy socialista, pero vaya. Que cuando el pueblo les vote a ellos, entonces pondrán el dinero en los negocios, para que vuelvan a levantarse y me imagino que irá así. Creo que hay muchos fallos en política económica con el exterior, no se cumplen los contratos y esto es un poco de pitorreo ya".
(Noi, 24 anys, aturat amb experiència prèvia de treball, barri de l'Eixample, Barcelona).

4. LA RESPONSABILITAT DELS INVERSORS

Un quart grup d'opinions assenyala la importància de la responsabilitat dels inversors a l'hora de crear nous llocs de treball. Les respostes oscil·len entre la més comprensiva d'un jove que ha estat també empresari i les més crítiques que acusen la gent de diners de fer una vida fàcil:

"Yo he sido empresario y no me ha gustado arriesgar el dinero, sabiendo que vas a perderlo. Hoy en día conseguir tener un mercado es muy difícil. La gente gasta menos que antes y tiene menos salidas. Los gastos de la empresa con impuestos, Seguridad Social, sueldos, bajas de los trabajadores, menos horas laborales, más vacaciones ... Esto cuesta mucho dinero y una empresa no puede aguantarlo. Hoy en día, legalizado, si no es en plan familiar, lo tienen perdido. El que tiene dinero, pues no se lo gasta porque prefiera tenerlo: no se lo juega poniendo un negocio, porque es perderlo. El 90% de las veces es así".
(Noi, 24 anys, aturat amb experiència prèvia de treball, barri de l'Eixample, Barcelona).

"Seguramente sí que existe solución, si la gente que tiene dinero para hacer las cosas, las hiciese. Aunque, realmente, quedan pocas cosas que hacer en esta sociedad de consumo en la que estamos: cosas que den beneficio, como pienso que espera la gente que tiene dinero. Pero pienso que sí se puede hacer, o por lo menos, intentar hacer pequeñas empresas como en la que yo trabajo".
(Noia, 22 anys, no qualificada, empresa petita, estudiava a la sortida de la feina, barri de la Zona Franca, Barcelona).

"Si los empresarios pusieran un poco de su parte, y no hubiera tanta gente que chupase del bote, podría haber menos parados. Aunque creo que no hay ningún país del mundo sin parados. Pueden vivir mejor o peor los parados, como por ejemplo en Suecia, pero hay paro en todas partes".
(Noi, 21 anys, administratiu, estudia a la sortida de la feina, barri del Padró, Cornellà).

5. UN CLIMA ANTI-JOVE?

Hi ha una darrera opinió que es planteja la possibilitat de que existeixi un clima general d'hostilitat i de manca de confiança en vers els joves. Un clima generat pel fenomen de la droga i la delinqüència i que té negatives repercussions sobre les possibilitats d'ocupació d'aquests joves aturats:

"Creo que es como si fuera falta de confianza, o algo así, en los jóvenes. Como hay mucho chorizo, como se suele decir, y suelen ser jóvenes, pues se les tiene cierta aversión. Está lo de las drogas, robos, violaciones, y todo esto. No hay confianza".
(Noi, 20 anys, aturat a la recerca de la primera feina, barri del Carmelo, Barcelona).

Una gran quantitat dels joves treballadors o aturats del nostre estudi han descrit situacions de discriminació en el treball en raó del sexe o de l'edat. El fet de ser dona o el fet de ser jove planteja dificultats addicionals en el treball. Alguns dels enquestats avancen algunes de les raons que, a parer seu, expliquen aquest fenomen.

1. LA DISCRIMINACIÓ EN RAÓ DEL SEXE

1.a. La constatació del fet discriminatori

Aquest tipus de discriminació és constatat per un gran nombre d'enquestats, d'un i altre sexe. La discriminació s'expressa, en primer lloc, en l'adjudicació a la dona de llocs de menor responsabilitat en el treball i de les menors possibilitats de promoció dintre de l'empresa:

"Pienso que la mujer tiene que trabajar en la empresa y no sólo tendríamos que hacer trabajillos como el mío, sino tener trabajos de más categoría; pienso que hombres y mujeres tendríamos que tener los mismos derechos. Ahora las mujeres están haciendo casi las mismas cosas que los hombres: hemos demostrado que somos como ellos y que lo podemos hacer; todavía hay discriminación; pero menos".
(Noia, 22 anys, Barcelona, treballa i estudia).

"No hay posibilidades de promoción; pero yo sería capaz de llevar cualquier máquina de las que llevan en la actualidad cualquier hombre; lo que pasa es que no te dan ocasión. Además, todos los hombres eventuales que entraron hace tres o cuatro años, están en este

momento con una categoría superior a la nuestra. Yo entré con una categoría de pinche y ellos ya entran con la especialista. No entiendes cómo viene ahora un señor y que gane lo mismo que yo que llevo diez años en la empresa." (Noia, 24 anys, Cornellà, empresa gran)

"Sé que en la empresa hay cadenas de producción y que las chicas trabajan en estos lugares y que el encargado siempre es un chico..." (Noi, 21 anys, Cornellà, empresa submergida)

"Pero en esta empresa, si eres una chica, no tienes posibilidades de aspirar a más. Los hombres es distinto porque pueden salir a viajar o hacer algo más interesante; pero las chicas, normalmente, la que entra de secretaria del gerente, pues sí, es la que hace el trabajo más importante; pero tampoco la mueven de allí. A mi, por ejemplo, me pueden cambiar de departamento y hacer un trabajo distinto; pero se rá dentro de la misma categoría..." (Noia, 21 anys, administrativa, Barcelona)

D'altres joves assenyalen que la discriminació de la dona es materialitza també amb un tracte diferent:

"En general, a las mujeres se las discrimina en el trabajo por el hecho de ser mujeres; las tratan diferente". (Noia, 17 anys, empresa submergida, Barcelona)

Finalment, hi ha la discriminació en els sous, en la remuneració, sigui aquesta directa o indirecta:

"Discriminación bien entendida como tal, no la hay; a igualdad de trabajo, todo es igual; el trato, el sueldo, etc. Pero lo que ocurre es que hay un determinado trabajo que lo hacen exclusivamente los hombres, que es tejer, que por otra parte, es el mejor retribuido. Y todo lo concerniente a coser, remallar, etc., que lo realizamos exclusivamente las mujeres. Esto yo creo que viene determinado un poco por el papel social que representan el hombre y la mujer, ya que a la mujer se la prepara para coser, hacer sus labores y al hombre ya se lo aparta un poco de

esto y, entonces, se cree que el que un hombre cosa puede ser degradante para él. Pero, en general, los sueldos de mujeres y hombres, a trabajos iguales, es lo mismo; pero, como la diferencia viene establecida por el tipo de trabajo que hacen unos y otros, esto marca la diferencia de sueldo. Todo y que incluso hay algunos casos, como es el del almacén, donde todos hacemos el mismo trabajo y los hombres cobran unas 200 ptas más a la semana que las mujeres." (Noia, 24 anys, qualificada a empresa mitjana, Igualada)

1.b. Els motius de la discriminació

Alguns dels joves enquestats parlen dels motius d'aquesta discriminació. Se n'assenyalen de dues menes: un de tipus socio-cultural (el masclisme dels homes) y un de tipus econòmic (el major cost que per a l'empresa té contractar dones), Hi ha qui apunta els imponderables de força física com una tercera raó.

A. El masclisme

La presència d'actituds masclistes en els homes, pel que fa al treball, és assenyalada per joves d'ambdós sexes. Així, aquesta és la versió de les noies i nois que denuncien el masclisme des de fora, amb una posició crítica. Així ho veu un home:

"Pienso que las mujeres tienen que trabajar; es bastante lógico. Hay mujeres como hombres que son independientes y tienen que vivir de alguna manera; yo eso lo veo descarado que sí. Las mujeres tienen que tener las mismas condiciones que los hombres en el trabajo y en todo, totalmente en todo. Casi siempre se suele buscar a un hombre para un trabajo por ahora, porque se sigue siendo machista; buscan más a los hombres. Prefieren a las mujeres para otras labores más sedentarias, tipo oficina o tipo lavanderías o así." (Noi, 20 anys, aturat a la recerca de la primera feina, Barcelona)

Així ho veuen, per la seva banda, les dones:

"Mira te diré una cosa -yo no sé si estarás de acuerdo conmigo, pero una cosa que se mira mucho es el físico; Generalmente cuando cogen una chica, es más que nada por el físico. Muchas no; pero la mayoría de las veces, sí. Entonces, si eres monilla, vale; pero si eres fea como un mico, no te quieren. Y no es justo, no es serio. Vas a una tienda para hacer de dependienta; si eres fea, no te quieren: pero si eres monilla, sí, porque llamas la atención. No me gusta. Esto sí que es discriminación." (Noia, 20 anys, empresa submergida, Barcelona)

"Los hombres consideran que nosotras deberíamos estar con la pata quebrada y en casa, pero a la hora de una huelga éramos las más valientes, si había que parar parábamos. Ellos nos decían que claro, que como no teníamos que mantener una familia... Nosotras les decíamos que ellos eso no lo sabían y que a lo mejor teníamos que mantener una familia igual que un hombre. Yo puedo ser soltera, pero estar manteniendo a mi padre, a mi madre y a mis hermanos si són inválidos. Entonces si tu luchabas por algunos derechos te decían esto: claro, si no tienes que mantener una familia..." (Noia, 24 anys, qualificada a una empresa gran, Cornellà)

"Ahora la gente quizás está más suelta, antes no, porque nos cogió en un período de catorce o quince años, que te manejaban como querían. Había un jefe que nos apodaba las vírgenes. Decía al encargado que trajera tres o cuatro vírgenes y las pusiera en cualquier sitio. Te lo quedabas mirando y se reía, como el que había dicho una gracia. Entre nosotras insultamos a este tipo de jefes, pero nunca nos hemos atrevido a soltarle el insulto en la cara porque somos conscientes de que nos podemos ganar una sanción y el desdido."

"Otro de los problemas es que antes subían a las empleadas de categoría por la forma en que caían a los jefes. Hasta que se formó una comisión y esto se terminó." (Noia, 24 anys, qualificada a una gran empresa, Cornellà)

Hi ha, d'altra banda, el testimoni d'un dels enquestats (home) que expressa una concepció masculista en el seu propi relat. Es una altra reafirmació del fenomen, aquest

cop des de dins del masclisme, sense una posició crítica (malgrat les aparences). Es tracta de la tradicional divisió de "rols" entre home i dona:

"Estoy a favor de que las mujeres trabajen. Pero, si yo estuviera casado y pudiera mantener a mi mujer, me gustaría que no trabajara. Ahora, si ella quiere trabajar, ¡adelante!. Yo creo que mi casa tendrá unos hijos y creo que ella puede cuidarlos; es un trabajo, para mi eso es un trabajo que no está remunerado y está muy mal; pero es un trabajo. Si no tuviera hijos, que trabaje, ¡claro! Creo que los hijos necesitan una educación y creo que unos padres, si dan una educación sirve de mucho." (Noi, 19 anys, empresa submergida, Barcelona)

B. Les raons econòmiques

Un segon tipus de raó que provoca la discriminació de la dona en el treball és, segons els joves enquestats, el problema del cost econòmic. Les empreses solen argumentar que les dones tenen més problemes d'absentisme laboral que els homes, per qüestions com el període d'embaràs, la cura dels fills i el manteniments de la casa. D'aquí que sigui més rendable contractar homes:

"Se considera a las mujeres menos capacitadas en según qué trabajos; pero en otros son igual que el hombre o más. Una mujer tiene problemas en la empresa porque, cuando se casa, tiene los problemas de los embarazos, de los hijos, del marido y falla mucho en el trabajo. La mujer que tiene el hijo enfermo, no la vas a obligar a trabajar; entonces, resulta cara." (Noi, 24 anys, aturat amb experiència prèvia de treball, Barcelona)

C. Els imponderables físics

Hi ha finalment, qui argumenta en la línia d'explicar la discriminació també per qüestions de resistència física: la dona no pot aguantar físicament segons quines feines.

Significativament, qui reflexiona en aquest sentit (com en el cas anterior) és un home:

"Creo que las mujeres están discriminadas, porque ahora aquí hay chavalas trabajando; pero hay chavalas que no pueden hacer la faena que a lo mejor hago yo o hace otro: es un trabajo más duro y no van a poner a una chavala al lado de mil i pico de grados, ahí, quemándose. Yo creo que no lo aguantaría, se que ma la gente grande, ellas se achicharran allí y levantan el peso, estar todo el día con peso en la mano y eso." (Noi, 19 anys, fàbrica de vidre, Barcelona)

2. LA DISCRIMINACIÓ EN RAÓ DE L'EDAT

En menor mesura que en el cas anterior (menys nombre d'enquestats, volem dir), els joves de la nostra recerca constaten una discriminació en el treball en raó de l'edat.

Aquesta discriminació es manifesta tant a l'hora d'obtenir una feina, com en les condicions de treball que hom ha de suportar un cop l'ha obtingut.

2.1. Discriminació en la contractació

La discriminació comença en la contractació. En aquest terreny hom insisteix, com hem vist ja en capítols anteriors, en el greu problema que suposa l'exigència d'experiència prèvia per part dels empresaris a uns joves que no poden tenir-la:

"La mili no la tengo que hacer, entonces tengo campo libre, a mi no me coarta nada. Entonces, que te digan que no te cogen por la edad, ¡muy bien!

Está estipulado que un cabeza de familia, naturalmente, tendrá que cobrar más que una persona joven o una persona vieja que no esté casada. Es un problema también muy grave: que pidan gente con experiencia a tope y, claro, no se tiene, nunca se puede tener si nunca has trabajado. Porque mucha teoría en los estudios; pero después nada. Ese es un fallo que yo encuentro." (Noi, 19 anys, empresa submergida, Barcelona)

2.2. Discriminació en les condicions de treball

Un cop obtinguda la feina, no acaben els problemes.

Hi ha discriminació respecte als joves a l'hora de cobrar el sou, reclamar drets laborals i assignar responsabilitats als joves.

Pel que fa referència a la remuneració, els joves fan referència a que els treballadors adults cobren més per la mateixa feina:

"Los trabajadores adultos están mejor pagados que los jóvenes por el mismo trabajo; de hecho, en mi primer trabajo, yo tenía más responsabilidades que las señoras y estaba peor pagada." (Noia, 22 anys, treballa i estudia, Barcelona)

També a l'hora de fer reconèixer els drets laborals dels treballadors, els joves troben més dificultats que no pas els adults:

"Yo creo que los trabajadores adultos no tienen las mismas condiciones que los jóvenes. Como que a mi me han negado unos derechos por el hecho de ser joven. Parece que a los mayores se les mira como si fueran más responsables, aunque no tengan tanta preparación. Y yo, como me he encontrado en la empresa que se me negaron unos derechos que tenía por ser joven, yo creo que no. Aunque muy mayores tampoco porque, a partir de los 40 años para trabajar, ya se considera que es vieja la persona." (Noi, 24 anys, aturat amb experiència prèvia de treball, Barcelona)

Finalment, hi ha qui assenyala que els joves són discriminats a l'hora d'assignar llocs de responsabilitat a l'empresa. En part, s'assenyala, això pot ésser degut a la por de certes empreses a la major potencialitat reivindicativa dels joves.

"La empresa no hace distinción entre jóvenes y mayores, aunque, cuando tiene que plantear algo, siempre se lo plantea a los mayores. Quizás, porque la gente joven tiene menos miedo a cuestiones como la del paro: eres más joven y tienes más posibilidades de encontrar

trabajo que un hombre de más de 40 años."

"La gente mayor es la que más tiende a coger la prima por el trabajo duro, ruidoso o tóxico. En los sectores de la empresa que hay mucho ruido, por ejemplo, tienen la posibilidad de ponerse unos cascos para evitarlo; pero no se los ponen, porque prefieren cobrar la prima que le dan por soportarlo. Los pintores están tragándose todo el día polvillo de la pintura para cobrar una prima altísima; no son capaces de reclamar una mascarilla. Normalmente, el joven no hace estos trabajos porque no han llegado todavía a la categoría de especialistas y, los pocos que lo han logrado, no las aceptan como la gente mayor. Los mayores están deseando que los manden a un sitio en el que puedan ganar más primas, porque van a ganar tres mil pesetas más al mes; prefieren esa mínima cantidad antes de evitar cualquier perjuicio a su cuerpo."

(Noi, 24 anys, qualificat a una gran empresa, Cornellà)

Un darrer aspecte que completa aquesta serie d'opinions i posicions dels joves respecte a temes relacionats amb el treball, el constitueix el de la visió que tenen sobre els sindicats. Una visió que difereix en una important mesura de la que tradicionalment han tingut els treballadors adults.

Llegint aquestes opinions, hom s'adona fins a quin punt el sindicalisme s'està convertint cada cop més en un fenomen restringit als adults que tenen una feina estable. La majoria de joves el veuen com un fenomen completament extern.

Podem classificar les opinions dels joves enquestats en dos grans grups: els que simplement ignoren el fet sindical ("passen" d'ell) i els que en són crítics. No hem trobat cap cas de jove implicat en els sindicats de forma activa, que en sigui ardent defensor.

Dins del primer grup, dels que "passen" de sindicats, hi ha situacions diverses: uns ho fan per mer desconeixement, d'altres per qüestions de temperament, i d'altres per un sentiment d'integració o de fidelitat a l'empresa.

D'una manera semblant, en el segon grup, hi ha tipus d'opinions força diferents: desde l'actitud de crítica prèvia descalificació global del que afirma que "no serveixen per res", fins a qui fa una crítica concreta a la política realitzada pels sindicats principals als darrers anys, passant per la crítica de tipus empresarial. En aquest grup, les crítiques als sindicats, es barregen, a vegades, amb crítiques a l'actitud dels treballadors respecte a l'acció col·lectiva.

1. ELS QUE "PASSEN" DE SINDICATS

Alguns dels joves enquestats, simplement "passen" de sindicats, és a dir, que no els interessa el tema, per raons diverses. No es tracta d'un procés reflexionat, fruit de crítiques d'un o altre ordre, sobre l'actuació d'aquests. Es tracta, simplement, de que no els interessa i prou.

a. Els que "passen" per desconeixement

Hi ha jove treballador que desconeix els sindicats, no sap el que són, no se'n preocupa i, per tant, ignora aquest fenomen:

"No estoy afiliada, nunca lo he estado. Allí tenemos un comité de empresa. En fábrica no sé si están afiliados, pero en la oficina nadie está afiliado. No conozco los sindicatos y tampoco me he preocupado nunca".

(Noia, 21 anys, administrativa a una empresa mitjana barri de Gràcia, Barcelona).

b. Els que "passen" per temperament

Un segon grup de joves "passa" dels sindicats per qüestions de temperament o d'inmaduresa. En aquest grup hi predominen les tendències a la inhibició, a no involucrar-se en cap tipus de problema col·lectiu:

"Yo de esto no sé, no me meto en eso. Es que soy tan juerguista que no me preocupa. Por eso no sé ni lo que se gana ni nada, ni los papeles... como voy haciendo mi vida..."

(Noi, 17 anys, empresa submergida, barri de Sant Andreu, Barcelona).

"Nunca me ha ido la política, ni cosas de estas. No sé, cuando tengo algo que decir lo digo. Si tengo que meter una denuncia ... Pero, normalmente no me gusta meterme en esas cosas, prefiero que lo hagan los otros por mí"
 (Noi, 24 anys, no qualificat, empresa mitjana o gran, Cornellà).

c. Els que "passen" per un sentiment d'integració a l'empresa

Finalment, hi ha alguns joves que declaren "passar" de sindicats, degut a un sentiment d'integració a l'empresa. Tenir contacte o estar afiliat/da a un sindicat és vist, en aquest cas, com una "traició" a l'empresa i hom prefereix resoldre els problemes a casa. Aquest fenomen és present, sobre tot, a les empreses petites o submergides:

"No estoy afiliada. No me he planteado muy en serio el afiliarme. Si en lugar de estar yo sola, hubiera más gente trabajando conmigo, supongo que sí que estaría afiliada, aunque en realidad quizás lo necesite más, por estar yo sola. Pero pienso que sería como desconfiar del jefe o traicionarle, y lo dejo. Prefiero que hablemos las cosas entre nosotros dos, que pienso que lo podemos hacer".
 (Noia, 22 anys, no qualificada, a una empresa petita, estudia en sortir del treball, barri de la Zona Franca, Barcelona).

Hi ha, dins d'aquest grup, qui va acostar-se als sindicats per coacció col·lectiva, pero que va deixar-ho desseguida, doncs no té problemes a l'empresa:

"Al principio de los sindicatos, hubieron luchas en la fábrica, pero yo estaba bastante al margen. Sólo cuando se decidía algo por mayoría lo apoyaba. Creo que hubo mucha agresividad por parte de los trabajadores, como escape a los cuarenta años de represión, pero pienso que no había para tanto". "Estábamos todos afiliados a CC.OO. Yo estuve dos o tres meses y

después lo dejé. En realidad, me afilié porque todos los compañeros lo estaban y porque los sindicalistas venían a la empresa y nos comían la cabeza para que nos afiliáramos. Pienso que sólo me hubiera servido de algo afiliarme si hubiera tenido problemas".
(Noi, 22 anys, qualificat a una empresa mitjana, barri de Gràcia, Barcelona).

2. LES OPINIONS CRITIQUES

La major part dels joves enquestats, tenen sobre els sindicats opinions crítiques, d'una o altra mena. Sovint aquestes crítiques es barregen amb les crítiques a l'escàs nivell de consciència i d'interès dels propis treballadors. Aquesta darrera actitud correspon, sovint, als que tenen o han tingut experiència sindical directa, i fan una crítica des de dins.

2.1. La descalificació global

Per a alguns dels nostres entrevistats, els sindicats no serveixen per res. No resolen cap problema. Es tracta d'una activitat prèvia de descalificació global:

"No sé, pero me parece que no sirven de nada"
(Noi, 18 anys, aturat a la recerca de la primera feina, barri de la Zona Franca, Barcelona).

"Esa gente no vale pa ná, porque no me han resuelto nada".
(Noi, 22 anys, aturat amb experiència prèvia de treball, barri del Padró, Cornellà).

"No estoy en ningún sindicato. Tu te puedes apuntar, pero no se preocupan por nada. Yo he entrado y lo he visto, pero no vale la pena. Además esto es una cooperativa y viene aquí un sindicato y le dicen que se vaya a la porra. Ahora si fuera de la Seguridad Social, a lo mejor sí podrían hacer algo. Pero aquí mandan estos y ya está".
(Noi, 19 anys, no qualificat, a una mitjana empresa, barri de la Bordeta, Barcelona).

Dins d'aquest tipus d'actituds, hi ha opinions que basen el seu rebuig global en la idea del sindicat com a màquina política:

"Nunca me he relacionado con el mundo sindical. Mi tío estaba metido en CC.OO. y se ve que había una junta para gente sin trabajo. Me lo dijo, pero no he pensado, de momento, en meterme en nada de esto. Pienso que aunque me meta en algo de esto, siempre creeré que ahí se hace más política que cualquier cosa para conseguir puestos de trabajo".
(Noi, 21 anys, economia submergida, Cornellà).

També és possible trobar, dins d'aquest grup, opinions descalificadores basades en la crítica a la suposada manipulació que els sindicats realitzen de la massa de treballadors de bona fe:

"No me considero de ningún sindicato, porque creo que llevan a la gente por un camino y eso me molesta mucho. Somos borregos. Creo que los dirigentes llevan a la gran masa y no la gran masa a los dirigentes. Eliminaría a los sindicatos en el momento que arrastren a la gente. Si le ayudasen no..."

"Los jóvenes, a nivel general, no están informados sobre la actividad de los sindicatos. Hemos estado muchos años sin poder saber nada y ahora llevamos unos cuantos años, pero es más la fama de los nombres que en sí lo que quieren, lo que fueron, por lo que se hicieron y por lo que se tendría que ir.
(Noia, 21 anys, administrativa, empresa mitjana o gran, Cornellà).

2.2. La crítica a l'actuació dels sindicats

Un segon grup d'enquestats, troba la raó del seu distanciament respecte els sindicats, en l'actuació concreta dels sindicats els darrers anys. Per als uns, es tracta d'una crítica des de fora, com a espectador extern d'un fenomen alié. Per a d'altres, es tracta d'una crítica des de dins, basada en l'experiència (sovint dura i esgotadora) de la militància sindical. En uns casos, hom posa l'accent en la manca de decisió i la timidesa de certes direccions sindicals. En d'altres s'aludeix al relaxament de la vida sindi-

cal després de la transició a la democràcia, a la manca de formació dels dirigents sindicals, i, fins i tot, a certa precipitació i improvització en el disseny de l'acció sindical.

a. Una crítica des de fora

Alguns joves plantegen que el problema rau en que els dirigents sindicals van ja amb la por al cos en adreçar-se a uns treballadors ja prou espantats per la crisi econòmica. I, és clar, plou sobre mullat:

"Es que actualmente ellos mismos (los sindicatos) ya vienen con el miedo cuando en realidad tendrían que ser los más valientes, por el hecho de estar al frente de una central. Cuando te plantean una asamblea por algo, como ahora que se ha planteado la reforma del convenio, lo primero que te dicen es que vamos a pedir un diez y ya veremos si nos lo dan, cuando en realidad tendrían que decir vamos a pedir un diez, pero vamos a luchar por ese diez y no ir a lo que nos concedan. Todo ello, lo dicen además en voz alta y las asambleas se hacen delante de la dirección: éstos se enteran de que la gente tiene miedo y al final da la sensación de que son los sindicalistas quienes provocan el miedo entre la gente"

"En mi empresa, los jóvenes tienden a estar afiliados en menor proporción que los mayores. A veces oigo decir a los mayores que se van a borrar del sindicato, que no les sirve para nada, y quizás sea por esto que no se afilia más la gente joven, porque se dan cuenta que son ellos mismos los que tienen miedo, no luchan por lo que tendrían que luchar, cuando son ellos que tendrían que movilizar a todo el personal. La gente mayor está apuntada, porque desde que legalizaron a los sindicatos, se apuntaron y por doscientas pesetas que pagan no se borran, aunque cada dos por tres están diciendo que esto no puede ser y que se van a borrar, pero no lo hacen. En cambio, el joven ya ni se apunta".

(Noi, 24 anys, qualificat a una empresa gran, barri Gavarres, Cornellà).

b. Una crítica des de dins

Hi ha, d'altra banda, els joves que han tingut una experiència de militància sindical activa. Són molt pocs en la nostra mostra. En aquests casos (com els dos que presentem a continuació) la valoració dels joves sol barrejar una certa crítica als sindicats als que pertanyen, i una forta crítica al nivell de consciència col·lectiva dels seus companys de treball. En ambdós casos, es tracta de persones cansades de realitzar un treball dur i difícil que no és reconegut suficientment per la resta de treballadors:

"Ahora no estoy afiliada a ningún sindicato, pero lo estuve a la CNT. Hace cuatro o cinco años que lo dejé. Cuando estaban en la clandestinidad, entonces sí que valía la pena, porque la gente del sindicato trabajaba y se lo tomaba en serio, pero después ya empezaron a pasar de todo y me cansé y por eso lo dejé. Estaba muy quemada. Al legalizarlos, la gente estaba más por fumarse porros, que por hacer lo que hacía falta".

"Estuve como secretaria en el comité de empresa en crisis y me movía y trabajaba bastante, pero empezó a venir mucha gente y los compañeros no se tomaban las cosas en serio y no te respetaban, porque te veían como una criada, y esto te quema".

"Entonces pensé que podía hacer más cosas trabajando por mi cuenta, fuera del sindicato. Recuerdo que cuando legalizaron los sindicatos y empezaron a salir los comités de empresa, el sindicato decía que no había que presentarse a las elecciones. Pero tú veías que la gente con la que estás trabajando diariamente esperaban que te presentaras, porque veían que te movías, que hacías cosas. Y era una contradicción tuya el decir: bueno, yo no me presento porque me han dicho que no, pero tengo ganas de presentarme porque pienso que puedo hacer algo. Entonces pensé: dejaré el sindicato y trabajaré por mi cuenta".

"Entonces dejé el sindicato y entré a formar parte del comité de empresa y he estado allí cinco años, hasta que ahora hace un mes que ha dimitido todo el comité. También me quemé mucho aquí, porque ves que las compañeras de la empresa no tienen interés, y tú te matas a trabajar fuera del horario de trabajo y

ves que las compañeras no responden y que sólo están pendientes del cantante de moda y de la ropa y no tienen responsabilidad como trabajadoras. A veces pienso ¿por qué no haces algo?... Espero que ahora que no hay comité, la gente se dé cuenta de que el comité hace falta".

"En el tiempo que estuve en el comité, yo iba muchas veces a CC.OO. y también iba cuando hacían reuniones y charlas. Pienso que la gente que va allí a trabajar, supongo que tienen las ideas claras, pero yo no entiendo como una persona que está en un despacho y es el jefe de CC.OO., o de lo que sea, diga que las cosas se tienen que hacer de determinada manera, cuando verdaderamente, ellos no están trabajando en la empresa y no saben lo que es. Por lo demás, supongo que todo el munda chupa un poco".
(Noia, 25 anys, qualificada a una empresa mitjana, barri de Sant Andreu, Barcelona).

"Yo he estado militando un cierto tiempo y quedé desengañada y ahora actualmente nada más estoy afiliada, no sé si he hecho bien o mal. Este desengaño me vino un poco a través de las pocas inquietudes que hay en mi empresa. Nosotros estábamos tratando de solucionar los problemas ante la indiferencia de la mayoría de los trabajadores. Si a esto le añadimos que nos faltó formación a todos, empezando por los responsables de la Unión local, ya que se hicieron algunas movilizaciones muy a lo loco, sin pensarlas debidamente... Esto llegó a quemar a mucha gente que entonces empezaban a sentir un poco de inquietudes. Nos encontramos con que las personas nos desanimamos"
(Noia, 24 anys, qualificada, empresa mitjana, Igualada).

2.3. Una crítica empresarial

Hi ha, àdhuc, un jove entre els enquestats que, en base a la seva pròpia experiència, fa dels sindicats una crítica de tipus empresarial. El sindicat, des d'aquesta òptica, és un enganya-pobres:

"Yo sólo los he visto como amo. En plan de trabajador no los he tocado nunca. Como trabajador, he visto que los engañan mucho y como amo, veo que son

unos falsos los abogados laboristas. A mí me ha venido un trabajador y después el abogado haciéndome tratos distintos. Yo personalmente no pienso ser nunca de ningún sindicato. Hay gente a las que les va bien ¡eh!. Han de ser grupos muy grandes de gente para que el sindicato ayude, pero vaya, no veo que consigán muchas cosas. Cuando teníamos la fábrica había algún trabajador que estaba sindicado a UGT, pero la mayoría no lo estaban. Había un enlace sindical que tenía que ir cada 15 días, más que nada para saber los convenios y cosas así. Pero había muchos engaños. En la fábrica ocurrieron mil y una perrerías y engaños".

(Noi, 24 anys, aturat amb experiència prèvia de treball, barri de l'Eixample, Barcelona).

3. ELS QUE PARLEN DE LA POR

Alguns joves parlen, en referir-se als sindicats, de la por que tenen els treballadors de l'empresa en relació amb la crisi econòmica i de l'eventual pèrdua dels llocs de treball.

Aquesta por fa que la gent no vulgui afiliar-se als sindicats i que, fins i tot, hi hagi cada cop menys persones que vulguin presentar-se com a candidats als Comitès d'Empresa:

"Han desaparecido los sindicatos como tales. Aunque haya algún que otro afiliado suelto, ya no es como antes. La empresa dice que tiene poco trabajo, plantea los expedientes que nosotros hemos aceptado y no sé como acabará. Esto ha creado en el trabajador un miedo grande a perder su puesto de trabajo".

"Actualmente hay un comité, pero salieron porque no quería serlo nadie, ya que los que habían existido antes no acabaron muy bien, pues quisieron hacer algo y se cansaron de todo. Casi siempre han acabado dejándolo sin esperar a que hubiesen otras elecciones. De esto creo que somos un poco culpables los trabajadores".

(Noi, 24 anys, qualificat, empresa mitjana, Igualada)

La por té també altres conseqüències. Hi ha grups de treballadors que mantenen el carnet sindical, exclusivament com un tipus d'assegurança:

"El carné lo tenemos como seguridad, por si algún día la fábrica cierra, tener a alguien a quien recurrir y sentirte asistido".

(Noi, 21 anys, no qualificat, empresa mitjana, Igualada).

El propòsit essencial d'aquest estudi ha estat presentar el ventall d'opinions dels joves treballadors. Ja hem comentat, d'altre banda, les dificultats que hi ha per a realitzar correlacions amb precisió entre les actituds respecte al treball i els diversos factors que influeixen en el jove.

Això no obstant, sembla oportú resumir algunes de les reflexions que es desprenen de l'anàlisi d'aquestes trenta-tres històries de vida. Unes reflexions que tenen, com tot el llibre, un mer valor indicatiu i de testimoni. Caldrà que, en el futur, hom pugui ratificar o rebutjar aquestes hipòtesis de treball a partir de recerques quantitatives. D'aquí, doncs, també, que les presents conclusions siguin voluntàriament breus.

En síntesi, podem resumir les nostres conclusions en els següents punts:

I. Com viuen els joves el seu treball

1. El primer que cal constatar és una gran heterogeneïtat en les vivències del treball i l'atur per part dels joves enquestats. Això vol dir que no és possible parlar de "l'actitud de la joventut", i que s'ha de parlar de les actituds de les joventuts. La segmentació entre els diferents tipus de joves és una primera exigència obligada.
2. Malgrat l'evident precarització creixent del treball (augment de l'economia submergida i dels treballs marginals) i del conegut increment de l'atur, es constata una notable pervivència de la cultura del treball entre els joves del nostre estudi. En aquest sentit cal destacar el nombre elevat de joves treballadors i aturats per als que el treball és un valor central a la seva vida. Aquesta important valorització del treball

topa sovint amb una realitat de treball decepcionant, el que origina notables frustracions.

3. La situació objectiva de treball (o d'atur) no predetermina l'actitud dels joves en front de la feina. Davant una situació objectiva de treball semblant, les actituds dels joves poden ser força diferents. Els contextes familiar, cultural/educatiu i del medi social, juguen un paper determinant en l'actitud. En un altre nivell, juga un paper important la personalitat del jove i el seu nivell de maduresa individual. Tots aquests elements poden ser més decisius que la situació objectiva de treball de cara a la configuració de les actituds.
4. Cal destacar la importància dels elements no estrictament salarials del treball, presents en les històries de vida que hem analitzat. Els joves posen molt sovint l'èmfasi en les "altes dimensions" del treball:
 - a) en el tipus de relació personal que s'estableix amb els companys del treball
 - b) en el grau d'autonomia personal i de llibertat individual de moviments que el treball fa possible
 - c) en la realització personal que el treball permet
 - d) en el sentiment d'integració i de pertenença a l'empresa (el nombre dels joves que destaquen aquest factor és superior al que hom hauria esperat i és notable que hi sigui present àdhuc en joves amb una trajectòria sindical-reivindicativa).

Així, doncs, un treball submergit i mal pagat pot ser viscut per algún jove de forma positiva perquè incorpori algún d'aquests quatre elements. Els relats reproduïts fins ara estan plens d'exemples d'aquesta situació.
5. Existeix, d'una forma força estesa, un sentiment de provisionalitat que impregna la vivència de treball

dels joves, àdhuc d'aquells que han tingut la sort de trobar un treball fixe i estable, amb contracte i amb cobertura de la Seguretat Social.

6. Juntament amb el que acabem de dir, s'observa un sentiment d'adaptabilitat a una situació canviant (que es preveu que continuarà essent-ho) i de flexibilitat forçada per la realitat del mercat de treball.
7. D'entre els elements ja assenyalats que influencien la percepció del treball, mereix una menció especial el del temperament i del grau de maduresa del jove. Per a un nombre important de joves el món del treball imposa, fa por o enlluerna. Hi ha jove que té por del món de l'empresa o que admira la capacitat del seu empresari o encarregat. El treball suposa, per a aquests joves, un trencament brusc amb el seu món d'infant dominat per una escola i una família més tolerants i flexibles. L'organització i la jerarquia del treball trenca, sovint de forma traumàtica, aquest món previ dels joves.
8. No tenim punts de referència històrics (recerques fetes als joves anys enrera o estudis actuals sobre les opinions dels treballadors adults) per a poder afirmar amb coneixement de causa si hi ha una disminució real del valor treball entre els joves. Sí podem dir, no obstant, que la valorització del treball és elevada entre els joves enquestats i aquest fenomen sembla contradir opinions apressades i poc argumentades que parlen d'una caiguda imminent i imparable del valor treball entre els nostres joves obrers. Ja hem assenyalat les claus que expliquen que aquest valor sigui encara elevat:
 - a) Encara que la realitat del treball permeti poc el desenvolupament personal del jove, el treball és desitjat sovint perquè és la forma d'aconseguir una

major autonomia personal o unes millors relacions socials.

- b) En la valorització del treball no sols hi juga un paper l'experiència directa de la feina per part del jove. La influència de la família o el medi social pot ser decisiu. El valor que es confereixi al treball a casa és fonamental a l'hora de configurar l'actitud del jove.
- c) L'urbanització dels barris obrers on viuen els joves del nostre estudi ofereix poques alternatives a la cultura de treball. Són barris construïts en torn a la cultura de treball: són ciutats-dormitoris, amb pocs equipaments socials i poquíssimes alternatives culturals i de lleure organitzat socialment.
- d) No s'observa en les històries de vida de l'estudi l'emergència de "cultures alternatives" a la del treball.

9. Aquest darrer punt mereix, pot ser, una ampliació. De l'anàlisi feta al nostre estudi, s'observa que els valors dels joves diferents al treball rarament es presenten com una "alternativa" acabada al valor treball. En aquest sentit, els valors més assenyalats són els de formar una família pròpia feliç i el d'intentar continuar estudiant. No hi ha signes clars d'una "cultura de l'oci" com a alternativa a la cultura del treball. D'altra banda els valors "consumistes" no han canviat gaire i el nivell cultural segueix essent força baix. En aquest contexte l'anomenada per alguns com a "cultura de l'oci" apareix, a la llum de la realitat que hem descrit, com quelcom quimèric o traumàtic. On no hi ha un nivell alt de cultura i d'equipaments socials, així com un canvi real de valors (del "consumisme" cap al "desenvolupament personal"), l'oci pot esdevenir o una quimera (no n'hi ha) o una cosa traumàtica (l'oci "neuròtic", del que no sap que fer amb el seu temps lliure i que acaba sovint en el món de la droga, la delinqüència o la marginació social).

10. En relació amb la resposta dels joves al repte del treball, la situació és també força heterogènia i es presenten situacions bastant diferents. Un grup important (encara que menor que el dels que valoritzen el treball) de joves treballadors o aturats mantenen una actitud activa, àdhuc, en alguns casos, a partir de situacions de treball o d'atur dures o desagradables. Les raons per les que aquests joves es plantegen una posició activa respecte al treball es troben en la línia del que ja hem plantejat: l'obtenció de diners (que possibiliten la independència), l'autonomia personal, el sentiment d'integració a l'empresa, l'horitzó o la voluntat de realització i desenvolupament personal en el treball, i l'esperit de supervivència dins la consciència de la crisi. A partir d'aquests motius, hi ha una sèrie de factors que reforcen l'actitud pro-activa del jove: l'actitud favorable de la família, la personalitat del mateix jove, la seguretat que posseeixi aquest en el seu nivell cultural i l'actitud del medi social.
11. Un segon grup de joves viu la seva experiència de treball d'una forma angoixada: el treball (o la seva absència: l'atur) els bloqueja fortament. Aquest grup, com s'ha pogut observar en la presentació de les opinions dels joves, és molt important, especialment entre els joves que no se senten treballadors. La raó d'aquesta vivència es troba, d'una banda, en la situació objectiva de treball, sigui aquesta la de recerca desesperada de feina o la d'una feina realitzada en condicions especialment dures (molt sovint marginal o submergida), unida a un sentiment fatalista del jove que pensa que aquesta situació no té possibilitats de canviar. En ocasions, la pressió familiar (directa o indirecta, econòmica o moral), el baix nivell cultural del jove i la influència dels amics, agraven aquesta vivència d'angoixa. I això és així, entre d'altres coses, perquè la situació de treball té implicacions molt fortes en la vida relacional quotidiana. I a l'inrevés.

12. Finalment, un tercer grup de joves, de dimensions també notables, viu el treball o l'atur de forma passiva. La majoria de joves d'aquest grup considera el treball com una cosa colateral a la seva vida i no se sent "treballador". Dins de les raons personals que són a la base d'aquesta actitud, en destaquem dos: el temperament del jove (de tímida, de tendència acomodaticia) i l'existència d'altres prioritats diferents del treball (com poden ser, per exemple, l'estudi o la vida familiar: tenir fills). Certes posicions de les famílies, com poden ser excessives pressions de cara a treballar o a buscar feina, contribueixen a agravar les actituds de passivitat d'alguns joves ja poc motivats de per sí respecte al treball. En algun cas la passivitat troba la seva raó de ser en l'escàs atractiu que té el treball que el jove veu al seu abast.
13. La situació de l'atur i del treball submergit mereix alguns comentaris addicionals. Pel que fa a l'atur, cal destacar el seu considerable impacte en la vida quotidiana dels joves, especialment en les seves relacions amb els amics i amb la família, així com en les seves possibilitats de lleure. A destacar, també, la tendència a l'autoculpabilització d'alguns aturats (els retrets de "no haver estudiat prou" o de "no haver buscat prou"). En el cas dels aturats, la influència, ja assenyalada, de la família pren una importància especial tant en la valoració major o menor del treball per part del jove com en la forma angoixada o plàcida amb que aquest visqui la seva situació d'atur. Finalment, la majoria d'aturats mostren un notable escepticisme respecte a l'intervenció de l'estat en el mercat del treball: l'eficàcia de les oficines de l'INEM és qüestionada seriosament, així com la utilitat pràctica dels Plans d'Ocupació Comunitària.

14. Pel que fa al treball submergit cal destacar especialment la duresa de les condicions materials en que es sol realitzar, la destrucció dels esquemes de lleure de molts joves que sovint suposa (treball en dies de festa, per exemple) i la inseguretat constant que gairebé sempre incorpora (hi ha dies que hi ha molta feina i d'altres que no n'hi ha gens). D'altra banda, el treball submergit gaudeix d'una escassa consideració social, el que contribueix a la seva vivència negativa per part de qui es veu obligat a fer-lo.
15. En un altre ordre de coses, la crisi i la situació d'atur creixent disol molts dels projectes professionals concrets dels joves. Obliga a aquests a oblidar certs itineraris acadèmics o de treball i canvia actituds en la línia d'acceptar "el treball que sigui". Aquest fenomen és present especialment entre els joves que desenvolupen treballs marginals que constitueixen, com hem dit, una part important dels nostres enquestats.

II. L'escola i el treball

16. Sembla existir un acord majoritari entre els joves de la nostra mostra sobre que estudiar i "tenir estudis" millora la posició de la persona en el mercat de treball de cara a trobar feina i millora, així mateix, les possibilitats de que la feina obtinguda sigui millor.
17. Hi ha una valoració normalment alta de la cultura que va unida, però, a una visió gairebé sempre instrumental dels estudis: són valorats sobretot perquè milloren la posició en el mercat de treball. Pocs valoren la cultura al marge de les consideracions sobre la seva utilitat laboral: aquests pocs, però, expressen concepcions de gran profunditat.

18. Força joves assenyalen que existeix un notable desajustament entre el que han après a l'escola i el que després poden aplicar a la pràctica del treball. Això implica, en ocasions, certes frustracions. Aquesta constatació sembla reafirmar la tesi de que el sistema escolar espanyol actua sovint més com a un sistema de legitimació de l'estructuració social (per assolir certs càrrecs a l'empresa cal "posseir" certes titulacions acadèmiques) que no pas com a mecanisme de qualificació precisa per a tasques concretes.
19. La majoria dels joves que hem entrevistat assenyalen problemàs de fracàs escolar, és a dir, d'abandonament dels estudis abans d'acabar-los i d'interrupció de l'itinerari d'escolarització que hom s'havia traçat prèviament. La major part d'aquests fracassos escolars són deguts a les necessitats econòmiques de les famílies. Aquestes necessitats actuen com un mitjà directe o indirecte sobre el jove i, gairebé sempre, el convenen de deixar els estudis i començar a treballar. La influència de la família en els itineraris escolars (tant en un sentit positiu -continuar- com negatiu -deixar-ho-) es manifesta també en aspectes no econòmics, com és ara la valoració que es faci de l'interès de la cultura en general. Malgrat això, la component econòmica és, en aquest cas, la que actua amb més força.

Aquest abandonament dels estudis es pensa sovint com a temporal i provisional, però acaba essent, gairebé sempre, definitiu. Sovint constitueix l'inici de complicats i intermitents itineraris de treball. Aquesta situació representarà després un fort handicap de partença per al jove en el mercat de treball a l'hora de cercar feina.

20. Es posen de manifest les grans dificultats que tenen els joves que han decidit seguir estudiant un cop començada una feina de treballador industrial, especialment

ment quan es tracta d'estudis d'un cert nivell acadèmic. L'esgotament físic i la tensió acumulada a la feina fa difícil la continuació d'uns estudis no pensats, sovint, per gent que treballa.

21. En uns molt pocs casos, els dels joves privilegiats que han tingut la sort d'aconseguir una feina estable amb contracte i Seguretat Social, l'empresa pot exercir una influència decisiva en l'itinerari escolar. La formació sol ser en aquests casos, no obstant, gairebé sempre fora de l'empresa i a càrrec del jove, doncs les possibilitats de formació dins l'empresa són -a parer dels joves enquestats- cada dia menors.

III. La transició al treball

22. El mecanisme més important fet servir pels joves per a buscar i trobar feina, amb molta diferència sobre la resta, és la família. Això és especialment evident en el cas de l'economia submergida. Tot sembla apuntar a que la crisi econòmica, amb les seves conseqüències d'augment de la precarietat en el mercat de treball, tendeix a reforçar aquest protagonisme de la família. Aquest protagonisme és directe o indirecte i s'estén des del pare que fa entrar el fill (o filla) a l'empresa on treballa fins a la mare que va d'empresa en empresa buscant feina pels seus fills.
23. La resta de mecanismes utilitzats per a trobar feina són, per ordre d'importància:
- a) Els amics: tan com a extensió del mecanisme familiar com a relacions del propi jove.
 - b) El mateix jove: especialment en ocupacions precàries en que el jove comença a guanyar-se la vida al carrer.

- c) L'empresa: per a una minoria reduïda de joves, a través de la convocatòria oberta de places i de les proves de selecció.
- d) Les oficines de l'INEM que, per elles mateixes (una altra cosa és el "segellar" formalment contractacions ja efectuades per altres mecanismes) juguen un paper directe molt petit, si tenim en compte les opinions dels joves que hem entrevistat.

IV. Opinions sobre l'atur

24. Els cinc elements detectats pels joves del nostre estudi com a responsables de la situació d'atur són, per ordre d'importància: els mateixos joves, els altres treballadors, la manca d'inversió, el govern/la política i l'existència d'un clima anti-jove. És notable la quantitat de joves que fan responsables de l'atur a un segment dels mateixos joves. S'insisteix en la necessitat de dividir els joves en dos grups: el dels que busquen activament feina i el dels que no busquen prou o no accepten qualsevol cosa. També es planteja la insuficient "consciència" o mentalització entre els joves del nostre país (en relació a d'altres països europeus) sobre aquesta qüestió. El corolari de la majoria d'arguments exposats sobre aquest problema és que els joves haurien de buscar més activament i haurien d'acceptar treballar, d'entrada, del que sigui. I després ja es plantejarà la lluita per millorar el tipus de treball. Sorpren l'alt nombre de joves que defensen un argument propi dels adults.
25. Hi ha una pràctica unanimitat en la crítica de la pluriocupació, que és citada com a problema per molts dels enquestats. Sobre aquest problema hi ha dos posicions: els que la critiquen en qualsevol cas (els més), i els que matisen que en alguns casos d'urgent necessi-

tat pot ser justificada (els menys). També són criticades (encara que són citades per un nombre menor de joves) les hores extra i encoratjada la jubilació anticipada dels treballadors adults, acompanyada aquesta de mecanismes de col·locació paral·lela de joves.

26. Diversos joves són conscients de les dificultats que avui es drecen contra la inversió privada. Els uns blasmen els empresaris per no arriscar el que deuriem i només pensar en ells. D'altres comprenen la situació de l'empresari i sol·liciten canvis d'entorn (fiscals, laborals) per a crear un clima més propici a la inversió.
27. Pocs joves citen la responsabilitat del govern o la política. Els que ho fan és per sol·licitar més intervencionisme protector de l'ocupació per part de l'estat o per demanar que s'acabi la repercussió de la lluita política entre els partits en les opcions d'inversió i d'ocupació.
28. Un dels joves assenyala la possible influència negativa sobre l'ocupació d'un clima anti-jove que pot ésser afavorit per l'increment de la delinqüència i la droga.

V. La discriminació en raó del sexe o l'edat

29. La majoria dels joves enquestats d'ambdós sexes reconeix l'existència d'una discriminació de la dona en el treball. Aquesta discriminació s'expressa en l'adjudicació a la dona de feines de menor responsabilitat, en les menors possibilitats de promoció, en un tracte diferent i en una remuneració econòmica menor pel mateix treball.
30. Els motius essencials assenyalats per a explicar la discriminació de la dona són el masclisme dels homes

(concepció de que la dona ha de fer feines inferiors o subordinades o de que s'ha d'estar a casa a cuidar dels fills) i els costos econòmics adduïts per algunes empreses (en base al suposat major absentisme laboral femení, en raó de les seves majors obligacions familiars). Hi ha qui planteja, per la seva banda, els "imponderables físics" de certs llocs de treball.

31. També es constata (però d'una forma menys unànim que respecte a la discriminació de la dona) una discriminació laboral en funció de l'edat. Aquesta s'expressa tant en la contractació com en les condicions de treball que pateix el jove en relació amb el treballador adult. S'assenyalen fets discriminatoris en el salari, en el respecte als drets laborals i en l'assignació de llocs de responsabilitat a l'empresa.

VI. Els sindicats

32. Respecte a les opinions del joves sobre els sindicats, hi ha dos grups principals: els que "passen" dels sindicats i els que emeten opinions crítiques. Un darrer grup, reduït, és testimoni extern de la por dels treballadors a sindicar-se. Els que "passen" ho fan per desconeixement, per temperament (d'inhibició, d'immaduresa) o per un sentiment d'integració i de fidelitat a l'empresa.
33. El grup més nombrós de joves, és el que emeten un tipus o altre de valoració crítica respecte als sindicats. Aquesta crítica s'estén sovint als mateixos treballadors als que s'acusa de no tenir prou consciència col·lectiva dels seus propis problemes de treball. Hi ha un primer subgrup de joves que fa una descalificació global dels sindicats als que acusa de no resoldre cap problema, d'ésser màquines polítiques o de manipu-

lar i arrossegar els treballadors en base a la bona fe d'aquests. Un segon subgrup fa crítiques concretes a la línia dels sindicats com poden ser la por excessiva que demostren els dirigents sindicals a l'hora de l'acció, el relaxament de la vida sindical després de la democràcia, la manca de formació sindical dels afiliats, la improvització en que s'organitzen certes accions col·lectives o el ja al·ludit insuficient suport dels treballadors a les iniciatives sindicals. Un dels joves enquestats fa una crítica de tipus empresarial als sindicats.

34. Un darrer nucli dels joves del nostre estudi es limiten a ser testimonis externs, sense fer-ne una valoració, de la davallada dels sindicats per efecte de la por que la crisi introdueix en els treballadors.

En qualsevol cas, queda força de manifest, que la gran majoria dels joves veu el sindicat com un fenomen extern que no conecta amb els seus problemes i preocupacions.